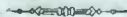

ივერია

1884

№ № XI და XII, ნოემბერი და დეკემბერი

თბილისი.
ექვთიმე სულაძის სტამბა.
1884

შინაარსი:

- I. ძრიქანგი (კამედი), თხზ. მოლეერისა (დასასრული). 3
- II. შმილა ნინო (შოქია შ. ა. ზომინინისა) თაფ. ივ. კერესელიძისა 52
- III. უცხოელის აზრი ავეფხვის-ტყაოსანზე (შოქიის გადათარგმნის გამო ფრანსიულს ენაზე) წერილი ბარონ სუტნერისა. 68
- IV. რას შამომტკერი ძმოზილო? (დექსი) თ. რაფ. ერისთავისა. 103
- V. ძართული საეკლესიო ხელ-ნაწერები ხელოვნობის მხრით დ. ბაქრაძისა 105
- დამატება:
- VI მასლა ისტორიისათვის. შემოკლებითი აღწერა საქართველოსა შინა მცხოვრებთა თავადთა და აზნაურთა კვარებისა (დასასრული).
- VII ბანცხადეზანი
-

ივერია

საპოლიტიკო და სალიტერატურო
ჟურნალი

6052

წელიწადი მერვე

№ № XI & XII

თბილისი

ექვთიმე ხელაძის, სჯამბა, ლორის-მელიქოვის ქუჩაზე
1884

Доволсно цензурою. Тифлсь, 5 Декабря 1884 г.

პ რ ი ჯ ა ნ ზ ი

(დასასრული) *)

მოქმედება შესამე.

ბამოსვლა 1.

ჰარპაგონი, კლეანტი, (ლიზა, ვალერი, კლოდია
(ხელში ცოცხი უჭირავს) უაგი, ლამერლიში, ბრინდაგუანი.

ჰარპაგონი. აბა, აქეთ მოდიო, რომ ეველას შესაფერი ბრძა-
ნება მოგცეთ და ეველას თავისი საქმე დაგარიგოთ.
კლოდ, წინ წამოდექი, შენიდგან დავიწყებ. ყოჩაღ, ფარ-
ხმალიც თანა გჭონია. ყური დამიგდე, მე შენ გიბძანებ,
ეველაფერი კარგად დასწმინდე, მაგრამ მუბელი ბეჭი არა
ხეხო, თორემ გაცვდება და ვაი შენი ბრალი. ამას გარ-
და, კახშმის დროს ბოთლები შენთვის ჩამიბარებია; არა
დაიკარგოს-რა, ან არა გასტეხოს-რა, თორემ გაჩვენებ
შენს სეირს. სულ შენის კისრიდამ ამოვიღებ.

უაგი. კარგი მუქარაა.

ჰარპაგონი. (კლოდს) გასწი, წადი!

*) «ივერია» № № 9 და 10, 1884 წ.

გამოსვლა 2.

ივინივე, კლოდიას გარდა.

ჰარპაგონი. თქვენ, ბრინდაკუნ და ლამერლიშო, თქვენთვის ჩამინარებია სტაქნები და კასშმას დროს ღვინის დასხმა, მარჯვეთ იმას მიაჩნო ღვინო, ვისაც სწუეროდეს და ზოგიერთს უგუნური ბიჭებისაკით არ მოიქცეთ, რომელნიც სტუმრებს აღარ მოეშებინან, გინდა თუ არა დალიეო! წყალი ბლამ-ბლამად ზიდეთ და კარგად გასსოვდეთ, ნუჩავის ნუ დააღვინებთ ღვინოს, მინამ რამდენჯერმე არ მოითსოვოს.

ქავი. (თავისთვის) დიაღ, უწყალ ღვინო თავში გაუფლებათ. **ლამერლიში.** ძველი ტანისამოსი გავისადოთ თუ არა, ბატონო?

ჰარპაგონი. განსადოთ და ასალი ჩაიტვით, როდესაც სტუმრები მოკლენ. მაგრამ გაფთხილდით არ გააფუჭოთ.

ბრინდაკონი. ბატონო, თქვენ თითონაც კარგად მოგესხნებათ ჩემი საცმელის წინ კალთები ნაკითხა მამქს დაღაქებულა.

ლამერლიში. მე კიდევ, ბატონო, შარვალი განკრეტილი მამქს და რომ მოგბრუნდები სოღმე, უკაცრადი მასუსია...

ჰარპაგონი. ჩემად კედელთან იყავ ატუფული და ლაშარავის დროს ზურგი არავის შეაქცია (მიუბრუნდება ბრინდაკუნს და აჩვენებს როგორ უნდა ეჭიროს ქუდი, რომ კალთებზე ლაქები დაფაროს). შენ კიდევ ასე გესუროს ქუდი, როდესაც გვემსახურებოდე.

ბამოსვლა 3.

ჰარპაგონი, კლეანტი, ელიზა, ვალერი, ქაგ.

ჰარპაგონი. შენ, ჩემო ქალო, ნასუფრანლხედ გეჭიროს თვალი
 არა წასდეს-რა. სწორედ საქალო საქმეს. ჭო. მითღა,
 მოემხადე და კარგად დასკედი ჩემს საცოლოს. დღეს შენ-
 თან ავირებს მოსულას. გესმის რას გეუბნები?!

ელიზა. ბატონი ბრძანდებით.

ბამოსვლა 4.

ჰარპაგონი, კლეანტი, ვალერი, ქაგ.

ჰარპაგონი. თქვენ, ვაჟ-ბატონო, წინანდელი ცუდღუტობა
 რომ გაპატიე, სომ ვიდეკ არას ავირებს, სომ არავირებს
 რომ ცუდად დაუსვდეთ ჩემს საცოლოს?!

კლეანტი. მე იმას ცუდად უნდა დაუსვდე!

ჰარპაგონი. ეჭვი! ვინით რა შეიღაც ბრძანდებით. ესლანდე-
 ლი ასაღ-ზდა უმაწვილები, ვინით რა თვალითაც უუუ-
 რებს თქვენ დედი-ნაცვლებს; მაგრამ თუ ვინდა, რომ
 თავის დღეში აღარ მოვიგონო შენი უგანსუნელი ცუდ-
 ღუტობა, ვიბრძანებ კარგად მოექცე შენ დედი-ნაცვალს,
 და, რაც ვი შეიძლება, ასამოგონო.

კლეანტი. მართალი ვითხრა, მამა-ჩემო, ვერ დაგვირდები,
 რომ ძალიან მისაროდეს მისი დედი-ნაცვლობა. ტყუილი
 დავირებს იქნება. მაგრამ ამ შემთხვევაში ვი ბუჯითად
 აღვასრულებ თქვენს ბრძანებას — კარგად და მხიარულად
 დაუსვდება.

ჰარპაგონი. ძალიან კარგს აწამ.

გამოსვლა 5

ჭარპავონი, ვადერი, ქაგ.

ჭარპავონი. ვალერ, ესლა შენც დამესმარე. უაგ, აბა წინ წა-
მოდეგ, საბოლოოთ შენ დავაჩინე.

ქაგ. ვისთან გნებავთ ლაპარაკი, თქვენს გუნერთან თუ მზა-
რეულთან? ორივე მე გასლავართ და ამიტომ გთხოვთ,
ბატონო, მიბრუნოთ.

ჭარპავონი. ორივესთან.

ქაგ. მაინც პირველს რომელს დაუწევთ ლაპარაკს.

ჭარპავონი. მზარეულს.

ქაგ. მაშ ცოტა მომიბინეთ (იხდის გუნდის ტანისამოსს და
ჩნება მზარეულის ტანთ-საცმელში).

ჭარპავონი. რა თავს იგდებ!

ქაგ. ესლა ვი მიბინეთ.

ჭარპავონი. მე მინდა, უაგ, ამაღამ კარგი ვახშიმი გაგმართო.

ქაგ. (თავისთვის) ჩხირი გეღელს.

ჭარპავონი. ერთი მითხარი, ხომ კარგს ვახშიმს გაგვიკეთებ?

ქაგ. კარგი მოგეცეს, თუ ფულსაც კარგს მიბოძებთ.

ჭარპავონი. რაო?! დაგწყველოთ დმერთმა! სულ ფული და
ფული! თითქოს სხვა აღარა ითქმებოდეს-რა მაგის მეტი:
ფული, ფული და ფული! გაგონილა ამდენი ფულსად
ლაპარაკი?

ვადერი. თქვენმა მზემ, ამაზედ ბოიუვი ვაფი თავის დღეში
აი მინახამს. ერთი მითხარი, რა დიდი საქმეა ბეკრის
ფულით კარგი ვახშიმის გაკეთება? დიდი ჯგუფს უნდა

მაგას? მაგას ხომ უკვლავ უგუნური შეიძლება. ბიჭს მაშინ დაგიძახებ, რომ ცოტა ფუფუნად ვარგი ვახშამი გააკეთა.

ქაბ. კარგი ვახშამი ცოტა ფუფუნად?

ვადიერი. ჰო, რას გაგაკვირდა?

ქაბ. (ვალერს) ჩემი მხრით, ბატონო მოუჩაქო, ძალიან მძლავრად გახლავით, თუ მაგისთანა სადღეობას გვასწავლი, რა რადგანაც უკვლავურში თქვენ ეხსიერებით, დიდად დამაკავლებთ, თუ ჩემს თანამდებობასაც თქვენ იკისრებთ...

ჰარპაგონი. ბუკის ნუ უბედავ! შენ ისა სთქვი, რა მოგვიჩაქვს?

ქაბ. აი ბატონო თქვენი მოუჩაქო უფრო იაფად გაგიკეთებთ ვაი ვახშამს.

ჰარპაგონი. ჩემდა! მე შენ გიბძახებ.

ქაბ. რამდენი სული იქნებოთ?

ჰარპაგონი. ჩვენ ვიქნებით 8 ან 10 სული, შენ რეასათვის მოამზადე, რადგანაც სადაც სხვა კაცისათვის არის მომზადებული, იქ ათიც კარგად სჭამს.

ვადიერი. რა თქმა უნდა.

ქაბ. მაშ თქვენ მოგინდებთ ცივი სარტვი, წინანი, მოხრავული...

ჰარპაგონი. რას მიჭაჩავ! მთელი ქალაქი უნდა გახდეს თუ რა ამბავია?!

ქაბ. შემწვარ...

ჰარპაგონი. (პირველ ხელს აფარებს) აი, შე მუხანათო, მთელს ჩემს ცხოვრებას სულ შენა სჭამ!

ქაბ. უბედ...

ჰარპაგონი (კიდევ ხელს აფარებს პირველ) კიდევ?

ვალერი. (ყავს) რას მიუღებ-მოკლები? რაქ? ხალხის ამოწვევით
ხომ არ გინდა? ჩვენს ბატონს იმიტომ ხომ არ დაუზა-
ტიუნის სტუმრები, რომ ჭამით სული ამოართვას? ჯერ
წადი, წაივითხე ვატარა და ექიმებს გამოაჯივითხე, რა გნება
შეუძლია მეტის-მეტს ჭამას და შენე ილაქლაქე აჭა.

ჭარბაგონი. აი, კარგად სიტყვა.

ვალერი. იცოდეთ უაჭ, შენცა და შენისთანა უმგზავსოებმაც,
რომ თუ ვინმე მოკვდა გინდა, ბევრი სოფრი უნდა მო-
უტანო ზოგადე სადილად. სტუმარი მამინ დაგრჩება კმა-
ყოფილი, როდესაც ყველას თავს ზომიერად მიუტან.
სომ გაგოგონია ანდაზა: «ჭამე სიცოცხლისათვის გვინ-
და და არა სიცოცხლე ჭამისათვის!»

ჭარბაგონი, ოჲ, რა მშვენიერად არის ნათქვამი! მოდი ერთი
გავცოცხო მგ სიტყვისათვის! ეგრე ჭკვიანური ჯერ არა
გამიგონია-რა. დიად, სიცოცხლე ჭამისათვის გვინდა და
არა ჭამე სიცოცხლე... არა, არა... როგორა სთქვი, ჩე-
მი ვალერ?

ვალერი. ჭამე სიცოცხლისათვის გვინდა და არა სიცოცხლე
ჭამისათვის...

ჭარბაგონი. (ყავს) ჭო! გეუთრება? (ვალერს) რომელმა მეტ-
ნიერმა სთქვა ეგა?

ვალერი. ესა, ბატონო, სასული ვერ მომგონია.

ჭარბაგონი. არ დაგაიწყდეს, ეგ სიტყვები დაძაწირე; ჩემი
სასტუმრო ოთახის ბუნარზე დაგაწერინებო დაჭრის ასე-
ბით...

ვალერი. ბატონი ბრძანდებით, უთუოდ. ვახშმისათვისაც,
თქვენა ბრძანებულა მკვლია, თორემ ყველას ისე გავმარ-
თავ, როგორც რიგია.

ჭარბავთნი. მის შენთვის მომინდვის.

ქკ. ძალიან ჭარბი; მე უფრო, მოსკუნებით ვიჭნები.

ჭარბავთნი. (გაღელს) იმისთანა სასკმელები მოამზადე, რომ

ბევრი ვერ იტყობოდეს და ძალიან ვიძღვებოდე; ღო-

ბილ ჩეთით მოხრჩვეული, კაი გუშატები ღოროს სო-

ცდით გატენილი.

ვადღერო. თქვენ ნუ შესწუხდებით, ეგ მე მომანდეთ.

ჭარბავთნი. ესეა, ყავა, ჩემი ჟიბაჟი გაწმინდე.

ქკ. მომითმინეთ პატარა, ეგ გუჩრის საჭმეა (ყავი გადიცხამს

გუჩრის საცლეს). თქვენ ბრძანებთ რომ...

ჭარბავთნი. რომ ჩემი ეგვიპტე გასწმინდო და ცხენები მზა-

ნი თან გუკანდეს ბაზარში წასასვლელად...

ქკ. თქვენ ცხენები, ბატონო? რას ცხენები? ფეხები ვეღარ

დაუძრავთ. თქვენ იმათ ისეთ მანხვას აჩახვინებთ, რომ,

მგონია, ბებია ჩემსაც არ შეუნსავს, რაღა ხორცი შე-

ჩებოდათ?

ჭარბავთნი. რამ გახდა აგრე, რომ აწაფერს აკეთებენ.

ქკ. განა ვინც აწას აკეთებს, ჭამა არ უნდა? ნეტავი გეჭმიათ

რამე და ჭაფით თუნდა სული ამოგერთმიათ. გული

მე მოიკვდება, იმათ საცლადობას რომ ვუყურო; ჩემი ცხენები

ისე, მიუვარს, რომ იმათი ტანჯვა ჩემს ტანჯვად მიმაჩნია

ღმერთი რომ არის მოწამე—პირიდან ლუკმას ვიდებ და

იმათ ვაძლეე. ახა რა გულის კაცი უნდა იყოს, რომ პირ-

უტყვი არ ებრალებოდეს...

ჭარბავთნი. ბაზარშიდეს არა უმჯობესია, დიდი ჭაფა არ

აღებო.

ქკ. არა, ბატონო, მე იმათი წვალება არ შემძლიან, მოლტს

იმათ ვერ დაგჭკრავ და უიმისოდ ესეა ისინი ვერ გა-

მოდგებიან. ანა, ერთი მიბრძანეთ, კვიპაყს როგორ დასძამე, თავის თესებზე რომ ვერ დაუძრამთ?

ვალერი. ნუ სწუხართ, ბატონო, მე ჩვენს მეზობელს დაგუძახებ; ცხენებსაც გაუძღვება და ვასშმის გაკეთებასაც გვიშეუღოს...

ქა. გიშეუღოს ღმერთმა! ისევე სხვის სულში დაიხრცნენ ჩემ სულში დასრცვას.

ვალერი. კარგს იზამდი, ყაყ, რომ ჭკუას ძაღვს ან ატანდე.

ქა. თქვენ უფრო კარგს იზამდით, ბატონო მოურავო, რომ ყველა საქმეში ან ეხსიკებოდეთ.

ჰარპაგონი. (ყაყს) ჩუმიად, ბევრს ნუ ყუბდობ...

ქა. მე, ბატონო, პირ-მოთხრობას ვერ გაუძღვება. განა ან მესმის, რისთვისაც სხადის ეს ყმაწვილი ამისთანა საქმეებს. ამისთანა ანა იქნება-ნა, რომ ძაგას სულიდამ ან გამოუვიდეს: მოსრულებზე კვ ანის, ხაბაჩიც, მეკინბეც, ლაქიან და მეცნიერც. ძაგის ბაქი-ბუქმა ილაჯი წაიღო. მითომ რა? ბატონს თავი მოკაწონო და შეკაყვარო. ის ვი ან იცის ჩემმა ბატონმა, როგორ შეუყურთსებენ სულ-მე, რაჟი თვალადგან მოიშორებენ. ბარკი გული მიღრი-ნაგს, ძაგამ რას ვიხამ. ტყუილს ბატონო, მე შენ ან გუტყვი, დამიჯერე, ღმერთი ან გამიწყრება, ისე მიყვარსან, რომ ჩემს ცხენებში ვერ გამოიმჩნევისან...

ჰარპაგონი. ან შეიძლება, ერთი ვაკოგოთ, როგორ შეიძომიკურთსებენ სულ-მე?

ქა. მოგასხენებდი, ძაგამ ვაი თუ გამიწყრე.

ჰარპაგონი. ნუ გუშინან, ან გაგიწყრება.

ქა. ყვანაყვოდ ვი ნუ ვიქნებ, ბატონო. და-მტონია ვი, რომ ვეწყინებთ.

ჰარპაგონი. მე ზირ-იქით მანდლობელიც დაგჩხები თუ ყველას შემატყობინებ, რასაც ჩემსეც დაზარალებენ.

ჟაკ. მამ თუ ატრია, ყველას სიძარტლეს მოგასსენებო. სხითაც კი მიიხედავთ, ყველგან თქვენ დაგჩინან. ისე ზირს აჩავინ არ დადებს, რომ თქვენი სახელი არ ასსენოს და შედ. უგადრული ზსსუხია, ათასი რაღაც რადიციები არ მიყულდას. ერთს მოუგონია, ვითომც თქვენ ახალი ჟამნი შეგიდგენათ; ქრისტიანულად სამ ერთის მეტი დიდ მარხვას არ აჩის, თქვენში ვითომ ოთხი იყოს, ახა რა მოსაგონია? მეორეს მოუგონია, ვითომც თქვენ ბიჭებს განგებ უგადრდობდეთ და ქისუბობდეთ ყავლის გასკლის დროს, რომ ჯამაგრი თქვენ შეგჩხეთ. მესამე ამბობს, რომ თქვენი მეზობლის კატასეც საჩივარი შეგიტანიათ, ცხვირის დემის ნაგლეჯი მომპარა; ვინახამთ ამისთანა დაჟდ-ნდარობას? მაგრამ ეს კიდევ არაფერია, ერთს მოუგონია, რომ თქვენ თითონ შეზარულსართ ერთს დამეს თქვენსაკე თავლასში, თქვენვე თქვენისაკე ცხენებისათვის ქრის მოპარვას გდომებთ, მაგრამ მეფინბეს მოუსწვრი-სართ ხნულასში და იმდენი ურტყამს. რომ სულ სურვი-დამ ტყავი აუძვრიათ, მაგრამ სირცხვილით ხმა ვერ ამო-გიღიათ. რაღა ბეჭი გაგიგრძელათ, ბატონო, ერთის სიტყვით ყველგან თქვენი ღანძლავა ისმის. ყველა თქვენ ყოფილსართ: მუნწიც, წუწიც, ქერინიც, ღანჩიც და, უგადრული ზსსუხია...

ჰარპაგონი. (ყავს წემას დაუწეებს) რას მიჭკარამ, შე თითონ წუწიკო, შე დორო შენა, შე ღაწირავო.

ჟაკ. რას შემართლეს ბატონო, ავი მოგასსენებდი, ნუ მათქმე-გინებ სიძარტლეს, გულს მოგიყვანთ მეოქა.

ჰარპაგონი. ამას იქით ჭყუას ისწავლი (გადის).

ბამოსვლა 6.

ვალერი, ჟაკ.

ვალერი. გეუო თუ არა! (იღინის) კარგად დაგიჟდა, მგონი, შენი სიმათლე... რა გინდოდა ჭა? (გადის)

ბამოსვლა 7.

მარინა, ჟაკ, თროსინა.

თროსინა. ჟაკ, თუ იცი, ბატონი შინა ბრძანდება?

ჟაკ. ვიცი და ზგრე? დიალ, შინ არის.

თროსინა. მოახსენე ერთი თუ ღმერთი გწამს, რომ ჩვენ აქა ვართ.

ბამოსვლა 8.

მარინა და თროსინა.

მარინა. ჟაკ, თროსინა, რა უტყუარს მდგომარეობაში ვარ, რა რიგად მეშინიან იმის ნახვისა.

თროსინა. რისა გეშინიან, რა სამწუხარო რა გაქვს?

მარინა. რაგორ თუ რა! ნუ თუ ვერ წარმოგიდგენია რა დაჩდი უნდა ჭკონდეს იმ ვაცს, რომელიც დღეს, სკალ სატანჯუელს მოუღის?!

ფროსინა. განა არ ვიცი, რომ თუ ვი ამოხსნავს ეს დიკონ-
დებს საქმე, თქვენ ჭრებაგონს არ ამოიხსნეთ, ის ქება ვი,
რომელსაც წელს მეუბნებათ, როგორც ვხე-
დავ, თქვენ დაგვიხსნით.

მარინა. გამოგეტყობი, ფროსინა, რომ ის დიკონს—მომ-
წონს და სულ თვალ-წინ მიდგა, მეტადვე მას უკან, რაც
იმან ჩვენ სასლში სიარული დაიწყო.

ფროსინა. ვაიდანაა ვი, რა ვიცი?

მარინა. ვაიდანაა ვი ვერ არ ვამიცი, მაგრამ შესუბუღო-
ბა ვი იმისთანა აქვს, რომ უთუოდ თავს შეგაყვანებს;
რასაკვირველია, მე რომ მომხდონ, ყველას მაგას ვამო-
ბინებდი და, უნდა გითხრა, რომ მაგის ბრალიც არის,
რომ ესეინდელი ჩემი საქმეც კარგ მამოხსნის.

ფროსინა. საკვირველია, დემეტრის გეფიციებით; ქება ვიწვი-
ლები ასე აყვანებენ თავს, მაგრამ უმეტესნი მოგანნი
სამინელი ღატაკები არიან. საქმეც ისევე მიდის ბე-
ბური გინივინია. მართალია, გული სხვას გუბნება და
ბებური შენი შესაფერი არ არის, მაგრამ მინც კბა სჯობს,
რადგანაც მალე მოკვდება და შენ სრულიებით თავისუფა-
ლი დარჩები. მაშინ ვინც გაყვანს ის ამოიხსნი.

მარინა. უჭ, ფროსინა, მაგას როგორ ამოვ? ჩემ საბედნიე-
როდ სხვის სიკვდილს უნდა მოველოდე; ვინცაა სომ
ვერ ჩამოვართმევ, უთუოდ მოკვდი მეთქი.

ფროსინა. მაშ რა გგონია? უიმისოდ არაა გზით არ შეი-
თა, მინამ ვინცაა არ მიტოვებს, რომ მალე დაგაქვნი-
ვებს.

მარინა. უჭ, შენი ჭიჭივე, რასა ჭკვას!

ბამოსვლა 9.

ჰარპაგონი, თროსინა, მარინა.

ჰარპაგონი. (მარინას) მახსტივე, ჩემო ხელმწიფე, რომ სა-
თვალისნები გიასუელი, შენის სიმშენიერის სამსუქად.
თქვენ ისეთის მშენიერებით ბრწყინავთ, რომ სათვალეები
საჭირო არ იყო; მაგრამ ყოველს მნათობს სათვალეებითა
შინჯვენ ზოღუ და, რადგანაც ჩემთვის თქვენ უმშენიერე-
სი და უტურავესი მნათობი ბრძანდებით ყველა მნათობ-
თა შორის, ამიტომ გავბედე და სათვალეები გაიკეთე.
თროსინა, რატომ ხმის არ იღებს; არც სიყვარული გე-
ყოფა ჩემის დანახვით.

თროსინა. ვერ კიდე უცხოობს. რომ იცით, ყველა უმწიკა-
ლი ქალები მოტრსეები ზრის და თავის დღეში არ იტყვიან,
რაც გულში უდევთ.

ჰარპაგონი. მართალს ამბობ. (მარინას) აი უმშენიერესო, ჩე-
მი ქალიც გიასლებათ...

ბამოსვლა 10.

ჰარპაგონი, ელიზა, მარინა, თროსინა.

მარინა. უკაცრავად, რომ აქამდის ვერა-გნასეთ და ვერ გა-
ციტანით.

ელიზა. რასა ბრძანებთ, ბატონო, სიტყვა დამასწავლით, თუ-
რემ ბოდიში მე უნდა მომესაღწა.

ჰარპაგონი. მოზრდილი ქალი კი მუჯს, მაგრამ ცუდი ბაღა-
ნი ყოველთვის მალე იზრდება.

მარინა. (ფროსინას დაბლა) ოჰ, რა სანაჯელი რამ აწის!..

ჰარპაგონი. რას ბრძანებს ჩემი მშვეთ უხანავო.

ფროსინა. სულ თქვენს ქებაშია.

ჰარპაგონი. მაგ ბედნიერების ღირსი არა ვარ, ჩემო მშვე-
ნიერო!

მარინა. (ცალკე) დეერთო, რა მხედია!

ჰარპაგონი. მეტის-მეტად მავალეთ მაგ გრძნობას გამოცხა-
დებით.

მარინა. (ცალკე) მეტის მოთმენა აღარ შემიძლიან.

გამოსვლა 11.

იგინივე, ვლევანტი, ვალერი, ბრინდაკუანი.

ჰარპაგონი. აი, ჩემი შვილიც გახლათ თქვენს სანასავა-
მარინა. (ფროსინას დაბლა) ფროსინა, ჰხედავ? ეს სწორედ
ის არის, ვისზედაც მე გელაზნაგებოდი.

ფროსინა. ეს კაი ამბავია!

ჰარპაგონი. რაგორცა სჩანს, გაკვირთ, რამომისთანა დიდ-
რონი შვილები მუჯსს მაგრამ მალე მტერი მოგვგუდეს,
მალე მე ეგენი თავიდან მოკრძორო.

ვლევანტი. (მარინას) სწორედ მოგასსენოთ, მე არ მოველო-
დი ამისთანა შემოსევას და დიდად გამკვირვან მამა-ჩემმა,
თავის გულის წაღვიდო რამ გამომიცხადა.

მარინა. მეც კვლავ უნდა მოგასსენოთ ჩვენს მკრძანებლობას

შეხვედრას არც მე მოველოდი და დიდდაც გამაგვირვას კლდეანტი. მართალია, მარინა, თქვენსევე კარგს მამა-ჩემი კურავის ვერ ამოიწმენდა, და დიდად მოსართული ვარ თქვენის აჭ ნასვისა; მაგრამ ამასთანავე, უნდა მოგახსენოთ, რომ თქვენი დედი-ნაცვალობა არაფერად მიაძება. ღმერთმა თქვენც დაგიფაროს მავისთანა ხვედრისაჲს. იქნება გარეშე კაცს არ მოეწონოს ჩემი სჯა, მაგრამ დაწმენებულად ვარ, თქვენ ვი დამეთანხმებით, რომ საზიზღარი ცოლ-ქმრობა გძულთ. თქვენ ვარგად იცით, როგორ შემეხება მე ეგ საქმე და ამიტომ გასაკვირველი არ არის რომ ასე ცხარედ ვევიდები გამოგიტულებით და გუტყვით. თუ მამი-ჩემის ნებაც იქნება, რომ ყოველს ღონისძიებას მოვიმარებდი თქვენის ჯვარის-წერის დასარღვევად, ჩემსევე რომ იყოს დამოკიდებული.

ჰარნაგონი. გინასმით ვიდევ ამისთანა ურცხვი? ერთი მითხარ, ვინ გუებნება აღსარება მითხარია?

მარინა. ჩემის მსრით მეც ამასვე მოგახსენებთ, რაც თქვენ მიბრძანეთ: თუ თქვენ ჩემი დედი-ნაცვალობა მიგანჩინათ, სამწუხაროდ, მე ყიდევ უარესად თქვენი ვერობა. ნუ ვუგონებათ, რომ მე ვარ მიზეზი თქვენის მწუხარებისა; მე პატარასანს სიტყვას გაძლევი, თავის დღეში არ დავთანხმდები ამისთანა ჯვარის-წერასევე, რომელთაც თქვენ შეგაწუხებთ, თუ უინმე ძალა არ დამატანა.

ჰარნაგონი. სწორედ აგრე უნდა სულელურს სიტყვას პასუხნიც შესაფერი კეუთუნის ბოდიშს ვისდოდ, ჩემო მშვენიერო, ჩემის შვილის სიბრწყინისათვის. ჯერ მხატვარ გტყუავლია და არ ესმის, რას ვბოდავს.

მარინა, მეცმუნეთ, რომ მაგის სიტყვებმა სრულებით არ

მაწყენინა. მე უფრო მადლობელი ვარ, რომ აგრე გადა-
მიშალა თავის გული.

ჰარპაგონი. ეგ სომ მეტი-მეტი წყალობას თქვენგან მაგდ-
ნი შეცოდების მიტეება; მაგრამ არა უშავს-არა თან-და-
თან ჭკუას ისწავლის და გამოიცვლის აზრს.

კლენტი. შემცდარი ბრძანდებით, მამა-ჩემო, მე რაღა ესთქვი,
თავის დღეში არ გადავთქვამ...

ჰარპაგონი. ვერ უფურებთ ამ სამაგელს? ესლა უფრო თავს
გაკვიდა.

კლენტი. მამ რა ვქნა? ჩემ გულს მე თითონ ვუღალატო?

ჰარპაგონი. დიდება შენთვის დმერთო! აღარ დაგვესხნები?

კლენტი. წარმოიდგინეთ, მშვენიერო მარინა, რომ მე მამი-
ჩემის მაგივრად აღგმარ თქვენ წინ. შენ სარ უმშვენიე-
რესი ქმნილება მთელს ქვეყანაზედ; დედა-მიწის ზურგზედ
ჯერ არა დაბადებულა-არა უგეტესი, და იმაზედ ბედნიერი
ქვეყანაზედ არავინ იქნება, ვისაც შენ მოიწონებ. არა სელ-
მწიფის ბედს არ დაგსარბდებოდო, თუნდ მთელი ზმელე-
თი ეზუყას სელში, შენთან გვირგვინის დადმას რომ
ვეღირსებოდე. ოჰ, მარინა, მე მეტი არა მინდა-არა, ვე-
ლარაფერი დამიდგება წინ, არაფერს არ შევუშინდები და
უგელს ავიტან შენი ერთი სიტყვისათვის, ოღონდ ვი
შენ მითხარ: ჩემი ხარ. ოჰ, ოღონდ ჭი...

6052

ჰარპაგონი. დაწყნარდი, დაწყნარდი!

კლენტი. ბატონო, მე თქვენ მაგივრად აღაშარაკობ.

ჰარპაგონი. ახა, დმერთო! მე ენა დამება, თუ რა ამბავია?
რასაც მოვინდომებ, მე თითონაც კარგად ვიტყვი, შენ-
მაგალი რაღა საჭიროა. შენ აქ სჯამები მოართვი, ის ემ-
ჯობინება.

მარინა. არა ბატონო, სჯობს ჯერ ბაზარში წავიდეთ, უფრო ადრე დაგებრუნდებით და უფრო ბუკრი დრო დაგვრჩება სამიქსაიფოდ...

ჭარვაგონი. (ბრინდაკუხსს) ცხენები შეაბეკონე საჩქაროდ კვიპაში...

პამოსვლა 12.

ივინივე, ბრინდაკუხსს გარდა.

ჭარვაგონი. მახატოვო, ჩემო მშუენიერო, რომ აქამდინ სამსნად არა მოგართოით-რა.

კლეანტი. მე წინათვე მივსული, რომ ასე მოხდებოდა და ამიტომ თქვენ მაგიერად მოკატანინე მალაზიადამ რამდენიმე გალათა ფორთოსანდი და მურაბები.

ჭარვაგონი. (ვალერს დაბლა) ვალერ!

ვალერი. (ჭარვაგონს) გაგონილას!..

კლეანტი. მამა-ჩემო, ცოტად სომ არ გეჩვენა. არა უშავს-რა, მარინა ისეთი ვარგი გუფისაა, რომ მოგოტოვებს.

მარინა. რასა ბრძანებთ, ბატონო, არც ეგ ხეო საჭირო.

კლეანტი. რა მაგის ვასუხია, და გინასამთ სადმე ამისთანა ბრწყინვალე აღმასია, როგორც მამა-ჩემის აქვს თითზედ? მარინა. მართლათაც მშუენიერება რამ არის...

კლეანტი. (მამას ხელიდამ წაძრბს ბუკედს და მარინას ამღევს) არა, თქვენ ახლო გაშინჯეთ როგორია!..

მარინა. მშუენიერება რამ არის, მშუენიერება, საკვირველად ბრწყინავს.

კლუბი. (წინ დაუდგება მარინას, რომელიც ჰარპაგონს ბუკდის მიტყამს უშიშროებს) თქვენ არ მამიკვედეთ, ესლათაჲის შესაფუძს თითებს უჭირამს. მამაჩემმა შირის-სასნასავად მოგართვათ.

ჰარპაგონი. მე?

კლუბი. ამ ბუკდეს თქვენ სასსოვრად აძლევთ მარინას, განა მამაჩემო?

ჰარპაგონი. (კლუბს დაბლა) როგორ თუ?

კლუბი. (მარინას) აჰი მოგასსენეთ. შესუდეთ, როგორ მესუეწება ჩემს მაგივრად მართვიო.

მარინა. რას ბრძანებთ, ბატონო, მე თვითონ არ ავიდებო.

კლუბი. (ნებას არ აძლევს დაუბრუნოს) არა, თქვენმა მსუქმა, ძალთან უწყინება.

მარინა. ნება მომეცით.

ჰარპაგონი. (ცალკე) დასწევება დემეტრის, ამისთანა უბედურება გავინილა!

კლუბი. შესუდეთ, როგორც უსწინს, რომ უარს ამბობთ...

ჰარპაგონი. (კლუბს დაბლა) დამაცადე, შე მუხანათრ!

კლუბი. კარგი ასლა, ცოდოა.

ჰარპაგონი. (კლუბს დაბლა) დამაცადე, შე ავანაგო.

კლუბი. მამაჩემო, ხომ სუდაეთ ჩემი ბრალი არ არის, მე რატი ვი შემიძლიან ვესვეწებო, აილე მუთქა, ახაგრამ ვერა გზით ვერ დავაჭკურე.

ჰარპაგონი. (კლუბს დაბლა) დამაცადე, შე ჩამოსახსრნობო.

კლუბი. თქვინი ბრალი იქნება, მარინა, მამაჩემი რომ წამეისუბოს.

ჰარპაგონი. დამაცადე, შე არამზადავ.

კლენტი. ღმერთს გუფიცებით, ავად გახდება, ნუღარ გაჯიუტდებით, აიღეთ...

ფროსინა. (მარინას) რა დაგეპართათ თქვენს? გამართვით, რაკი აგრე გესგეუბიან.

მარინა. (ჭარხაგონს) რაკი აგრე სწუსთ, მეც აღარ გაწეენი-ნებთ.

ბაგოსვლა 13.

ივინივე და ბრანდაკუანი.

ბრანდაკუანი. ვიღაცა ვატი გახლათ, ბატონო, თქვენი ხანკა უნდა.

ჭარხაგონი. წადი, უთხარ, რომ არა მტალიან; მეორედ მოვიდეს.

ბრანდაკუანი. ფული უნდა მივართვა ბატონსაო.

ჭარხაგონი. (მარინას) პატარა ხანს დამითხრევეთ, ესლანე გახლებით.

კლენტი. მინამდისინ, მამა-სემო, თქვენს მაგიერად მე გავსწევ მასპინძლობას და მარინას ბაღში მივართმევ სამსახრსა.

ბაგოსვლა 14.

ჭარხაგონი და ვაფერი.

ჭარხაგონი. ვაფერ, თუ გიუვარდე, ვეღლაფერებ თვალ-ფე-

რე გეჭირს, ეგება პატარა ბებრი გადახანგრუნო სამსახრს,
რომ ვაჭარს უგანვე დაუბრუნო.

ვაფერი. ბატონი ბრძანდებით.

ჰარპაგონი. ჩემ დასადუშავად მუელა შეილი. დამატად, შე
ჩამოსახრებო!

(ფარდა დაეშევა)

მოქმედება მეოთხე.

გამოსვლა 1.

კლევანტი, მარინა, ელიზა, ფროსინა.

კლევანტი. ასე მოხდა, ეს ისეთი ადგილია, სადაც თამაშად შეგვიძლიან, ჩაზედაც გვინდა, იმაზედ მოვიღვა-ჩაკოთ.

ფროსინა. ორნივე ძალიან ურიგოდ მოვიქცეთ. თქვენი განზრახვა ცოტა ადრე რომ გამოვიყო, საქმესაც კარგად წაიყვანდი და ამ გაჭირვებულს მდგომარეობიდანაც დაგიხსნიდით.

კლევანტი. რა გაეწეობა, ჩემს ბედს უნდა დავემდურო. მშვენიერო მარინა! შეიძლება შენი სურვილი შევიტყო?

მარინა. ჩემი სურვილი ეს არის, რომ დედა-ჩემთან მოიღვა-ჩაკოთ. მე იმისი დიდი ხათრო მარჯვს; ჰატარაობიდანვე ფუფუნებაში გაგუზდივარ და სწორედ გითხრა, არ მინდა, რომ იმას მწუხარება მივაყენო.

კლევანტი. შენ ჩემო ფროსინა, ამ საქმეში ხელს არ მოგვიმატავ?

ფროსინა. კვ რაღა საკითხავია; როგორ არ მოგიმარტავო. ხომ იცით, როგორი შემხრატელი ვარ გაცისა. იცით ხომ, რომ ღმერთს ჩემთვის ქვის გული არ მოუცია.

კლიენტის. ახ, გეთყვას, მოაგვარე რამე.

ფროსინა. ეგ საქმე მე ძლიერ მემნებება, (მარინას მიუბრუნდება) დედა შენთან საქმის გარდაცემა ადვილია; ის კეთილი და გონიერი დედა-კაცია; იმეღია, იმას ძალე დავიყოლიებთ, რომ შენ, მამის მაგონად, შვილს მიგათხოვოს. (კლიენტს მიუბრუნდება) მაგრამ ვაი, რომ მამა-შენი სხვა მამებს ანა ჰგავს.

კლიენტის. ეგ მე ვიცი.

ფროსინა. (მარინას) ეგება როგორმე მოვასხერხოთ და თვითონ იმას თქვენზედ უფრო ვათქმევინო.

კლიენტის. ძალიან კარგი იქნება.

ფროსინა. დიად, კარგი იქნება; მაგრამ ამის მოხერხება, მე ვი ანა, უშეძლებელია არ შეუძლიან. ეს რა ვაი ფიქრი მომივიდა, იცით რა? მოდი მოგინახოთ სადმე ერთა ხანში შესული ქალი, აი ჩემსავით მოხერხებული და სმ დავეხროთ, რომ ვითომც ის ახლად მოსულა უცხო ქვეყნიდან და უთვალავი ქონება აქვს, ვითომც მამა თქვენი იმას გაგვიუბოთ უყვარს და ძრეელ მოწადინებულად იყოს, რომ ის შეიძლოს და თავის ქონებასაც სრულებით დაუბრუნებდეს. ანა მგონია ამისთანა ამბავს, ყური არ ათხროვოს. მართალია, თქვენ იმას ძლიერ უყვარხართ, მაგრამ ცოლს თქვენზედ მეტად იმას ფულები უყვარს. როდესაც იმას დავაჯერებთ, შეიძლება თქვენს ქოცწინებასედაც დაკათანხმოთ, ბოლოს რინებსაც, მართალია, გაიგებს, მაგრამ ბეგრეც ისტუნოს, რაღას დავაგვლებს...

კლიენტის. უკეთესი მოხერხება არ უნდა, რომ ეს არის!

ფროსინა. მე ეგ მივიხროა. მე მიცი და ამ საქმეში ჩვენ რომ ქალი გვინდა, ისეთი ქალიც მოხდა მყავს.

კლევანტი. ფროსინა! თუ ამ სწქეს კარგად დახედავს, იცოდე, შენს სიკეთეს გადავიხდი. საყვარელო მარინა, შენ უნდა დედა-შენს შეუხინდე; ვინც ის უარს აწაფობს, გეტყვის თუ შემწედ გეყოლება: ეგ შენი სილამაზე, სიტუროფე, ტუბილად მოუბარი ენა. და განსაკუთრებით შენი ალერსი, აი ეგ ალერსი, მაგ ეშხიან, მოცინარ თვალებზე და ნაზ ტუჩებზედ რომ ესე მშვენიერად ისატება. (ხელზედ ჭკოცნის).

მარინა. რითაც კი შევიძლებ.

ბავოსლვა 2.

ჰარპაგონი, კლევანტი, მარინა, ელიზა, ფროსინა.

ჰარპაგონი. (მოშორებით სდგას. იმის იქ ყოფიანს ვერ შენიშენს) ამას რას ვხედავ? ხეში შვილი ხელზედ ჭკოცნის. თავის დედინაცვალს; ისიც უარს არ ეუბნება. აქ რაღაც ამბავია?

ელიზა. აი მამა-ჩემიც.

ჰარპაგონი. კარტა მზად გასლავთ; როცა გნებავდეთ, მამა შენ წაბმანდით.

კლევანტი. მამა-ჩემო, რადგანაც ამით თქვენ მიჭყებით, მე მანც გაჭყეებით.

ჰარპაგონი. არა, არა! ეგენი მარტო წავლენ. შენ აქ დარჩი, მე შენთან საჭე მაქვს.

ბავოსკლა 3.

ჭარპავონი და კლენტი

ჭარპავონი. დედი-ნაცვლობით: კი ნუ მოეჩიდები და სწორად
რედ მითხარ: შენ რას ვფიქრობ მაგ ქალზე?

კლენტი. რასა ფიქრობ?

ჭარპავონი. ჰო, იმის შესედულობაზე, ტანადობაზე, სი-
მშვენიერებაზე, ჭკუაზე...

კლენტი. ახა რა ვიცი, რას ვფიქრობ.

ჭარპავონი. მაინც?

კლენტი. გამოგიტყდები მამა-ჩემო, შენ როგორიც მეგონა,
ესეთი არ არის. რაღაც მეტის-მეტო პრანჭია სჩანს, ტა-
ნიც უშნო აქვს, სალამაზითაც მაგდენი არაფერია და არც
დიდი ჭკუის პატრონი გასლავსო.

ჭარპავონი. წელან შენ იმას ელაპარაკებოდი...

კლენტი. დიად, თქვენ მაგიერ, რომოდ ტკბილი სიტყუ-
კუთხარ...

ჭარპავონი. ერთი ეს მითხარ, შენ იმაზე თვალი ხომ არ
გიჭინავს...

კლენტი. მე? ეგ რა სათქმელაა?

ჭარპავონი. გამოიგონე. როცა მე ის ქალი კარგად გაკმინჯე,
მეზე ცოტა ხანს ჩაუფიქრდი. თვალწინ ჩემი წლოვანება
წარმომიდგა; "მერმე ამ აზრმა გამიელვა თავში: ვინ რას
იტყვის, რომ ამ ხნის კაცმა ამისთანა სასლგაზდაზედ
ჯვარი დაუწერო. ამისა გამო მინდოდა იმ ქალზედ სე-
ლი ამელა და შენთვის დამეთმო; მაგრამ სათაბადა ის-

არის, რომ შენ ის არ მოგწონს.

კლევანტი. ჩემთვის უნდა დაგეთმოთ?

ჰარპაგონი. ჰო!

კლევანტი. საცოლოთ?!

ჰარპაგონი. ჰო!

კლევანტი. მაშე უური დამიგდეთ. მართალია, მე ის ქალი არ მომწონს, მაგრამ თუ თქვენთვის სასიამოვნოდ იქნება გაუბედავ ჯვარის დაწერას.

ჰარპაგონი. არა, შეილო, მეც გამეგება რამე. ისე შეუგნებულად არა ვარ, როგორც შენა გგონია, მე სიყვარულს დამალვება არ მიყვარს.

კლევანტი. მამა-ჩემო! დემეტოს გეფიცები, თქვანი გულისათვის ძალად შევიყვარებ.

ჰარპაგონი. არა, შეილო, არა. ცოლ-ქმარს თუ ერთი-ერთ-მანეთი არ უყვართ, ბედნიერი არ იქნებიან.

კლევანტი. მამა-ჩემო! სიყვარული ისეთი რამ არის, რომ ჩვენდა უნებურად დანიერგება; ნათქვამია, სიყვარული ქორწინების ნყოფიანა.

ჰარპაგონი. არა! სწორე გითხრა, კაცო წინ-დაუსხედაობით ბევრს წააგებს. შენს ადგილას მე იმას არ ვიზამდი. შენ რომ ის ქალი გყვარებოდა, მე იმას თავს დაგანებებდი და ჩემმაგიერ შენ იმაზე ჯვარს გადაგწერდი, მაგრამ, რადგანაც შენ ის არ მოგწონს, რაღა გაეწეობა, ისევე მე უნდა შევიერთო.

კლევანტი. მაშე კარგი! რასან ეგრე, მე ახლავე გადაგიშლი ჩემს გულს: ვატყვი ჩემს საიდუმლოს. მართალი თუ გინდა ეს არის: მე ის ქალი მას აქედ მიყვარს, რაც ის უბედურ სვირლობის დროს ვნახე. ესეა უნდა შეთხოვა,

რომ იმაზედ ჯვარის დაწერის ნება მოგეცათ; მაგრამ ვერ გაპოდე; კიდრდი, რომ იმ ქალზედ თქვენც თვალი გეჭია-რათ და არ მინდოდა გამეჯვარებინეთ.

ჰარპაგონი. დახვიდრდი იმათსა თუ არა?

კლევანტი. დაკლირდი.

ჰარპაგონი. სშირად?

კლევანტი. დიად, სშირად.

ჰარპაგონი. კარგად გეპურობოდნენ?

კლევანტი. ძალიან კარგად, თუმიც ჩემი ვინაობა ვი არ იცოდნენ...

ჰარპაგონი. გამოუცხადე იმას შენი სიუჟარული? აცნობე, რომ შენ გინდა იმაზე ჯვარი დაიწერო?

კლევანტი. უეჭველია, რომ ეგრე იქნებოდა. ჩემი განზრახვა მის დედასაც შევატყუებინებო.

ჰარპაგონი. მეც უნდა ვითხრა?

კლევანტი. არა.

ჰარპაგონი. ქალსაც უყვარხარ?

კლევანტი. ჰო, როგორც ვატყობ, ის კარგის თვალით უნდა მიეურობდეს.

ჰარპაგონი. (ხმა-დაბლა, შიშის მოკიდებით) კარგი ამბები შეგიტყე; მეც ეს მინდოდა. (ხმა-მაღლა) ვაჟ-ბატონო! იცი რა ვითხრა! მე შენ ვიბძანებ, იმ ქალის საყვარული გულისაში ამოიბრუნო! არ იცი, რომ შენ იმაზე უნდა დაიწერო ჯვარი, ვიზუალებ მე მივითითებ?

კლევანტი. განა ეგრე მასხარადაც უნდა ამიგლოთ? მის კარგი! რა ხან ეგრეა მე შიშდაშირ გამოვიცხადებ! მოგაკვდეს მარინას სიუჟარულზედ ხელის ამღები! რაც უნდა, საშინელი მდგომარეობა მომელოდეს, იცოდე ყოველი

განსაცდელისათვის მზადა ვარ და თუნდაც რომ იმის დედა დაიყოლიო, იცოდე მაინც ვერას გაიტან. ჰარპაგონი. აი, შე ლაწირაკო, შენ! შენ მიბუღავ ჯიბრში ხადგომას?

კლევანტი. მე კი არა, შენ მიდგეხარ ჯიბრში. შენსეგდ პირველად მე არ განუუცხადე ჩემი სიყვარული?

ჰარპაგონი. მე მამა არა ვარ? შენ მე არ უნდა ემორჩილებოდე?

კლევანტი. კვლავ გაიგე, რომ მაგისტანს საქმეში შვილები მამას აღარ ემორჩილებიან? სიყვარული არავის ემორჩილება; იმას აღვირს ვერავინ ამოსდებს.

ჰარპაგონი. როცა კაი ვაის მოგარტყამ, მაშინ დაგიმორჩილებ მე შენ!

კლევანტი. შენ მაგითი ვერ შემაშინებ!

ჰარპაგონი. თუ გნცი ვარ, მარისაზე ხელს აგალებინებ.

კლევანტი. როგორ შეგიძლიან.

ჰარპაგონი. რა? ჩქარა, ჩქარა, ჯიბრში მომავლეთ!

ვაგონსვლა 4.

ჰარპაგონი, კლევანტი, ჟაკ.

ჟაკ. ჭეი, ჭეი! ეს რა ამბავია? ჩხუბი როგორ გეკადრებათ, ბატონო!

კლევანტი. მე შენი ჯიბრისა არა მეშინიან!

ჟაკ. (კლევანტს ეტყვის) სმა დაიმდაბლე, ემაწვილო, მორბელება გმართებს!..

ჰარპაგონი. შე უსინდისო შენა! როგორ ჰბედავ კვრე
უზრდელად ჩემთან ღაზანაკას.

ჟაკ. ამატივე ბატონო, ამატივე!

კლენტი. მე ჩემს სიტყვას არ გადავსთქვამ.

ჟაკი. (კლენტს ეტყვის) როგორ ჰბედავთ მაგას მამა-თქვენ-
თან?

ჰარპაგონი. გამიშვით!

ჟაკ. რას ნებულობთ, ბატონო, რასა! შეიღწედ აწევთ სა-
ცემრად? მე რომ მცემოთ, კიდევ ჰო, ჰო...

ჰარპაგონი. ჟაკ, მოდი, შენ გააჩნე ჩვენი საქმე; მაგრამ
ჟურ კი ჩემი გაიგონე...

ჟაკ. ბატონი ბრძანდებით! (კლენტს მიუბრუნდება) უმაწვილო
არ შეიძლება ცოტა უკან დადგეთ.

ჰარპაგონი. ჟაკ! მე მიყვარს ერთი ქალი; მალე იმაზედ ჟვარ-
ის დაწერას ვაპირებ. ის ქალი ამ წუწვასად შეგყვარების.
ამასაც უნდა იმაზე ჟვარი დაიწეროს; თავს არ ანებებს,
ჩემი ურჩი სდება.

ჟაკ. კვ მტყუანის ამ საქმეში.

ჰარპაგონი. კაცო, გაგონილა, რომ შეილი მამას ეჯობრე-
ბოდეს? ნუ თუ შეიღწე დედ-მამის იმოდენა მოჩინდება
არ უნდა ჰქონდეს, რომ მამის სიყვარულს არა ჰკად-
როს-რა?

ჟაკ. მართლას ბძანებთ. თქვენ აჰ მომითმინეთ—მე მივალ და
იმასთან მოვიღაზანაკებ. (დაჟდება).

კლენტი. (მიუგება ჟაკს, რომელიც იმას უანლოვდება) ჟაკ,
მეც შენ ამომაჩნევისან; შენ იცი, როგორც პირ-უთვნუ-
ლად გააჩნე ჩვენს საქმეს.

კლენტი. ჟაკ! მე მიყვარს ერთი ქალი; იმასაც მე ვუყვარ-

ვარ; მამა-ჩემიც კარში იყება. შენ რას იტყვი ამასზედ.

ქაბ. მტყუნია მამა-თქვენი.

კლენტი. სინცსკილი არ არის მაგ ხნის კაცი ცალის შეტ-
თვასზედ ჭიჭირობდეს, ან შეტყუარის მაგას არმყოფობა? ეგ
საქმე მაგან უმარჯილ-კაცებს არ უნდა დაუთმოს!

ქაბ. მართალსა ბრძანებთ; ალბად ხუმრობს მამა-თქვენი. ერთი-
წავიდე იმას დავეკითხოს. (ჭარბაგონს ეტყვის) ეჭ, საკვირ-
ველი კაცი ბრძანდებით, ღმერთმანი. მე თქვენ შევიღმი-
გასაკიცხავს ვერასა ვხედავ. ის ამბობს მხოლოდ, რასა-
კვარველია, შეიღო მამას უნდა ემოწმილებოდეს, მაგ-
რამ მამასაც მართებს, რომ შეიღს კარგად მოეჭყრას...
ოღონდ შესაიყერი საცოლო აღმოუჩნით, ის მეტს არა-
ფერსა გონოვთ.

ჭარბაგონი. წადი და უთხარი, რომ თუ ეგრე ჭკვიანად და-
ჭერს თავსა, ჩემგან ბუერს წყალობას მოელოდეს. ოღონდ
მარინას თავი დანებოს და სხვა ვინც უნდა ამოიჩინოს.

ქაბ. ეგ მე მომანდეთ. (კლენტს მიუბრუნდება) მამა თქვენი
ისეთი შეუგნებელი კაცი არა სჩანს, როგორც თქვენს
გონიათ. მართალია, ის თქვენს ყოფა-ქცევას გაუცოფე-
ბია; თქვენი საქციელი არ მოსწონება; მაგრამ ახლა
მოლბა და ყველაფერზე გეთანხმებათ. მხოლოდ თქვენ გი
იმასთან თავი ისე დაიჭირეთ, როგორც მას ეკადრება
მოიჩინა; თავ-მდაბლად და უჭდილობიანად.

კლენტი. ვაჰ! შეგიძლია დაარწმუნო მამა-ჩემი, რომ თუ ის
მე მარინას დამითმობს, მთელს ჩემს სიცოცხლეს იმის
ყურ-მოჭრილ უმად გავსდები და ჩემისთანა მოიჩინებდა
იმას მთელ ქვეყანასზედ ვერაფერს ვერ გაუწევს.

ქაბ. (ჭარბაგონს ეტყვის) რაც გინდოდათ, შევასრულე. ის ყვე-

ლახუერსე თანსმა გავიხდათ.

ჰარპაგონი. ეგ კარგად მოასერსე!

ჟაკ. (გლანტს ეტყვის) ღიად, გავათავე უველჷფერი, მამა-თქვენი ვახუფს აჩის!

კლეანტი. მადლობა ღმერთსა!

ჟაკ. ბატონო! ახლა თქვენ მოიღწაწავეთ ერთმანერთში: ხომ შეგაჩიგეთ. მე რომ არ დაგსწრებოდით, კაი გინგლავა მოგივიდოდით.

კლეანტი. ჟაკ! შენგან მე დიდად დავაღებელი ვარ.

ჟაკ. დავაღებად არა დიხს ბატონო!

ჰარპაგონი. ჟაკ! შენ მე დღეს დიდად მსიამოვნე; საჩუქრის დიხსი ხარ და (ჭარბავონი ჯიბეში ხელს ჩაიყოფს, ჟაკიც ხელს გაუწვდის; მაგრამ ჭარბავონი მხოლოდ ხელსასოცს ამოიღებს ჯიბიდან და ეტყვის): არც დავივიწებ.

ჟაკ. ღმერთმა თქვენი წყალობა ნუ მომიშლავს, ბატონო!

გამოსვლა 5.

ჰარპაგონი, კლეანტი.

კლეანტი. მამა-ჩემო! გთხოვთ, მივატივოთ ზემო გულ-ფიცხობა.

ჰარპაგონი. მივატივებია.

კლეანტი. გარწმუნებო, რომ მას აქედ დიდ სინანულში ვარ. ჰარპაგონი. მე კი სინარყოფით ცას ვეწვი, რომ შენ ჰკუთხედ მოსულსა გხედავ.

კლევანტი. რა სულ-გრძელი ბრძანდებით, რომ კვრე ძალე ივიწყებთ ჩემს ურჩობას.

ჰარპაგონი. თუ კი შეინანებს, ემაწვილ-კაცს შეცდომა ყოველთვის მიეტყუება.

კლევანტი. ზატოცხანს სიტყვას გაძლევ, მამა-ჩემო, რომ თქვენი გულ-გეთიღობა სიკვდილამდის მესხობება.

ჰარპაგონი. მე კი იმას გეტყვი შეილო, რომ, რაც უნდა მთხოვო, ყუელაფურს შეგისრულებ.

კლევანტი. რასან მარინას თავს არ მაშორებ, სხვა აბა რაზე უნდა შეგაწუხო?

ჰარპაგონი. რა!

ზამოსვლა 6.

კლევანტი და ფაჩღლეში, რომელიც ბადიდგან გამოდის, ხელში უთი უჭირავს.

ფაჩღლეში. ოჲ, ბატონის შეილო, რა კარგს დროს გნახე! ჩქარა უგან გამოძევი.

კლევანტი. რა ამბავა?

ფაჩღლეში. უგან გამოძევი მეტქვი; ჩვენი საქმე კარგად მიდის...

კლევანტი. როგორ!

ფაჩღლეში. აი, ამჟამა შენი ბედი.

კლევანტი. რას ამბობ?

ფაჩღლეში. რომ იცოდე, მთელი დღე სულ ამას კუთვალ-თვალე.

კლენბერტი. ეგ რა არის?

ლაჭლემი. მამი-შენის დოკლათი სულში წაიგებდე.

კლენბერტი. როგორ მოასხეს, შე უშმაკო!

ლაჭლემი. ამას მერე ტაიგებ; ტესმის, მამა-შენი როგორ
საცოდავად ღვინალებს?

ბამონსულა 7.

ჰარპაგონი. (ბადიდგან შემოდის უვირილით) არიქა, ქურდი
ქურდი დაიჭით, დაიჭით, ეგ ავაზაკი, კაცის მკვლელი!
ოჰ, შე სამართლიანო, დაღვრილი ღმერთო! ეს რა ამ-
ბავია ჩემს თავზედ?! დაჯიღებე! გამტარევეს! ყული გა-
მომტრეს! ვინ იქნებოდა? როგორ მოვინახო? საით წავი-
დე, საით არა? იქ სომ არ იქნება; ვინ იცის, იქნება
აქვე! დადექ, დადექ! (წაივლებს ხელს თავის შელაგზედ)
ფულები, ჩემი ფულები დამიბრუნე! ფულები დამიბრუნე
მუთქი! ვაიმე! ეს სომ შე ვარ. ჭკუა ამერია. არ ვიცი სა-
და ვარ, ვინა ვარ, რას ვშვრები? ვაი ჩემო, ჩემო საყვა-
რელო ფულებო! ვაი ჩემო ერთგულო ბეგობარო! წამარ-
თებს შენი თავი დამეკარგე! შენ დამეკარგე, მაგრამ შენ-
თან ნუგეში და სიხარულიც დამეკარგა! მართლა, რით
ვიცხოვრო? ამის შემდეგ რით ვინუგეში! მე ამ სოფელად
რაღა უნდა გავაგეტო! რაღა მინდა სიცოცხლე! კვადები;
სამაჩუშიაც ჩაშვებს მიპირობენ. ვინ განდება ჩემი ღმერ-
თი! ვინ ჩამიდგამს მეორედ სულს! ვინ დამიბრუნებს
ჩემ ფულსა?! ვაიმე რას ვბოდავ! ვის ველაპარაკებ? რა
კარგი დრო ამოურჩევია იმ არა წმინდას იმას; სწორედ

მამინ დაუგულავარ, როდესაც მე ჩემ თავსედს შეიღოს გე-
 ლანარაკებოდი! ცუდივე გარეთ, მოღიციას მაინც გატან-
 ბო; მთელს ჩემს ოჯახს გავხვევ ამ სჯამში! გოგონებს,
 ბიჭებს, ქაღს, შეიღოს და თვით ჩემს თავსაც. ჩვენება-
 უნდა ჩამოვართვა. უჭ, ღმერთო, დიდძალი ხალხი მოგ-
 როვიდა! ყველაზედ კბეი მაჭეს! ყველა ჩემი ქურდი მო-
 ნია. იქ რაზედ ლანარაკობენ! ალბათ ჩემს ქურდზედ! შე-
 ვით ვიდევ რაღაც სმაურობას! ალბათ ჩემი ქურდი იქ
 არის! ოს, ღმერთო! რა შეგცოდე ამის ფასი! ხალხნო!
 ნუ იღებთ ჩემს ცოდვას! მითხარით, ვინ გამოძრა ყელი
 თქვენში რომ არ იმალება? ყველა მე შემომჩერებია! მამა-
 სანღისებო! მოსამართლეო! მომემეყლეთ, თქვენი ჭირი-
 მე! მე მინდა ყველანი ჩამოვადრხო! ყველანი რემზედ იცი-
 ნიან, ალბად ესენიც ჩემი ქურდის ამფსონები არიან! მცვე-
 ლებო! გზირებო! მტანჯველელო! მწკალებლებო! თუ ჩე-
 მი ფული ვერ ვიპოვნე, ჩემ თავსაც ჩამოვიდრხო.

(ფარდა დაეშვება)

მოქმედება მეზუთე

ბაგოსვლა 1.

ჰარპაგონი და პოლიციის მოხელე.

მოხელე. დამატად, ბატონო! ჩემი სელობა, მადლობა ღმერთსა, კარგად ვიცი. ამისთანა საქმეებში მე სამი რა-
დი ვარ. აი, ნეტავი იმდენი ათასი გატენილი ოქროებით
ყუთები მომცა, რამდენი ვაჟ-ბატონიც მე სასწრაფოაზოდ
გადმომივიდა.

ჰარპაგონი. ყველა მოსამართლენი ვალდებულნი არიან გა-
მოიკვილონ ეს საქმე და, თუ სამართალმა არ მიბრუნა
ჩემი ფულები, — თითონ სამართალს სამართალში მივცემ.

მოხელე. აქ სასტიკი და მოხერხებული გამოძიება საჭიროა.
თქვენ ბრძანეთ, რომ ის ყუთი...

ჰარპაგონი. ორ ათასი ოქროთი იყო გატენილი.

მოხელე. ორი ათასი ოქროთი!

ჰარპაგონი. დიაღ, ორი ათასი ოქროთი.

მოხელე. ეგ ხუმრობა აღარ არის.

ჰარპაგონი. ხუმრობა რასა ჰქვია? არ არის ჰეგენანსოდ იმის-
თანა სასტიკი სანჯელი, რომ ღიანგულად დაისაჯოს ეს
ვაგანაკობა?!

მოხელე. რა გეარბი ფულები იყო იმ ყუთში?

ჰარპაგონი. სულ ნამდვილი ბაკალაოა ოქროები.

მონელი. ვის აბრლებთ ამ ქურდობას?

ჰარპაგონი. მთელ ჭკუეანას! მე მსურს დაატუსაღოთ მთელი ქალაქის და მის ასლო-მასლო სოფლების მცხოვრებელნი.

მონელი. მე თუ დამიჯერებთ, ჯერ ნურავის ნუ დააფოსობთ, ეცადეთ ხუმად მიავნოთ კვალს, რომ მერმე, კანონისა-მებრ, ბეჭითად მოკვდიდეთ საქმეს ხელი და დაგიბრუნოთ ფული.

ბამოსვლა 2.

ჰარპაგონი, მონელი, ჟაკ.

ჟაკ. (სტენის უკან მიბრუნდება, საიდანაც შამოვიდა და იმხის) მე ესლავე დაგბრუნდები; უთხარი, რომ გამოსტრან ველი, გატუსონ კარვად აღზე. გათუთქონ მერმე მდულარეში და ნამოკვიდონ ჭერში.

ჰარპაგონი. (ჟაკს) ვინა? ვინც ძეულები მომპარა?

ჟაკ. მე იმ გოჭზე მოვასხენებო, რომელიც ეს არის ესლავთქების მოურავისაგან მომავიდა! რას მბმანებთ: შეგო წვათ, თუ მოვსარშოთ?

ჰარპაგონი. რა მეგოტება! (მოსულებს) ურიგო არ იქნება, რომ ამასთან მოიღვაწიანო.

მონელი. (ჟაკს) ნუ შეგეშინდებათ! მე არ ვარ იმისთანა ცაცი, რომ სიძცხვილი გაქამო: საქმეს ხუმად წავიყვანთ.

ჟაკ. ვას მამიკად მიბრუნებთ?

მონელი. ბატონთან დასამალავი არაფერი არა გააქვს-რა, ჩემო ძმობილო.

ჟაკ. მეწმინეთ, ბატონო, კეტლები კაი განშამი მოგმიწადლოთ. ჰარპაგონი. მაგას ვინა გვითხავს შენ?

ჟაკ. განშამს თუ ვერ გიმჩადებთ, ბატონო, როგორც რიგია, თქვენი მოურავის ბრალა; თავისის უაიროთით საქმე გაშიჭირა.

ჰარპაგონი. ხმა ჩაიწვიტე! შენ ვინა გვითხავს განშამს ან სადილს? შენ იმ ფულის ამბავი მითხარი, მე რამე მომიპარეს.

ჟაკ. თქვენ მოგპარეს ფული?

ჰარპაგონი. ჰო, მე მომიპარეს! ახა რუ დაგობრუნებია და ჩამოკადრბობინებ შენ თავს, თუ კაცი ვარ.

მონელი. დემოთო ჩემო! რუ გაუჭირე საქმე მაგ კაცს. მე მაგას სახეზე ვატყობ, პატროსანი კაცია. ძალის დატანება რა საჭიროა—ისედაც მართლს გვეტყვის. (უბრუნდება) ჰო, ჩემო ძამია, თუ გამოტყუდები, დასჯა კი არა, კაი საჩუქარსაც მიიღებ შენის ბატონისაგან. შეუძლებელია, რამე არ იცოდე ამ საქმისა.

ჟაკ. (განზე) ახა! თუ გადახდა მინდა ჩვენის მოურავისა, სწორედ ესლას დრო. რაც ის შემოვიდა ამ ოჯახში, ჩემვის მომცემიც ის განდა, ბატონიც ის შეიქნა და ჯოხებიც აქამდის გულიდამ. არ ამომსკლია.

ჰარპაგონი. რას ბუტბუტებ ბიჭო?

მონელი. (ჰარპაგონს) დააჯალეთ, რილასაც თქმას აპირებს: ავი გითხარით, პატროსანი კაცია მეთქი.

ჟაკ. თუ მართალი გინდათ, ქურდი თქვენი კრთგული მოურავი უნდა იყოს.

ჰარპაგონი. ვაღუჩო?!
 ქაკ. დიაღ!

ჰარპაგონი. რამეღიჯ მე ასე სანდო ვაჯად მიმანდა?

ქაკ. დიაღ, სწორედ ის!

ჰარპაგონი. მაგას რისთვის ჭფიჭრობ?

ქაკი. რისთვის?

ჰარპაგონი. ჭო!...

ქიკ. რისთვის?.. რისთვის და... მისთვის.

მონყლე. კარგი, მაგრამ რა საბუთები გაქვს?

ჰარპაგონი. ეგება დანახე, რომ ის დადიოდა იმ ჯაგის
 ახლო-მახლო, სადაც მე ფულები მქონდა შენსულო.

ქაკ. დიაღ, ჭეშმარიტია. სადა გქონდათ თქვენ, ბატონო
 ფული?

ჰარპაგონი. ბაღში.

ქაკ. ჭო, სწორედ! სწორედ, რომ ბაღში ენახე. რასში იყო
 ბატონო, ფულები?

ჰარპაგონი. ყუთში.

ქაკ. ჰოოო! მე დაკუნახე იმას ყუთი.

ჰარპაგონი. ჭო და ის ყუთი როგორი იყო?

ქაკ. როგორი ყუთი იყო?

ჰარპაგონი. დიაღ!

ქაკ. როგორი და ისე... ყუთისთვის...

მონყლე. ეს გვესმის, მაგრამ, ზა ნიშანი გერთხარა რამე?

ქაკ. ის განდდათ დიდი ყუთი.

ჰარპაგონი. მე რომ მომხარეს ის პატარა.

ქაკ. ჭო, ისიც პატარაა, მაგრამ დიდხ იმიტომ ვაქვს, რომ
 შაკ დიდი ფული იყო.

ჰარპაგონი. რა ფრისა იყო?

ქბგ. რაფერისა?

მონელიე. დიალ!

ქბგ. ის იყო იმ ფერისა... ზა იმ ფერისა... აი იმ ფერისა...

(ჭარპავონს) არ შეგძლიანთ ბატონო, მომიგონოთ, რა ფერისა იყო?

ჭარპავონი. ჭერი ჭას!...

ქბგ. წითელი იყო განა?

ჭარპავონი. არა, ნაცრის ფერი.

ქბგ. ჭო, დიალ, ნაცრის ფერი... ცოტა მოწითლო, მეც მაგის თქმა შენდოდა, დიალ...

ჭარპავონი. უკვი არ არის! ის არის ნამდვილი! (მოხუცეს) დასწერეთ, ბატონო, დასწერეთ ამის ჩვენება. ოჰ, ღმერთო! ვის უნდა მიენდო ამას იქით. მაშ ფიციც არაფერი უფიცილას! მოდი და ნუ იფიქრებ, რომ თბონ შენ გაქურდავ შენ თავს.

ქბგ. (ჭარპავონს) აი, ბატონო, თვითონაც აგერ მოდის, ნუ ეტყუით მაინც, რომ მე გავიმხილეთ ეს ამბავი:

ბამოსვლა 3.

ივინივე და ვაფერნი.

ჭარპავონი. აჰ მოხარმანდი! აღარე შენი ჯავახკობა, შენი უინიდიხო მოქმედება, რომლის მოგუესი არა მომხდა-რა-რა ქვეყანაზე.

ვაფერი. რა გნებაყმა, ბატონო?

ჭარპავონი. როგორ არ წითლდები, შე ძალაღატე, შენის

ავაზაკობისათვის?

ვალერი. რა ავაზაკობაზე ბრძანებთ, ბატონო?

ჰარპაგონი. რა ავაზაკობაზე ბრძანებ, უსინდისო! შითომ არ იცი რაზედაც კამბობს! ტუუილად ჭფიქრობ დაჭფარო შენი საქციელი. საქმე ცხადია, უგელაფერი შემატყობინეს. აგრე გადამისადე ჩემი ამაგი, განა ჩემს გასაღსრებლად შემოხვედი ჩემს ოჯახში?

ვალერი. ბატონო, მამ რადგანაც შეგატყობინეს, რაღად უნდა დავიმალლოთ, სჯობს ისევე გამოვასაჩვენო უგელაფერი. ეპე. (განსე) დიდება შენთვის ღმერთო, ძალიან არ მივძინდარვას.

ვალერი. მე თვითონ მინდოდა ამაზედ მოლაპარაკება, მაგრამ შემთხვევა არ მქონდა. ესაა, რადგანაც საქმე ასეა, მე თქვენ გვეკადრებით დამშვიდებით მოისმინეთ ჩემი გარემოება.

ჰარპაგონი. აბა, რა სიმართლეს მეტყვი, შე უსინდისო, შე ჩუჩადო შენა!...

ვალერი. ბატონო, მე ეგ სასული არ მეკადრება. მართალია, დამსაძავე ვარ თქვენთან, მაგრამ ჩემი შეტოდება მოსატყუებელია.

ჰარპაგონი. როგორ თუ მოსატყუებელია? ამ გვარი დალატობა, ამ გვარი კაცის კვლას!

ვავლერი. ბატონო! ნუ სწუხდებით აგრე. როდესაც მომიტომენტ, თქვენ თითონვე დაწმუნდებით, რომ ჩემი შეტოდება აგრე დიდი არ არის, როგორც თქვენს გონიათ?

ჰარპაგონი. აგრე დიდი შეტოდება არ არის, როგორც მგონია? რას როშავ? ჩემი სისხლი, ჩემი გულ-ღვიძლი არაფერია, შე ავაზაკო, შენა?...

ვალერი. თქვენი სისხლი არ ჩავარდნილა ცუდს სულში. მე იმისთანა ვარ, არა ვარ, დაუშავო იმას რამე და თუნდა დაშვებინოს კიდევ, გასწორება ადვილია.

ჰარპაგონი. მეც კი მინდა, რომ დამიბრუნო, რაც წამოვიტოვე.

ვალერი. თქვენი პატიოსნება, ბატონო, სრულად დაცული იქნება.

ჰარპაგონი. შენ ჩემს პატიოსნებას ვინ გკითხავს, შენ ეს მითხარი, ვინ ჩავაგონა ამ გვარი საქმე?

ვალერი. სუ თუ მაგასაც გკითხამთ?

ჰარპაგონი. დიად, სწორედ გკითხავ.

ვალერი. მე კვამაგონა სიყვარულმა.

ჰარპაგონი. სიყვარულმა?

ვალერი. დიად.

ჰარპაგონი. ჩემი საქმის სიყვარულმა? უცხო სიყვარულია თქვენმა მზემ!..

ვალერი. არა ბატონო, თქვენს სამდიდრეს არ გავუტანცივარ, არ დაუბრმავებია. მე ესლავე უარს ვუთხ მათ, ოღონდ დამანებო ის, რაც მაქვს.

ჰარპაგონი. მე შენ შავს ქვას დაგანებე! ნაჭურღალის შერჩენაც უნდა.

ვალერი. განა ეს ქურღობაა?

ჰარპაგონი. ქურღობა? ამოღენა საუნჯის მოპარვა!

ვალერი. თქმა არ უნდა საუნჯეა, უძვირფასესი ყოველის თქვენის სამდიდრისა, მაგრამ, რომ დამითმოთ, განა კვ დაკარგვა იქნება? მუსხ-მოდრეკილი გვედრებით, სუ კამომარ-თიკვთ სელიდამ სანატრელს საუნჯეს...

ჰარპაგონი. რას მიეღებ-მოეღები?

ვალიერი. ჩვენ მივეცით ერთმანეთს სიტყვა და ჩვენ გავჩა
შეუძღვებელია.

ჰარპაგონი. ჯი დაპირება!

ვალიერი. დიალ, ჩვენი საუფუნოდ შეერთება გადაწყვეტილია.

ჰარპაგონი. უეცრად ბრძანდებით: თავის დღეშია ანა.

ვალიერი. სიკვდილის ბუტი ჩვენ ვერაფერა გავგერის...

ჰარპაგონი. ძალიან არ შეგუვარება ან შეჩვენებულს ჩემი
ფულები?

ვალიერი. მე მოგასსენებთ, ბატონო, რომ ფულისათვის ვი
არ ჩამიდინა ის ამბავი, ჩემი გულის ამტკბები ის ვი
არ იყო, თქვენ რომ ფიქრით, არა, უფრო კეთილ-
შობილად გრძობამ ჩამიდინა ეს საქმე.

ჰარპაგონი. ერთი ამას უფურთ, ღამის არის დამიმტკიცებს
რომ ჩრისტიანული სულ-გრძელობის გამო შეივარა ჩე
მი ფულები. მაგრამ არა, ეს თავის დღეში არ მოხდება.
მე შენ გაჩვენებ, შე უსინცხვილო, შე ყვანავა, რომ სა-
მართალი ვრდებ არის ქვეყანაზედ.

ვალიერი. როგორც გნებავდეთ, ისე მოაქვრით მე მონა ვარ
ავიტანო უოკელი დასჯა, რასაც თქვენ გადამიწყობთ;
მაგრამ აცხადეთ ვი, რომ ამ საქმეში, თუ ვი რამ შეცო-
დება მოიპოვება, მე ვარ დამნაშავე და თქვენს ქალი ვი
სარეულებით შემცოდე არ არის თქვენს წინაშე.

ჰარპაგონი. მაგას რაღა შენა თქმა უნდა! კარგი ვი იქნებო-
და, რომ ჩემი ქალი გარეუდიყო ამ ბინძურს საქმეში.
მე მინდა მხოლოდ გამოძიებდე შენ, რა ადგილას მოი-
ტყუ ჩემი საუნჯე?

ვალიერი. მე? მე თქვენთვის არაფერა მომიტანინა: თქვენ
საუნჯე თქვენთანავეა.

ჰარპაგონი. ოჲ, ჩემო მემკვიდრეო ყუთო! (ხმა-მალღვან) მამა-
ჩემის სხეულიდან არ დაძრულა.

ვაფერი. არა, ბატონო.

ჰარპაგონი. მასე ერთი მითხარა: შენ მისთვის ხელი არ
გისჯარა?

ვაფერი. მე იმას ხელს ვასჯობდი! ღმერთმა დამიფაროს!
თქვენ ტყუილად ცრულ გვწამებთ: იმასა და მერა, მე ვა-
წვი მისთვის წმინდა უბიწო სიუკარულებათ.

ჰარპაგონი. დახუთ, დახუთ, იწვოდან ჩემის ყუთისათვის!

ვაფერი. მე უფრო სიკვდილს ვაწიკვდი, ვიდრე იმასე რას-
მეს თაჯში გავიტარებდი. შეურაცხ-მყოფი აზრი ვერ შეე-
ხება იმას, ვინც იმისაკით ჰგვიანნი და პატრიოსანია.

ჰარპაგონი. ვინა? ჩემა ყუთია პატრიოსანია?

ვაფერი. ჩემი სურვილად მხოლოდ იმაში მდგომარეობდა,
რომ დაუმტკბარავიყო იმისი ცქერით და არა კითარი ცუ-
დი აზრი არ ჰქრებინდა იმ უმანკო გრძობას. რომელიც
ჩემში იმისმა მშვენიერმა თვალებმა აღძრა.

ჰარპაგონი. ჩემი ყუთის მშვენიერება თვალებმა! ისე დაპარა-
გობს ჩემს ყუთს, თითქოს ამის საუკარულა იყოს.

ვაფერი. უნდა მოგასხენოთ, ბატონო, რომ დიდი წვალება
გამოვიარე, ვიდრე დაუძლიე მასი მორცხობა და დავიყო-
ლიე ჩემს სიუკარულსე.

ჰარპაგონი. ვინა მორცხობა?

ვაფერი. თქვენს ქალისა და მხოლოდ გუშინ დაფითანსმე ეს
ჩვენს ქორწინებასე.

ჰარპაგონი. ჩემი ქალი დაფითანსმე ქორწინებასე?

ვაფერი. დიაღ, ბატონო.

ჰარპაგონი. ოჲ, ღმერთო ჩემო! ეგრე მუარე უბედურება.

ქაბ. (მოსკლეს) ჩასწკრეთ, ბატონო, ჩასწკრეთ.
 ჰარპაგონი. ეს-ღა მკლდა! უიბისოთაც უბედურს, მკორე
 უბედურებაც ზედ მეწკია. (მოსკლეს) წამობრძანდიო- ბა-
 ტონო, აღასრულეთ თქვენი მოკლლეობა, მიეცით ეს ზასუ-
 ხის გებაში, როგორც ქურდი და ჩემი ქალის გამრეწე-
 ლი.

ქაბ. როგორც ქურდი და გამრეწელი.
 ვაღერი. კვ სასელები მე არ მკეუთენის... და, რადესაც გა-
 იგებთ, რამ მე...

გამოსვლა 4

ჰარპაგონი, ელიზა, მარინა, ვაღერი, ფროსინა,
 ქაბ და პოლიციის მოხელე.

ჰარპაგონი. ააა! მობრძანდი, შემცლდე შვილო, შე უღირსო,
 ჩემისთანა მამისა. განა ასე ასრულებ ჩემ დარიგებას? შენ
 გაგიტაცა განა ამ უსინდისო ქურდის სიყვარულმა და
 შენ მას აძლევ სიტყვას ჩემ ნება-დაურთველად? შემცლარ-
 ხართ, ბატონებო! (ელიზას) ოთხ-კედელს შეა გამოგალ-
 ვობ მე შენ. (ვაღერს) შენ კი სასწამებელა გაგცემს ზა-
 სუსს, შე ზირ-შავო, შე მუხანათო შენა...

ვაღერი. თქვენი გამოძიება არ იქნება მსაჯულად ამ საქმეში.
 მეც მკითხვენ ჩასმეს, სანამ გადამიწყვეტენ სასჯელს.

ჰარპაგონი. სადწამებელა ცოტაა შენთვის! ცოცხლად დაგა-
 კეზინებო.

ელიზა. (დახოქელი ჰარპაგონს) მამა-ჩემო, გვედრებით უფრ

რო ვანდობილი გრძნობით ფანსჯვით ჩვენს საქმე, მდგომარეობას და ეგრე ბოროტად ნუ მოიხმართ ამი-
ბნეულს უფლებას. ეგ სრულად იმისთანა არ არის, როგორც თქვენ გეჩვენებთ. თუ იმასაც მიიღებთ სასე-
ში, რომ უმაგისოდ მე, დიდი ხანია, მეკვდარი ვიქნებოდი, თქვენ მიხვდებით, თუ რისთვის მივეხდები მე მაგას. მაგან გადაძინება მე წყალში დაღწობისაგან, მაგის წყალ-
ლობით ვარ დღეს ცოცხალი, და თქვენ ვი...

ჭარბაგონი. ჩემთვის უფრო სასიამოვნო იქნებოდა დამღწე-
ლიყავი ბარემ და ამ დღეს ვი არ მოესწრებოდი.

ფილიპე. მამა-ჩემო, გეფიცებით მამობრივს სიუყვარულს, რომ...

ჭარბაგონი. არა, არა! მოსმენაზე არ მინდა! ისევე სამარ-
თაღმა გააჩიოს ეს საქმე.

ფილ. (იქით) მე შენ გაზღვევინებ ჩემს შეურაცხ-ყოფას.

ფროსინა. (იქით) სათაბაღა თუ გინდა, ეს არის...

ბამონსვლა 5.

ოგინივე და ანსელმი

ანსელმი. ეს რა ამბავია, ბატონო ჭარბაგონო, რამე გაგაგუ-
ფისათ ეგრე?

ჭარბაგონი. ას, ბატონო ანსელმო, ჩემისთანა უბედური გა-
ცი არ დაბადებულა ქვეყნაზედ. ღმერთო, რა მწუხარება,
რა უწყესობა, რა უბედურება არის ჩემს თავზე! ქონებას
მხარავენ, პატროსნებას მიწვენიან, და ის მოლაღატე, ის
ზაყნაყი, რომელიც შეესო ჩემს წმინდას და უძვირფასესს

უფლებას, რომელიც შემოვიდა ჩემს ოჯახში ვითომ და მისამისასურველ, რომ უფრო ადვილად მოეპასოს ჩემი ფულები და შეეცდინოს ჩემი ქალი...

ვაღერი. რას ვბოდავთ, რა ფულებზე მელაპარაკებით?

ჰარპაგონი. დიდა, ამათ მისცეს ერთმანეთს ცოლ-ქმრობის შირობა. ეს თქვენი შეურაცხ-ყოფაა, ბატონო ანსელმი, თქვენი მოკვლეობაა, მოკვიდით ამ საქმეს. ხელი და მათეონათ უოკელ-ნაირი შევიწროება—თქვენის ხარჯით, წასაკვირველია, —ჩვენი შეურაცხ-ყოფისათვის.

ანსელმი. მე სრულიადაც არ მინდა ძალად შევიერთო თქვენი ქალი, მაგრამ თქვენის საქმისათვის თავს არ დავსოგავ. ისე როგორც ჩემი საკუთარისათვის.

ჰარპაგონი. აი, ბატონო, ის ვატიოსანი მოხელეც, რომელიც არ დაჰვიწყებს თავის მოკვლეობის შესრულებას, (მოხელეს აჩვენებს გალერსე). მოექცით ამას კანონისამებრ.

ვაღერი. მე აქ ცუდს მოქმედებას არ ვხედავ; მე არ მესმის, რა ცუდ-კაცობა საკვირველია მით, რომ შევიყვარე თქვენი ქალი და, როდესაც გაიგებენ, ვინა ვარ მე...

ჰარპაგონი. შენა ხარ მანანა, გლანა, ღატაკი.

ვაღერი. იცოდეთ, რომ მე იმისთანა უვატიოსნო კაცი არა ვარ, რომ კვ სახელები ავიტანო... მთელმა ნეპოლმა იცის, ვინცა ვარ.

ანსელმი. უსწვილო, ნუ ღაპარაკობ ავრე წინ-დაუხედავად, თორემ ბნანებდ. მეც ვიცნობო მთელს ნეპოლს და შემიძლიან სიტყვე შეგამხილო.

ვაღერი. (იხუტავს თავის შლიაშას) მე იმისთანა კაცი არ ვხედავარ, რომ ვისმისი მეშინოდეს და თუ თქვენ იც-

ნობო მთელს ნებალს, თქვენ გეცოდინებათ, ვინ არის დონ-თომას ალბუერნი.

ანსელმი. რასაკვირველია, ვინცნა, ხედავთ ვინ ვინცნა იმას. ჰარპაგონი. რას დავეუბნო კიდეც თქვენ ალბუერნი. (ჰარპაგონი ჰხედს რას. ანთებულს სანთელს და აქრებს ერთს, მაგრამ უკვირს ხელ-ახლად უვიდებს! ჰარპაგონი ხელ-მეორედ აქრებს, უკვირს უვიდებს, და ეს სურათი გაგრძელდება, სინამ ჰარპაგონი ხელში არ ატყის გაჭრბობის სანთელს. მაგრამ როცა ის აკვარდინებს ხელებს, უკვირს ხელ-ახლად უვიდებს სანთელს.)

ანსელმი. დღის გულისათვის, დაცალკეთ სთქვას, ვინცნა რას იტყვას?

ვალერი. მე მინდა ვსთქვას, რომ მამა-ჩემია...

ანსელმი. დონ თომას ალბუერნი?

ვალერი. დიალ.

ანსელმი. რას მასხარობს!... უფრო ჭკუაში რამ მოსასვლელი მოიგონე, თორემ მაგ ნაირი ციფრით თავს ვერ უშველი.

ვალერი. ნუ აჩქარდებით, ეს სრულებით სიცრუე არ არის და თუ საჭიროება მოითხოვს, მე კიდეც დავამტკიცებ ჩემს სიტყვას.

ანსელმი. როგორ? ნუ თუ ვბედავ სთქვას, რომ შენა ხარ შეილი დონ თომას ალბუერნისა?

ვალერი. დიალ, ვბედავ და კიდეც მინდა ვარ დავამტკიცო უველს ეს ჭეშმარიტება.

ანსელმი. რა უშეუბრებელია მას იცოდეთ, რომ დეკლემეტი წილია და მას აქვთ რაც ის კაცია, რომელზედაც თქვენ ამბობთ, და ვინცა იცნობს თავის ცრულ შეილით იმ დროს,

და როდესაც ნებადართვის სრულუბის დროს დააბინა უცხოეთ-
ში გაქცევა...

ვალიერი. დიაღ, თქვენც იცოდეთ, რომ იმის შვილი წლის
შვილი თაუბის მოსამსახურეთი გდადარსინა ერთმა ისპა-
ნიელმა ზომადღმა და ეს გადაჩენილი შვილი არის ის,
შინც თქვენ გელაპარაკებთ.

ანსელმი. მაგ ცარიელი სიტყვების გარდა, რა საბუთი გაქვს,
რომ, რასაც ამბობ, სულ ჭეშმარიტებას და არა მოხერხე-
ბულს წაღებარ?

ვალიერი. ისპანიელი ვაპიტანი და იაგუნდის ბეჭედი, რომე-
ლიცა ჭკონდა მამა-ჩემს, გიშრის ბრასლეტი, რომელიც
დუდა-ჩემმა ვამიკეთა ხელზე, მოხუცი პედრო, რომელიც
გადარსა ჩემთან.

მარინა. რაც სთქვით, ყველაფერი მართალია და ისიც მართა-
ლია, რომ შენ ჩემი ძმა უფიფისარ.

ვალიერი. დიაღ, ეს ჩემმა გულმა იგრძნო მას აქედ, რაც
თქვენ ხმამამოიღეთ.

ანსელმი. ღმერთო ჩემო! დიდება შენს ძლიერებას! მხოლოდ
შენ შეგონებდნ მანდინო სანწაუდი, გადამეხვეთ შვი-
ლებს, რომელსადმეთ თქვენს მამას.

ვალიერი. თქვენს ხართ ჩვენი მამა?

მარინა. ეს თქვენს ბრძანდებით. ისა, რომლისთვისაც დედა ასე
ჭსტიროდა!

ანსელმი. დიაღ, შობლებს! მე ვარ დონ თომას ალბუერნი;
მე ღმერთმა გადამარჩინა ტალღებისგან უფიფის ჩემის
სიმდიდრით და თქვესმეტი წლის განმავლობაში არა გა-
მიგია-რა თქვენზე. მე თქვენ ყველანი დაღუპულები მეგო-
ნეთ და რომ ეს ჩემი უბედურება მიუღამ გულ-მოსა-

კლავდი თვალ-წინ არა მქონდა სახელად კი გამოვიცა-
ლა.

ჰარპაგონი. (ანსეღმს) ეს შენი შვილია?

ანსეღმი. დიაღ!

ჰარპაგონი. მაშ თქვენ უნდა გიჩიულოთ, რომ მიზღოთ ის
ორი ათასი ოქრო, რომელიც ამან მე მომპარა.

ანსეღმი. ვინა? ჩემმა შვილმა მოგპარათ თქვენა?

ჰარპაგონი. დიაღ, თვითონ ამ ვაყუბატონმა!

ვალერი. ეს ვინ გითხრათ თქვენ?

ჰარპაგონი. მზარეულმა ყაჟმა.

ვალერი. (ყაჟს) ეს შენ უთხარი?

ყაჟ. მე რას ვეტყვი! მე არაფერი მითქვამს.

ჰარპაგონი. როგორ თუ არა?! აი პოლიციის მოხელე, რომ
მელსაც აქვს შენი ჩვენება.

ვალერი. ნუ თუ თქვენ გჯერათ, რომ მე ვიკადრებდი მაგ-
გვარ სამარცხვინო საქმეს.

ჰარპაგონი. იკადრებდი, თუ არ იკადრებდი, მე მინდა და-
ვობრუნო ჩემი ფულები...

ბავოსვლა 6.

ივინივე, კლევანტი და ლაჭლემი.

კლევანტი. ნუ იწუხებთ თავს, მამა-ჩემო, და ნურცა რა ვის
აბრალებთ. მე შეკვრიბე ცნობები თქვენი საქმის შესახებ და
მთვეულ შეგატყობინათ, რომ, თუ ნებას მომცემთ შე-
ვიერთო მარინა, თქვენი ფულები უკანვე დაგობრუნდებათ.

ჰარპაგონი. სად არის ჩემი ფული?

კლეანტი. ნუ სწუხდებით, ის იმისთანა ალაგას არის, რომ ჩემს მეტმა არაფერს იცის და იმის შესახებ მე ვაგებ ვასუსას. თქვენ ეს მიბძნეთ, ამ ორში რას იჩივებთ: შევინათო მე მარინა ცოლად, თუ დაგეპარგოს თქვენი ფული.

ჰარპაგონი. ხელი ხომ არ გისლიათ იმ ფულისათვის?

კლეანტი. სრულადაც არა! სთქვით რაღა, თანახმა ხართ, თუ არა, ნება დართოთ ამ ქორწინებას და დაეთანხმეთ იმის დედას, რომელმაც მიანიჭა მას სრული თავისუფლება ჩემის ამოწმებაში?

მარინა. (კლეანტს) თქვენ გავიწუდებით, რომ ეტ ნება-რთვა არ არის საკმაო, რადგანაც დიერთმა (ახელებს ვალერზე) ამ მძისთან, რომელსაც თქვენ ვხედავთ, დამთბრუნა მამაცა (ახელებს ანსელმზე), რომელთა ნება-დასრულებაც ატყუებდას ჩირა.

ანსელმი. შეილება, მე დიერთი არ მიყაბულებს კვინააღმდეგობა თქვენს პირობას. თქვენც უნდა დამეთანხმეთ, ბატონო ჰარპაგონო, რომ ასალგანდა უფრო შვილს იჩივებს, ვიდრე იმის მამას. ნუღარ ათქმევინებთ იმას, რაც უთქმელათაც ცხადია; დაეთანხმეთ ამ ქორწინებაზე...

ჰარპაგონი. ვიდრე ჩემს ნება-რთვის გამოკაცხადებდე, საჭიროა ვნახო ჩემი ფული.

კლეანტი. თქვენ იმის მითად და წელუსტებლად წახავთ.

ჰარპაგონი. მე სრულად არა მაქვს სამართყო ფულები.

ანსელმი. რა გაწყობა! მე ვუშოვნი ამათ ფულებს, ოღონდ თქვენ ნუ მესწუხდებით.

ჰარპაგონი. ამას გარდა, თქვენ უნდა ივისროთ ამ ორი ქორწილის ხარჯი.

ანსეფი. დიად, მე ვკისრულაბ. კმაყოფილი ხართ ესლას?
ჰარპაგონი. დიად, კმაყოფილი ვარ, ოღონდ საქორწილო
ტანისამოსიც შეაკვირეთ.

ანსეფი. მაგაზედაც თანახმა ვარ.

მონეფი. დამატადეთ! ვინ გადამიხდის ჩემის შრომის ფასს?
ჰარპაგონი. ჩვენთვის თქვენი შრომა საჭირო აღარ არის!

მონეფი. მომატეუილეთ? გეტე მცოდნედა ხომ არ ვიშრომებდი?

ჰარპაგონი. (ახვეებს უკვე) აი, თქვენი შრომის ჯილდო!
გინდა ჩამოახრეთ, გინდა ცოცხლად დამარსეთ.

ფაგ. იჰ, ეგ-ლა მაკლდა! მართალი ვთქვი, ჯილდოს ბრავა-ბრუ-
გით გვერდები ჩამიქციეთ, სიცრუე წამცდა, «დააღრჩეო-
და დამარსეო!»

ანსეფი. ბატონო ჰარპაგონო, უნდა ანატიოტო ამას თავის
სიცრუე.

ჰარპაგონი. მისცემ გასამჯელოს ზოლიცინის მოხუჯეს?

ანსეფი. ჯანა გავარდეს, მივცემ. მაშ რაღას ვუცდიდ: წა-
ვიდეთ გაუუნწილოთ ეს სინარული დედა-თქვენსაც.

ჰარპაგონი. მე ვა წავიდე ვნახო ჩემი საყვარელი ყუთი.

(ფარდა დაეშება.)

ეს კომედია გადათარგმნილ იქმნა ფრციულის ენიდამ პეტერბურ-
გის ქართველ სტუდენტობისაგან 1880 წელს.

რედ.

წმიდა ნინო

პოემა ვ. ა. რაზიხინისა.

(ნათარგმნი რუსულთ.)

ეუძღვნენ მ. დიმიტ. შავჭავჭავაძეს.

I

ეს იყო მაშინ, რდეს ქვეყნისთვის
სწავლა ქრისტიანი, ჯვარზედ ცმულისა,
ერთი მეორეს რომ მოუთხრობდა,
და გადასცემდა თვის შვილის-შვილსა.
ანა-თუ სრმლითა, ძალ-დატანებით,
მხლელად სიძაჩთლით, მიტეუებითა,
ბრწყინვალ სხივებით განაქარებდა
საუკუნადგან ჩაშისა ბოროტისა,
და კაცთა შორის მიუღვარებასა
სიყვარულადა გადაქცევიდა...

ეს იყო მაშინ, როცა ბოროტებსა
ქრის კეისარი მედგრად მოჭყენდა
ოთხ-კუთხე ისმოდან როცა წყევლა, კენესა
და შრთელი ტომი როცა მწუხარებდა;
ეს იყო მაშინ, როდესაც სწავმდენ
შეუბრალებლად მართალთა სულთა,

ვინც მოხვდებოდათ თავებს ჭკუთაგდენ
 სჯულისთვის ერთგულ თავ-განწირულთა,
 მაგრამ ეს ტანჯვა, სასტიკი ქტევა
 დევნულთ ჭმბტებდა უფრო ძალასა,
 რამდენს სასჯულსაც დაუმატებდენ,
 ეზოკებოდენ იმდენს აწასა.

თან-და-თან მტვიცრედ საწმინტობა,
 ცხოველებოდა კერძთა სახმილში
 და მუნით ნათლად გამობრწყინვადენ
 საამოდ, საღმრთო, ღვთისა სიტყვები.

II

ამ დროს... როს რომისა გზა აერია,
 სრულებით, შორსა, ნათლათ მოსილი,
 მუდროდ სუფევდა რა ივერია,
 ჭკვალდა ისე, ვით ტურთა მტილი...
 და ეს ივერი ოთხ-გუთხივ მთებსა
 გარე მოეცნათ თვისგნით შობილი
 და მაგრად იმის ძლიერს მკლავებსა
 მკრდლსა მიეკრათ ვით ნაწი შეილი.
 მთანი ბრწყინაუნენ უინულთ გვირგვინით,
 გაჭქონდათ მზისა შუქსედ კრიალი
 და ელვარებდენ თვალ-მარგალიტით
 თან შუაქტევენენ წყაროთ ჩქრიალი.
 ზემოთგან თითქოს საღმრთოდ ჭყარავდა
 ლურჯად გადავრულ ცისა გამწა.

ველნი ჭრელობდნენ ათას ფერად, მან
 ნიაკი ჭბურდა საამოდ, წყნარა.
 აღმასებ ნამნი დილის, ბრწყინავდენ
 ნაკადნი უფრო ჭებენდნენ მშვენებას,
 სასიამოვნოდ ტყენი უძღვრდნენ
 უოკლად სანატრელს თავისუფლებას.

III

მაგრამ, ამ მზიან ბრწყინვალ მხარეზე
 დღეთისა აღთქმისა ჯერ არ მოუთინა
 და მისთვის ერის ერთ-გვარ ცხოვრებას,
 მუდამ ღრმა ძილით თითქოს ეძინა.
 არც ჯერ ქრისტესი ძალაღი სწავლას,
 არც მოციქულის სიტყვით მეტყუელსა,
 არც მოუღწია ამ ჭებენისკენა,
 არც გაგონა ჯერედ ქართუელსა...
 უიშვრლათა, უსიყვარულად,
 რა ლტოლულობდნენ, ვითა ველურნი,
 კერპთ, თავს უხრდნენ ცივად, უცულოდ
 ვით უმწყემსონი, გზა-დაკარგულნი,
 და მამინ, ოდეს საბრძოლურებამ
 განულო პონტისა კიდის-კიდემდე,
 გოლსიდის მხარეს ვერ მიაღწია
 დაჩხა უბირად, კერპთა მიენდნენ,
 წლართა-წლობამდენ ესრედ ქართუელთა
 გზა-არეული იტანჯობდა.

კერპთა მიმდეკი, იმედ მისდილე
 მსოფლად ბუნებას ის შეჭნაჯროდა,
 ჭეშმარიტებას იგი არ სცნობდა,
 თუმც შეჭნაჯროდა ბუნებას ერთსა,
 ღვთისა ქმნილებას თუმც იკვირვოდა,
 მაგრამ აწ ჭსცნობდა ის, — მადლად ღმერთსა!...

IV

შინს შექსედ ელავს მცხეთის კედელი,
 ორ მხარეს ქუხან არაგვი, მტკვარი,
 ერთგულთ ქვეშეკრდომთ მრავლად მოუცრევით
 მეფის სასახლის მდიდარი კარი,
 საშინელია ამ გვარი წაძი...
 გასს მოხვევიან კაცი, თუ ქალი
 მირიან მეფეს, ქაჩთლის ბრძანებულს
 ზვად ჭყავს ძლიერ რა დედოფალი,
 მეითხანნი, მასთან კერპთა ქურუმნი,
 მკურნაღნი, ყველა იქ შეუყრია,
 ზოგს სთხოვს უშეგლონ კითხვით, თუ ღრცვით,
 მაგრამ ვერავის ვერა ურგია,
 ღმერთებსა სთხოვენ მის გურნებასა,
 მეფე იტანჯვის, სწუხს და თან დნება,
 რომ ცოლს მშვენიერს, სასლ-განდასა
 უყურებს, თვალ-წინ რომე უგბდება.
 ცოლს არ ესმის ქმრის ნაწი სიტყვები,
 სარცელზედ წევს რა უძრავათა,

ბეკსა აჩქეენ თუმც ქურუებნი,
მათ რჩევას ძალა არ აქვს სრულადა.

მეფე ფიქრითა გარემოცული,
მწუხარებითა ივლეჯავს თმსა,

და ვითა ღომი გააფთრებულა,
თვითც აღარ ესმის სთხოვს ვის და რასა.

ხან დაწუნარდება, გულ-მსურველებით,
იძაბლებს რა თავს ამწარტყანსა,

შესთხოვს ღმერთებსა დიდის კედრებით,
რომე უშველან მის დედოფალსა.

ზოგსა ხაზინას უხვად ჰპირდება
და მწუხარებით შავთ ულვამთ იგრესს,

ზოგჯერ რა გული აუტირდება,
თავსა ეკლება, სენს გერ იცლიებს.

მეფის დარბაზში თვის კერძსა არმაზს,
დიდისა გრძნობით გურძნებს სთხოვენ,

აინენ თუმცა მკითხავნი ჯგუფს,
და თუმც ცდილობენ, კერას უტყობენ.

მიჭქალებია სნეულს თვალბი
და ძლივს-ღა უცემს მას ნაზი გული,

თითქოსო გვამი მცხედრისა სძეკარ,
განშორებია რა რომე სული.

V

მეფე სტირს და სწუხს, მძიმედ ქვათქვათებს,
იმედი რა რომ დაგატვა სრულად,

ძვირფას სამოსსა ტანთ შემოიგლეჯს
გახელებული დარბის ის ემუწად.

ხან დაუწოქებს, ვითარცა მონა,
შესაბრალებლად თვის ერთგულს ერსა
უკვლასთანა აქვს კედრება, თხოვნა
და აქ ვიღა სტნობს ძრეულს მეფესა,

«ძმებო, შვილებო, გამოძისსენით,
ამ გაჭირვებულ მდგომარეობიდან,

ვინც გამოძისხნის ამ ჯილდოს მივცემ:
დღესვე გადმოვალ მე მეფობიდან;

ვინც დამბრუნებს ბედნიერებას,
ვინც გამიმთელებს წყურულს გულსა,

ვინც ცოლს მომიძრინს, მას მივცემ ნებას,
ეპატრონოს ჩემს ქონებას სრულსა.»

ეს სთქვა, გაჩუმიდა, ზასუნსა ელანს,
აღვლკობითა ხალხს გადახედავს,

მაგრამ ეს ხალხი ვერასა შეკლის
ზასუნს ვერა ვის გაუბედავს.

ისე გაჩუმიდა იქ მყოფი უკვლა,
თითქოსთ მშემაც განიფრთხო ძალა,

მხოლოდ საკლავად სასახლიდგანა,
დედოფლის კუნესის გამოსცა ხმაია.

ეს ხმა ერს მიხვდა, ვითა ცის მუხი
და შეუგუბდათ უკვლას იქ სული,

დარჩა მირიან უზასუნოთა,
უკვლის გზიდან იგი ბედგრული!...

VI

უცხო, ამ დროს, მითითებულია სმითა,
 ხალხიდან ესრედ სმა შემოსმა:
 «გთხოვ, ჰე მეფეო, შენ ვადრებითა,
 თუ რომე მისმენ, მოგცემ ერთს წიკას.»
 ამ სიტყვებზედა მეფე მოცოცხლდა,
 კვლავ მიეცა მის გულს იმედი,
 იქ მეფეო მასედა ვეელა გაცდა,
 რა მას იტყოდა ნახეს მოსურცო,
 მონებში იყო ნაცემული ისა,
 შემოსეული თეთრისა წვერით,
 და ქუდ-მოსდილი წამოდგა წინა,
 მოასხუნებდა ამ სიტყვებით:
 «დედო სელმწიფეო!... მე არ მესარბის,
 რომე მივიღო სიდიდრე შენი,
 მსოლოდ ებ ტანჯვა მეტად მეწყაღვის,
 გთხოვ, რომე წიკა ისმინო სემი.
 მტკვრისა ვიდეზედა, გალანის გარედა,
 ზის ერთი ვილაც უმანკო ქალი,
 ახა მას კვითსოთ და გამოსცადეთ,
 მეონია რომ აქეს რალაც ქალი,
 შორის ქვენიდგან აქ მოსულდა,
 გზა ჰქონებია მას მეტად ძნელი,
 საკუთრივ ჩვენთან მოუტანდა,
 ახალი აღთქმა, სსკა ღვთის სახელი,
 მშვენიერ სიტყვით რა დაჰქადაგებს,
 მას საიდუმლო რალაც აქეს ძალი,

სრული იმედი მაქვს, ძრეულ არგებს,
რომ ახსენოს იმ ღვთისა სასული.

— ალჳ, ჩქარა, სთხოვეთ, ახლავ მოვიდეს,
მირიან მეფემ სიამით ბძანა

მაგრამ ქურუმთა უყვანი შექნეს,
ვით ბძანე სიტყვა შენ მაგისტანა?

ერმა იქ მყოფმა შექნა უყვანი,
ქურუმთ რქვეს კვალად, — მოკუდი გონსა,
მწუხარებით ხარ ჭკუით შემცდარი.

როგორ უფერებ ემაგ გვარს ჭოჩსა,
როგორ უგონებ მაგ ცრუ ძალსა,

მიენლე ჩვენ ღმერთთ ძრეულებათა,
გაცი, გაძმს, ძრეულს არმაწსა,

მხოლოდ გურნება ძალუმთ აძათა.
მეფემ არ უგდო არც ერთს მათ უური,

კვალად რქვა: ათხოვეთ, მოვიდეს ჩქარა,
რა სცნეს ბძანება ესე მეფური,

იმ წამს გაგზავნეს კაცი ქალთანა...
ძალა სიცოცხლის და სიყვარულის

საუკუნადგან შთომილს ბრმას კანონს
არღვეეს და აქსნის ახალს თაობას

და დაუფრინად იმ კანონს ჩინჭობს.

VII

იგი შევიდა და მსწრაფად ხათულად
სრულის სენაკს გადაუფინა.

თითქოს განსდევნა ბინადგან ბნელად,
მეფეც იქ იდგა და მოეწეინა.

სპეტაკის სახით, დადგა ხალს წინა,
რომელიც სნეულს გარსა ესვია,
მოცაქულთ დარი ეს იყო ნინა,
მას მკლავსუდ თუთრი ჩადრო ეფინა.

ის იყო ტურთა და მშვენბერი,
მოწეობილ სახის, მაღალ ტანისა,
სუფთა, სპეტაკი, მდაბალის საცმლით,
და ტანი წკრილი მგზავსა ალვისა.

და იქ მეოფთ ერთობ ჩუჩნული შექმნეს,
ნასეს, გაჭვიცხეს და დაიციინეს,
მაგრამ მის სპეტაკს შუბლს რა შეხედეს,
იქ მეოფთა ეგელამ სმა გაიგმიდეს.

რადგა ძალამ ამ დროს ივლვა,
მეფეც კრძალვით სდგა, თითქოსა ერთოდა,
ამ წამს დამშვიდდა იქ მეოფი ვეკლა,
სულის განაბით მას შესცქეროდა.

ნაჩნარად, რხევით, თვით საღმრთო მადლით,
მიუახლოვდა ავად-მეოფს წუნარა,
ხელნი აღიპურა მან ზეცის მიმართ
პირსზედან ვეკარი, რა გადასწერა.

«საბოლო ღვთის და ქრისტიან სახელით
შენ, დედოფალო, მოგემოს სენი,
აღზღუე დღეიდგან შენ სატყველით,
სიძარტლით განვლე დღეიდგან დღენი.»

ვითა ქვეყანას უინკით დამზრალსა
გამოაცოცხლებს თბილ-გაზაფხული,

ეგრეთ დიდს სნეულს მას დედოფალსა
მსწრაფლ დაუბრუნდა სიმრთელე სრული.

წამსვე დაკარგა სიყვითლის ფერი,
ლოყებმა უწეეს წითლად კრიალი,

ნახეს: გაჭკვირდა იქ მყოფი ერი,
ჩვეულებრ უწეეს შავ თვალთ ბრიალი,
დიდისა ხნიდგან ვით უნასავი
ცოლს მოესვია რა რომე ქმარი.

ჭირი თუ ნახეს დღეიდგან ავი,
კვლავ ნეტარების განელთ კარი,
და მეტის-მეტის სისარულთა
სტირის იქ მყოფი ერთობრივ ერი,
უკვირთ, აღზდგა რომ სარეცელთა,
მადლი ეკლინათ რომ ზეციერი.

კვლავ ნეტარების წამთა მიეცნებ.
ტანჯვა გაება ვიდას ახსოვდა,

უსვად წყალობას თვის ხალხს გასცემდენ
ბედნიერებას ბოლო არ ჰქონდა.

მაგრამ რა იქნა, საით წავიდა
ის კურთხეული, სადა აქვს ბინა,
დაუჭიდდავით როგორ გავიდა
ის, ვინც საუნჯე მე მომიჩინა?

ისე გავიდა, კვლარ შეიტეეს,
და თუმცა ხალხი მას ქალს ეძებდა,
მხოლოდ ნაკალი ბილიკზედ ნახეს,
რომ დილის ნამზედ მას აღებუტდა.

VIII

მზის შუჭზედ ელავს მცხეთის კედელი,
 არაკვი, მტკვარი, ორ მხრივ შრიალებს
 ხალხს ტანთ აცვიათ წმიდა საცმელი,
 დიდი, ჰატარა, ქედს მიაშურებს,
 ჯგუფ-ჯგუფად ერი ქედისკენ მიდის,
 მსხვერპლსა უზიდვენ თვისსა ბათმანსა,
 ზოგს მიაქვს ფული, ზოგს თვალი დიდი,
 ძვირფას ქსოვილი ხალხის ზოგსა,
 მცხეთამ გამოსცა სმს საყვირისა,
 ჭსტემენ დაფ-დაფსა და წინწილასა,
 და მათზედ დართულს სმს ნაღარისს
 მთანი აძლევენ ერთობით ბანსა.
 და ქედის წვერზედ კერპება სამნი,
 ბრწყინვენ მზის შუჭზედ ვითა აღმაზი,
 კაცია, მასთან ვერცხლის ძამი
 და ლჭროთ ქმნილი ღმერთი სრმაზი.
 შიშით და კრძალვით რა უყურებენ,
 ეველა მუხლს უდრეკს სასოებითა,
 ქურუმნი ლოცვას უგალობებენ
 საკმელებითა და ქუნდრუკითა.

IX

მეფე, მის ცოლი, აღვიდნენ ქედზე,
 აჭუნენ მსახურნი იარად სხმული,

ქერუმთ დაიწუეს ღოცვა თვის წესზე,
 რა გაინაზა უოკელმა სული:

და ამ დროს უცებ წამ დაიჭეჭა,
 იწუო სასტიკად ელვა, ქუხილი,
 ნიაღვარმა რა წამოუშინა,
 ღრუბელი იქმნა შავად მოსილი.

ნიაღვარი მიწს მდინარებრ რბოდა,
 და მას ამოჭეჭა თან ქარიშხალმ,
 საშინელის ხმით მიწა იძროდა,
 შიშით შინ რბოდენ კაცი, თუ ქალი.

მათ ქარიშხალმა ეს სამნივე კერპნი
 სრულად შემუსრა, მიწს გადმოყარა,
 ეს წამი იყო თვით საშინელი,
 როს ღმერთნი მისცა მდინარეს ჩქარა.

მდინარის ზვირთში აწებენდებდენ,
 ჭეჭა, ქუხილი და ქარიშხალი,
 თითქოსო რომ მათ გააწილებდენ
 აღარც იქ დაჩნა იმათი კვალი.

ხალხი დიდ შიშით საით გაწბოდა,
 ისე დაიბნა რომ არ იცოდა,

ვის რა შეეძლო, ვინ რას იქმოდა
 დახსნის გზა არსებო იხილებოდა.

X

ოქროს სხივებით უცებ მზის შუქი,
 მცხეთის გარემოს გადაუფარა,

ფაზბეგის მთიადამ სამო ნიაგმა,
 ფიცის ღრუბლები სულ გადაყარა,
 შეშინებული ხალხი გაჭკვირდა,
 ოდეს მთის წვერზედ ნასეს ქალწული,
 მშვენიერ სახით უძრავად იდგა,
 ბრწყინვალე ნათლით გარემოცული,
 ეცვა სვეტაკი ზედ სამოსელი,
 აღვის ხის მსგავსი ჭქონდა მას ტანი,
 მკლავს გადაეგდო რა საბურველი;
 თითქოს რომ იყო ზეცისაგანი.
 ნასეს ქართველთა... ისევ ის არი,
 უცხო ჭკუენელი თვით ის ქალწული,
 ვინც აღადგინა ნასევარ მკვლარი,
 ვინც დაუბრუნა ერს სისხარული.
 იმავე ნათლით, იმავე დიდებით,
 ზეციერ ნიჭით გარემოცული,
 მეფემ რა იცნო, — დიდ მოწიწებით,
 მიუახლოვდა აღტარებული:
 «ჩქარა, მიამბე მეც ვუძღვნა ჭება,
 რომელს ღვთაებას ესავე, მითხარა.
 რომე დაუწყო მეც მას დიდება,
 ის შენი ღმერთი რომელიც არი.»
 ეს სთქვა, დაემხო ქალწულის წინა,
 ხალხიც მაგალითს იმისას მიჭყვავა,
 თითქოს ბუნებამ მთლად მოაღწინა,
 ასე ნათლით დაიწყო ბრწყინვა.

XI

კლდიან ბილიკზედ, მალაღ მთისა წყნარა
ხალხისაკენ რა ჩამოვიდოდა,

მისის ღვთაებრივ თვალუბიდანა
თითქოს ნათელი გამოკრთებოდა.

ველურ ვაზისა ხელთ ეპყრა ჯვარი,

შეკრული იყო ის ქერა თიბებით,

რა ჩამოვიდა, დადგა ხალხთ წინა,

ჟღეროვან სიტყვით აქ მიჰყვა ნინა;

«ხალხსტინისა სამხდურისაკენა,

ხალხი ჯერეთა სად იჰგნულებს,

იქ ჩემი ღმერთი დაჰქადაგებდა,

შეასწავებდა იქ ჩემი ქრისტე,—

ის ასწავლიდა მისი სთუგარულსა,

სულ-გრძელებას და მოთმინებასა,

განშორდეს სოფლის წუთს სიხარულსა,

ასწავლიდა მტრის მიტოვებასა.

მხოლოდ სიმატლეს თაყვანსა სტემდეს;

და მტკიცედ იყოს მის მიმდევარი,

ამა ჰვეუნადა არ აზარებდეს,

იმის სახსოვრად მოგვცა ჩვენ ჯვარი.

ამ დარბევამ მე მიმეზიდა,

მსურვალე ლოცვა ღმერთისა მისმინა,

და საოცარად სიზმარი ვნახე,

ერთსა დამესა რა მიმეძინა.

ღვთისა მოხბეჭმა მე მითხრა ესრედ

წადი, გაუღე, დაუიღებ გზასა,

და ღვთისა ძალით, ქრისტესი სწავლა,
ამცნე, ასწავლე ივერიასა!

ის არის ჩემი საუფლისწულო,
ზენა არსითგან ის მსგავა წილადა,

და იქ მოყოფ ერსა, სულით მტკიცესა,
ვით ჩემგან ნაკეთს, კხადი შეილადა!...

XII

იმ წელსგე ამა საღმრთო ნეტარმა,
დიდ სასოებით იცნო ნათელი,

მცხეთას გამოსცა ჰირველ ხმა ზარმა,
იმ დღით შეიქნა ქრისტეს მლოცველი!

მირიან მეფე შე შეგონებით
სად გაიკურნა, იქ ცოლი მკვდარი,

თვის წასაგებთ და თავის სულით,
ალაშენა იქ დიდი ტაძარი...

საუგუნებმა განვლეს, წავიდნენ,
მაგრამ ტაძარი ესე სდგას მკვიდრად,

და მის გუმბათსა დიდ სიმაღლეზედა
აღუვალს წვერი, მას, ცადა მიმართ,

ბერძნულ სკვია შავი ღრუბელი,
ზედ ბერძნულ მუხის ელვას უელავს

და ბერძნულ მტკრი დაუნდობელი
სკვია, მაგრამ ღმერთს დაუზარაკსა

კერ დაუვლავს კერცარა მტრისა,
კერცარა სოფლის ამოდ ბრუნვასა

და იმ ტაძარს საღმრთო, ძრეულს,
ისევე ისე გვერეთ, ისევე მაგარს...
ოჩივე მხრიდან ვით ოჩნი. დანი,
გარსა უელთან წმინდა ტაძარსა,
ამ ოჩ დას ერთად გადასეულსა
მათ დღეთ მოწამეთ გვერეთ არაგვს, მტკვარს!...

ივ. პერესელიძე.

უცხოელის აზრი «ვეფხისტყაოსანზე»

პოემის გადათარგმნის გამო

ფრანსიუელს ენაზე

(წერილი ბარონ სუტნერისა).

გადათარგმნა თანამედროვე კერპიუელს ენაზე იმ გვარის
ზოემისა, რომელიც კეუთკნის ძველს აზიურს ლიტერატურას,
შიძიქსა და ძნელად გასაბედს საჭმეს შეადგენს და ამიტომ ღირ-
სია საზოგადოების სრულის ყურადღებისა. ამ გვარი ღვაწლი
მოასწავებს, რომ ჯერჯერობისა უპირისპირა სტეპენ იმ ლიტერატუ-
რულ ქმნილებათა, რომელნიც დიდებისა და სიამაყეს შეადგე-
ნენ რომელიმე საღვთისა და ამავე დროს სასარგებლონიც არიან
თავით საკაცობრივო მენიერებისათვისაც. ჩვენს დროში, როცა
საკაცობრივო ცოდნის უოკული შტო ავრცელებს მოედანს თა-
ვის გამკვეთებათათვის, ლიტერატურის შესწავლაც თავს ანე-
ბებს კიწროდ შემოფარდულს წრეს, რომელშიაც იგი იყო
ჩაკანდნილი რუტინიორებისა და ზედანტების წყალობით, რომ-
ელთა ღრმა ნაკითხობა და კრუდიცია ის იყო, რომ მხოლოდ
სამშობლო ქვეყნის კლასიკები, ბერძენთა და რომაელთა მწერ-
ლები ქმნიდნენ შესწავლილი. დღე სისინი, კინც ლიტერატურის
შესწავლას მისდევენ, ცდილობენ თავიანთ შედარებითსა და კრი-

ტიუელის გამოკვლევების საგნად გაიხადონ ყოველ-გვარის ნა-
ჭირნახელეო კაცის გონებისა ყველა ქვეყნებსა და ყველა საუ-
კუნოებში. დაბადება, ტალღური ინდოეთის ველები, ლიტერა-
ტურანი—რომაელებისა, გერმანელებისა, სლავიანებისა და სკან-
დინაველებისა: ყოველნი სახსოვარნი წიქრილობითის და ზეპი-
რის ლიტერატურისა ერთგვარად საყურადღებონი შეიქმნენ კე-
თილ-სკინიდიდისაერის გამოკვლევებისათვის.

უეტველია, მამსადაბე, რომ ერთდროის დიდ სამსახურს
უწივენ, როცა მას აძლევენ შემთხვევას ჩაიხედოს ისეთს ლი-
ტერატურაში, რომლის აჩუბობაც კი ძალიან ნაკლებ იცოდენ
და რომელიც, ერის აზრით, მისი ეროვნულის გენიის გამო-
მსატველია.

ამ მხრით უნდა უცქიროს საგანს მკითხველმა, როდესაც
ათასებს «ვეფხვის-ტყაოსანის» თარგმანს ფრანსიულს ენაზედ
ბ-ნ მუხნარკიასაგან. ჯერ ვიდრე მკითხველი წარმოთქვამდეს
თავის განაჩენს რუსთაველის პოემის შინაგანს დინებაზე, მან
უნდა მოისაზროს, როგორ უყურებს თვით ერი ამ პოემას, დიდა
ის პატრიოტ-ცემს, რომელითაც მას ეკიდება, თუ არა, რა გვარია
ის გავლენა, რომელიც უწარმოებია ერზე თავის დროს, იმი-
ტომ რომ, როცა ამ გვარად ყოველის მხრით შეისწავლის კა-
ცი იმ ვითარებასა, რა ვითარებაშია ცანდა პოემა, მხოლოდ
მაშინ შეიძლება იმაზე ლაპარაკი, რა ადგილი უნდა ეჭიროს
მას სხვა პოეტურ ქმნილებათა შორის. იმიტომ საჭიროა ვი-
ცოდეთ — როგორც მოკვიტხრობს მთარგმნელის წინა-სიტყვა-
ბა — რომ შოთა რუსთაველი სალოცავად ჭეუთ დასვენებულ
იმათ, ვინც იმის ენაზე ლაპარაკობენ და ვინც დაეხივიან მის
ლექსების მღერას; რომ პატრიოტი და თაყვანის-ცემს, რომელსაც
გრძნობს ერი პოემის ავტორის სახელის წარმოთქმის დროს,

სრულიად ნაკლები არ არის იმ თავყანის-ცემასზედ, როგორც თავყანისა-სცემენ თავიანთ უკვდავს ჰოეტებს სხვა კრნი; რომ იმის ჰოემასში გამოთქმულნი აზრნი დიდი ხანია ხალხის ენაში ტრინდ ალებენ და ანდა-სებად გადაიქცნენ; რომ სოფლებსა და ქალაქებში ლექსნი ჰოეტისა ყველგან იმეორებიან; რომ მოსუცებულნი დედა-კაცები წარმოსთქვამენ მათ იმავე მოწიწებით, რა მოწიწებითაც ამობენ ღოცებებს, და რომ, არ არის, იქნებ, სრულიად საქართველოში არც ერთი ქართველი, რომელსაც „კეთესვის-ტყაოსანი“ არ გაეგონოს და რომელმაც რამდენიმე ლექსი არ იცოდეს სეპირად.

ყველა ესენი ისეთი ქაჭტები არიან, რომელნიც ადგილს უთმობენ რუსთაველს იმ ათისა თუ თორმეტის ჰოეტის გვერდით, რომელთა სახელიც საუფუნოებთან ერთად იზრდება. კერძო აზრი კრიტიკოსისა — რაც უნდა დიდი იყოს იგი — ჰოემის ღირსებასა და ნაკლულებანებაზედ ვერ შეარყევს მის წმიდვილს მნიშვნელობას, რომლის მთწამენიც ისტორიული ქაჭტები არიან. მიუდგომელსა და სამართლიანს დამთასებელს არ შეუძლიან განაცალკევოს ანუ მოაშოროს მხატვარს თავისი დიდება. ძეგლნი, რომელნიც მას აუგეს, კვირკვირნი, რომელითაც შეუძებს მას თავი, უნდა შეადგენენ შთამომავლობის შესედულაბით, განუშორებელს გუთვნილებას ჰოეტის პირიგნებისას, იმიტომ რომ იგინი შეადგენენ ძლევისა და გამარჯვების ნიშნებს, რომელთაც კაცობრიობა მხალად გენიოსებს ანიჭებს. ამის შემდეგ ყველა თავისუფალია და შეუძლიან თავისი კერძო აზრი იქონიოს იმ ურთიერთობაზე, რომელიც ჰოეტურს ქმნილებასა და მის გაჩემო შემოხვეულს დიდებას შორისა: ჭსუფევს და ან სხვებსავით აღტაცებული იყოს მისით, ან არ თანუგრძნობდეს სხვების გატაცებას; ეს გატაცება — ყვე-

წასვას იქნება იგი გაზიარებული, თუ არა, თანვის თავად შეტყუელი ნიშანი და ავტორის გენიოსობის მომასწავებელი გარემოებაა. როგორც უნდა იყოს ლიტერატურული ქმნილება, რაჟი მან დაიმსახურა ისეთი სახელი, როგორც რუსთაველის პოემა—იგი ღირსივ მსწავლულთა უურადღებისა, რომელნიც გარეშე ლიტერატურის ძიებისა და გამოკვლევაში კმაყოფილებას კი არ ეძებენ, კმაყოფილებას, ლიტერატურულად გულისხმობთ გამოწვეულს, არამედ მხოლოდ ერთის მეცნიერულ ცნობის მოყვარეობის დაკმაყოფილებას.

ეპიკური ქართული პოემა, დაწერილი მეთორმეტე საუკუნეში, დიდის მეფის თამარის საჭურჭლეთა-უხუცესისაგან! ურდინია თითოვლას დაიწყო სისარულით... «როგორ!» — შეჰქვირებენ ბბ. მსწავლულნი, როცა ეს უარგმანი ჩაუვარდება მათ ხელში, — როგორაჟ ჩვენგან მოშორებულ ქვეყანაში, ღროსა, აწ დიდის ხნით გამქრალს, არსებობდა ბრწყინვალე სამეფო კარი და უდიდრესი ენა, არსებობდა აკადემია, რომელშიაც სწავლობდენ ემაწვილნი და რომლიდანაც უფნიჭიერესთ ჰგონებდენ ათინაში განათლების დასამთავრებლად, და მათ შორის აღმოჩნდა ერთი, რომელმაც, სამშობლოში დაბრუნების შემდეგ, ერთის სპარსელის თქმულებისაგან შექმნა 1500 ტაქვიანი პოემა, რომლის წყალობით იგი ღირსი შეიქმნა ქვეყნის ურდიდესის დაყვანის-ცემისა, — ეს პოემა არსებობს და ჩვენ კი ესლა პირველად გვესმის იმის არსებობა!

იქნება მეათეველს მართლად პირველად ესმის ბრწყინვალე ქართულის პოეზიის არსებობა, მაგრამ უნდა კი ვსთქვათ, რომ არას გზით ეს გავიგებთ უგანასკნელი გავიგებთ არ იქნება. რადრ განახლების ნიაგმა დაჭებრა საქართველოს გონებრივ ცხოვრებას. მთელი ჯგუფი ახალ-გაზდა მწერალთა, რომელთაგანაც

უმეტესმა ნაწილმა თავისი განათლება ევროპაში მიიღო, აღზრდილია რუსულისა, ნემეტურისა, ჭრანსიულისა და ინგლისურის წიგნებით და, ფრთა-შესხმული თვით უუგეთილეს მისწრაფებათა მიერ, თავის საზრუნავ საგნად აღიარებს წინსვლას კაცობრიობის განებისას, სთარგმნის თავის ენაზე უცხო ლიტერატურის თვით უუგეთესს ქმნილებათ, აწდგენს თავის სტენაზე შექსპირსა და მოლიერსა, რომლებშიც სელაენებისა და მეცნიერების საგნები განისილებიან და შემუშავდებიან უახლეს აღმოჩენათა მისედევითა და შესაბამად; ამით ანა კამოფოილდება ეს ჯგუფი და იმავე დროს ჰბეჭდავს ორიგინალურს ქმნილებათა — კომედიებს, მოთხრობებს, ლექსებს, რომელთა შინაარსი ამოღებულია მათის სამშობლოს ყოფა-ცხოვრებიდან. ამ ახალ-გაზდათა წრეში დაიბადა სხვათა შორის ის აზრიც, რომ მიქცეულ ექმნას უურადლება ენისა და ეროვნულის ზოგიზის ისტორიულს განვითარებას; მან მოინდომა შესწავლა და შეგნება წარსულისა, რომელიც ცხოველს-მოფუფს დასაბამს აძლევს თანამედროვე ეროვნულს ლიტერატურას. აი, რისთვისაა შემომბენ ივინი თავიანთის ლიტერატურის ისტორიის შედგენისათვის, თავიანთ ზოეტების ნაწერების დაბეჭდვისათვის და ცდილობენ მიიშველონ თავიანთ მუშაობაში უცხოელნი მსწავლეულნი და მეცნიერნიც. აი, რისთვისაა შეიქმნა «გეთესვის-ტუასანი» ამ რამდენიმე ხნის შემდეგ საგნად ეტიუდებისა, ლექციებისა, ცხოველის სურათებისა, გადაკეთებათა და თარგმანთა. ამავე გატაცებამ მოასურებია ერთს ქართველს საკმაო ფულის შეწირვა რუსთაველის ზოემის მდიდრულად დაბეჭდვისათვის, რასათვისაც უნდა დასატულ ექმნას სურათები გამოჩენილის რუსის მხატვარისაგან; ამავე გატაცებამ მოაკიდებინა სელი ბ. მუხნარციას ზოემის თარგმნისათვის, რა-

თა წარუდგინოს იგი ეკრძაბიელს მკითხველს. იმის ვალშიდამ
 პოემა რუსთაველისა პირველად გამოვა სრულიად სიტყვა-სიტყ-
 ვით გადათარგმნილი. თვით მთარგმნელი, როგორც ეს
 სხანს პოემის წინა-სიტყვაობიდან, არა ჭფანავს იმ სიმწიქეს,
 რომელსაც უნდა მოაკენოდა თავის სურვილის შესასრულებ-
 ლად და პირ-და-პირ ამბობს, — რაც მე ვიკისრე, იმ საგანსა
 და მის შესრულებს. შორის დიდი მანძილი არსებობს. ეს
 თ-უ-დაბლობა მთარგმნელისა პატრი-საცემისა და ამტკიცებს, რა
 თაყვანის-ცემით, რა მოწიწებით ეჭტევა იგი იმ ნაწარმოებს,
 რომლის თარგმნა და ასხნა უკისრნა. ქართულის ენის უცხო-
 დინრობის გამო, ჩემთვის ძნელია აზრი შევადგინო თარგმა-
 ნის სისწორეზე; მაგრამ არც ერთს წამსაც არ ვეჭვობ, რომ
 ავტორი ტალანტისა და ნიჭის პატრონია, წინ და წინვე მკვი-
 რა მთარგმნელის აზრი და სიადვილით კადვიარებ, რომ «ვეფ-
 ხვის-ტყაოსნის» დედანსა და მის თარგმანს შორის დიდი ზღვა-
 რი უნდა იყოს. თვით უკეთესი თარგმანი ლექსისა მშენი-
 რად ნაკერის მეორე პირს წარმოადგენს; აქაც იგივე ძაფი
 და ფერადებია ხმარებული (ე-ბ- იგივე სიტყვები), მაგრამ
 იმის მაგიერ, რომ ამ ძაფთა და ფერადთაგან ყავილები და
 და მშენიერად ნაქარგი სახეები შესდგეს, იგინი გვიხატავენ
 ჩვენ მხოლოდ ულამაზო განაპირა მოხაზულობათა (კონტურ-
 რებს), — და ისიც მკრთალად. მუსიკა ლექსებისა, რომელიც ნა-
 ნინასავით მოქმედობს მკითხველზე, სასიამოვნო წარმოდგენე-
 ბით ართობს და რითმის შემწყობით მიაფრენს აღტაცების
 მწვერვალზე, ეს მუსიკა სრულიად ჭჭრება და თავის ალაგს
 უფიძობს მარტოვს, სშირად უერთიერთის წინააღმდეგს სიტყვებს.
 უკეთუ მართალია, რომ პოემა მომეტებულს თავის სიმ-
 შენიერეს ჰკარგავს, როცა იგი ითარგმნება სხვა ენაზე, მაშ

ცხადია, რა ძნელი უნდა იყოს თარგმნა იმ გვარის ნაწარმოებებისა, რომელიც დაწერილია სრულიად სხვა დროსა და სხვა ხანაში. მთარგმნელმა ამ შემთხვევაში უნდა უარ-ჰყოფს ყველა ის იდეანი, რომელნიც დაიბადნენ ზოეტის შემდეგ გასულს საუკუნოებში, არ უნდა იხმაროს სიტყვები, გამომხატვლები ახალის დროის აზრებისა და უნდა ერიდოს ძრასების იმ გვარს მიმდრწესს, რომელიც შეეფერება მხოლოდ ჩვეულებრივს ჩვენს საუბარს, რომელიც, თუ იგი მიუწერა ძველის დროის ავტორს, უსაძომონო ანაქრონიზმის შთაბეჭდილებას აწარმოებს ვაჭრე.

თარგმნის ხერხთან ერთად აჩსებობს მეორე ხერხი — ხერხი კითხვისა. მე უნდა ვუთხრა ბ. მეუნარგიას, რომ მის მეთხველებს შორის ბევრი იქნებთან იმითანა პირნიც, რომელთაც სრულიად არ იცან ეს ხერხი. მთარგმნელსავით, ძველის ზომის მეთხველიც უნდა განიძსკვალოს მაშინდებუჩის სულით; მან უნდა განდვენოს და უარ-ჰყოფს ყველა თავისი თეორიები ხელკონობისა და ძილკონოქიანუდ, რომელნიც კი კარობრიობის კონებრივის ცსოვრების შემდეგს დროსა და ხანაში განდვენ და განვითარდვენ; მან არ უნდა დაივიწყოს, რომ ესტეტიური და ხნეობრივი განვითარება სულ სხვა საუკუნოების გასკლის შემდეგ და რომ ის შესედულობანი, რომელნიც შეეფერება ჩვენს დროსა, ვერ გახდებთან საზომად ჩვენთა წინა-პართა ღვაწლისა და გრძობათა დასაფასებლად: მან არ უნდა მოსძებნოს ენის სიწმინდე და სიფაქიზე და გამოხატულებათა მეტის-მეტო თავაზიანობა, რომელიც გაჭრელად და კანვიონარდს ხანგრძლივის კარჯიშობითა და ახალ იდეათა ზედ გაკლენით, მეორემეტე საუკუნის რომელიმე პარდისა და მეორე ხანის თხზულებებში. უსამართლობა იქნებოდა უარ-ყოთ მისი ზოეტური გენიოსობა, მხოლოდ იმიტომ, რომ მისი დაპაჭრე

ვი მარტივად, ღაწობად სურათებით, სოლო ხან-და-ხან უხედა
სული და უზრდელიც. ეკროპიელმა მკითხველმა, რომელიც
აღზრდილია მიუსესა, გიორგისა და ზუჭინის ქმნილებათა კი-
თხვით, რომ მოინებოს სწავა ვეფხვის-ტყალსანზედ, როგორც
ერთი ვისიმე დებიუტანტის ნაწარმოებზედ, რომელიც თავის
თხულებებს ჯილდოს მასალებად აკადემიაში აწდგენს, ბევრს
რასმეს იპოვდა საწინააღმდეგოს რუსთაველის თითოეულის
სტრიქონის შესასებ, მაგრამ იგი, მომდურავი პოეტისა წერის
უცოდინარობისათვის, თვით სამდურავის ღიწისი შეიქნება ვით-
ხვის უცოდინარობისათვისა.

მაგრამ ანა ამ კვარის ჯურის მკითხველთათვის უკაცნოა
ბ. მეუნარგას თაგისი გრძელი, კეთილ-სინიდიანი შრომა.
იგი სთავაზობს თავის თარგმანს იმათა, რომელთაც, თავიან-
თის მსრითაც შეუძლიანთ მხარჯალან პოემის კითხვისათვის
მთელი თავიანთი ყურადღება, რომელთაც ჰსურთ ხელა მოჭვი-
დონ მის შესწავლას სრულის მიუდგომელის გამოძიებელის-
გეთილ-სინიდიანიერობით, იმ სრულის პატრივის-ცემით, რო-
გორც შეჭყერის ძეგლის სასოკარს, უამთა-კითარების მიუსუ-
დავად, უზნებელად გადაჩენილს. პირველ დაწყობის შემდეგ,
რომელიც ბ. მეუნარგას საქმეა, რუსთაველის შესწავლა აღარ
შესდგება, სრული და სამართლიანი დაფასება პოემისა, დათ-
მობა მისის აკტორისათვის შესაბამის ადგილისა სხვა დანარ-
ჩენ კატორბობის ლექსთა-მთქმელ და მგოსანთა შორის შეიძ-
ლება მსოლოდ ხან-გრძლივად და მოთმინებინა ძიების შემდეგ
იმ პირთაგან, რომელნიც ნასდვილს პოემის და თვით დედანს
შესწავლიან. ძალიან შესაძლებელია, რომ ქართველებიც წარდა,
გამოჩნდენ ისეთი ფილოლოგები, რომელთაც ხელი მოჭვიდონ
რუსთაველის უნის შესწავლას, რათა ჩაუგვირდენ პოეტს, მისი

ქმნილების გამოკვლევას და ამასთანავე შეადგინონ აზრი საქართველოს გულტურის ვითარებაზე მეთორმეტე საუკუნეში. ბ. მეუნარციას თავის თარგმნით სრულიად ის აზრს აქვს სახეში, რომ საბოლოოდ გარდაწყვეტილი აზრი შეადგინინოს ეკონომიკის აღმოსავლეთის ზოგადი. იმას აქვს აზრად — საქებურ და სასარგებლო აზრად — უჩვენოს დასავლეთის მეცნიერებს, რომ აჩვენებს ჯერ მათ მიერ უნდა იხილოს სახსოვარი აღმოსავლეთის ლიტერატურისა. მაგრამ როცა თარგმანი დაიბეჭდება და რუსთაველის ნაწარმოებები გახდება საგნად სხვა-და-სხვა გვარის მსჯელობისა და კრიტიკისა: მკითხველნიც, მთარგმნელის თავდაზღვევაზე დაზარების მიუხედავად, შეადგენენ აზრს ზოგადი, რომელიც ცოტად თუ ბევრად სასიამოვნო შთაბეჭდილებას აწარმოებს მათზე.

ამ ეტიუდით მე მინდა გავხატო მკითხველნი იმ შთაბეჭდილებას, რომელსაც აწარმოებს რუსთაველის ქმნილება უცხოელზე, როცა ეს უკანასკნელი გაიხილოს ზოგადი, «ვეფხისტყაოსანი» ბ. მეუნარციას თარგმნით. მაგრამ მე სრულიად ფიქრად არ მომიდის ჩემს აზრს ავტორიტეტის მნიშვნელობა მივსტე და ჩემს შეხედულებას მხოლოდ იმ განზრახვით გამოვსთქვამ, რომ იგი რადენაღმე საინტერესო იქნება რუსთაველის თანამედროვეთათვის, რომელნიც, უსათუოდ, სადისიო და სურვილით წაიკითხავენ აღწერილობას იმ შთაბეჭდილებისა, რომელიც აწარმოვა მათმა ზოგადი დასავლეთის კაცზე. ამ დასავლეთის კაცმა ეკონომიკით შორის შიშველმა წაიკითხა თავიდან ბოლომდე «ვეფხისტყაოსნის» ძირისთავი თარგმანი.

ვიდრე ხელნაწერის კითხვას დავიწყებდი, მე მიხლოდა მომეგონა დასავლეთის თანამედროვენი ჩვენის აღმოსავლეთის

ავტორისა, მაგრამ იმ დროს—უნდა გამოკუთვლიყო—ეკროპას
 არ შეეძლო ჯერ თავის დიდის პოეტებით კვებისა: საფრანგეთ-
 ში ჩასვლივობადენ «Chanson geste»-ს, რომელშიაც იმ გმირ-
 თა სამხედრო ქველობანი იხსენიებოდენ ქებითა, რომელნიც
 ლექსით შემოვლილნი არიან გრძელს სიმღერასში—სიმღერა რომ-
 ლანისა—სასახლის გარის პოეტების მიერ; სხვა ქვეყნებში ჩვენ
 ვხედავთ ამ დროს «ნიბელუნგებს», ინგლისურს საქსონურს
 სიმღერას «Beowulf», ესპანურს რომანსს «ბაბი გამპე-
 დორი», სიტყვას იგორის ლაშქარზე... მაგრამ უგეფა ეს
 ლექსნი და სიმღერანი საერთო ნაწარმოებს წარმოადგენდენ
 ტრუბადურებისას, ხალხისას, გვირგვინოვნებისას... ისე რომ
 სახელი და დიდება მათის შედგენისა არავის არ ეკუთვნის კერ-
 ძოდ.

ამ დროს დამოუკიდებელ პოეტების რიცხვიდგან, მე შე-
 მიძლიან მხოლოდ ორი დავასახელო. ამ ორის ქებაში მთავრად
 ჩვენს დრომდე: ერთი არის ლირიკოსი ვალტერ-ფონ-დერ-ვა-
 ჰალევი და ეპიკოსი პოეტი ვალტერ-ფონ-ჟემბახი*). «ვე-
 ფხისტყაოსანის» შემოქმედს აქნებ შემთხვევით შეიძლებოდეს
 ამ ჯგუფში მესამე ადგილი მიეცეს? რუსთაველის წაგითხვამდე
 ამასში ძალიან ჭკეს შევიტანდა; მაგრამ ესაა, რაღა მე გან-
 ვიმსჯელებ მისათ და შეიგენი იგი, შემიძლიან თამამად ვსთქვა:
 დაად, რუსთაველს ამ ორის მგოსანის გვერდით ეკუთვნის
 წლავი—და რომ მიუდგომელი ვიყო ბოლომდე; უნდა ვსთქვა,
 რომ ალაგი საპატიო.

მე აქ პოეტზე ვი არა ვლანარაკობ, ამ სიტყვებს ვიწრო
 მნიშვნელობით ვი. ი. ლექსთა-მთხვეველსე რადგანაც ვი-

*) ავტორი ვერნევილისა.

შეიკრებ, არ შემიძლიან, სამწუხაროდ, სჯა ვიქონიო მის ლე, სუბის ჭარბობისაჲ, მე ვლანაწაკობ რუსთაველზე, როგორც უპიკურს პოეტზე, ანუ უფრო უსლანდებურის ესით რომ ვსთქვაჲ მსე, როგორც რომანისტზე. ჩემდა დიდად სასიხარულოდ, მე ვნაკე ამ ქმნილებაში. სრული რომანი, აგებული და აშენებული სელაგების ყველან მათხრობნილებათა თანხმად და შესაბამად, ე. ი. რომანი, რომელსაც აქვს თავისი ესრედ წოდებული ნასკვით განმასალისებელი დასაწყისი და ამ ნასკვის გარკვევითვე გამოცხადებული ბოლო და დამთავრება. თავიდან ბოლომდე მტკიცედ არის დაცული განონები თან-და-თანობისა და უდრ-მიყოლებულის შემოქმედობისა; ამასთანავე ეს რომანი შედგენილია მტკიცედ მოსაზრებულისა პლანით, რომელშიაც თავი-და-თავი იდეა პოემისა (ძლევა სიყვარულისა და მეტობრობისა—მოკლედ რომ ვსთქვათ) გატარებულია თავიდან ბოლომდე იშვიათის თან-და-თანობით და სიმტკიცით. ჭკეპოდ, პოეტს ვაუყუებით იმის პოემის სხვა-და-სხვა მდგომარეობის ჩვენებისათვის და ამ სავანსაც უფრო დაწვრილებით განვიმარტავ. იქ წინა-სიტყვაობა პოეტისა გვაჩვენებს ჩვენ რამდენიმე ნაკვთის შემწყოებით მთელის ნაწარმოების პლანს.

მშინად ესმის ვაცს, რომ ქართული ლიტერატურის მთავარნი ძეგლნი მძლავრ აყენებენ თავიანთ პოეტსა და არავითარცა საფუძველი ფიტრა აქვსთ, რომ გარსასხვევდენ მას გენიოსის შარავანდედსა. მაგრამ-ამინც რა უნდა ვაგულისხმობთ ამ სიტყვით? უკეთუ ჩვენ შევადარებთ გენიოსს ტალანტთან, პირველის განმარტება თავისთავად უნდა იწებებ; ტალანტი ისეთი ნიჭიერებაა რომელსაც ვსწრება და იცის, როგორ მოკვდეს ან ამ, ან იმ წესსა და განონს სელაგებისას; მასთანადავე, გენიოსობა ისეთი თანშობილი ძალა უფილია, რომელიც სჭერეს

მოკლენათ; ბუნებას ერთიანობით და ჭეხატავს მათ ახალის წყ-
სით, ანუ უფრო ცხადად რომ ვსთქვათ, ტალანტი იხენს «შე-
ძეძაუბებს» ძვლას, ხოლო კენიფსი — «მემოქმედობისას».

ახაკები და ივავნი, რომელთათვისაც შეიძლება. «წინა-
პანნი» გვეწოდებიან თანამედროვე რომანისა, საფრანგეთში
შირველად მტრამეტე საუკუნეში გაჩნდნენ, რომ იქიდან მერე და-
ნარჩენ ჯეროპაში გავრცელებულყენენ. ზოცა სულ გამო-
ილია მასალა, რომელსაც სხვა-და-სხვა ჭეენის გმირული
მითები აძლევდენ ლექსთა-მთქმელებს, როცა აღდგენილ იქმნა
წარსულიდამ ძველის ჭეენის ჭიგურები, შეკვლილი და განს-
ლებულნი იმ დროს გემოვნებისაშებრ, საზოგადოების დაგმყოფ-
ფილებისათვის, რომელსაც მუდამ გაგიუებით უგვარს ცვლილქ-
ბანი, საჭიროებად შეიქმნა: თქმა ახალ შემოდებისათვის. მა-
შინ პოეტებმა მოჭვიდეს ხელნი ახალს ჭიგურებს; ახალს სიუ-
ჟეტებს; ანუ იღებდენ მიჯნულს და მიბინარებულს თქმულქ-
ბათ და მათის შემწეობით აშენებდენ ერთიანს: ჭმინილებათა
ივანი თვითონ შექმნიდენ გმირებს და უპიზოდებს; აშკობ-
დენ თავიანთ მოთხრობებს სხვა-და-სხვა ინტრიგებით და ამ
სახით აძლევდენ მკითხველს სრულად ახალს გვარს ეპიკო-
რის მოთხრობისას. მკითხველი, ანუ უფრო მსმენელი, სწუს-
და იქნება ხაკის გმირებზე, შიკამ მათ მაგიერ ბოუტი აძლევ-
და მას სხვა გმირებს, თუმცა ეს ნსუთებს, რომელნიც მართალ
გმირებს მოგარჩენებდენ; ეს გმირნი ამიტუნნი იყენენ, რომელ-
თაც ჭერ: არსად არ გამოეჩინათ თავიანთი გმირობა; მაგრამ
რომელთაც ლექსთა-მთქმელი მიწვევდა უფოელ-გვარ ჭეელობას;
რათა ამ გვარად გულად მოეკო ამათი, ვისგანაც მამინდელ
დროს იქმირებდ ამოვიდული იყო და ვისაც შარდი შესხამდა
ჭეებსა «Girart de Roussillon»-ის ავტორნი უბრალოებით

საკსე ვუღ-უბრყვილობით ამბობს, როცა «Jongleur»-ს არ-
 წმუნებს, რომელსაც უნდა წაიკითხოს მოთხრობა «qu'il en
 aura bon paie en argent et en vetement!» ახალი უან-
 რი მოეწონათ და საფრანგეთიდან ევროპის სსუა ქვეყნებში გა-
 ვრცელდა. ეს უანრი, როგორც ზემოდ მოვისსენეთ, მეტადეტე
 საუკუნის ნაშობი იყო და გაჩნდა საფრანგეთის ნიადაგზე; ჩვენ
 ერთს წამსაც არ შევიხრით წაბს და ვიტყვი; რომ მას დი-
 დი ხანია მინიჭებულნი აქვს გამოგონებათა გენია; მაგრამ, სულ
 მარტივი და უბრალო ლაღიკის კანონებისამებრ, ჩვენ უნდა
 დაფინის გვირგვინი დაკადგათ თავზე იმას, ვინც შორეულს ქვე-
 უანში და ერთის საუკუნით ადრე ამ გვაროვე გამოგონებით
 ისახელა სასული. მიუღგომელობა გვაძიფლებს ტანიოსი ეუწო-
 დოთ რუსთაველს, რადგან მან შეადგინა რომანი იმ დროს,
 როცა ეს უანრი ეპიკურის ზოეზისა ჟერ: არ არსებობდა ეპ-
 რომაში. იმის მაგიერ, რომ ვუსაუვედურებდეთ მის მადმერთუ-
 ბელთა, ჩვენ უნდა გვიხაროდეს, რომ ჩვენ თვალთა-წინ ზოე-
 შიის ერთი გვირგვინი აღსდგება კვიდე, რომლის არსებობაც კი
 წრ ფიტოდით და რომელიც დიროსი დაიჭირეს ალაგო: მსოფ-
 ლიო დიდების პანთონში. *დავით აღმაშენებლის მეფობის დროს*
 გადავდივარ ახლა ზოეტის და მის ქმნილებაზე. *რომელი*
 რუსთაველი ამბობს ზოეტაში, რომ ეს უანასკენელი და-
 ფუნებულთა სპარსულს ამბავს: ამ აზრს ზოეტისას შეუძ-
 ლიან ევემტვის-ტყუარსისთა მტერთა შორის გამოაწვიოს. ეკვი-
 რომელიც მკვლელ შეძვევის სიტყვებით გამოიხატება: რუსთა-
 ველის ზოეტა არც თორიგინაღური ნაწარმოებია: და არც ერთ-
 ნულთა. ჩემის აზრით, თვით ამ საგანზე ლაზარესკის ჩამოგდე-
 ბა გროშადაც არა დიროს. ვირველის წუნის შესახებ მე ვუპასუ-
 ხებდი, რომ რუსთაველის დიდება შეუძლებელია დაამტროს. იმ

გარემოებამ, რომ მან იქნება ისაჩვენებდა სპარსული თქმულებით, რომელიც მის დრომდე არსებობდა. ვის მოუწა განადღეს ფიქრად, რომ წუნი დასდოს შექსპირს იმისთვის, რომ სიუჟეტები თავის დრამებისათვის მან აიღო ბოკაჩიოსაგან, რომელიც თავის მხრით ძველი შატრიანებიდან იღებდა მათ? ბეთხოვენი მოგვითხრობს, რომ ერთხელ ჭყისში ღია ფანჯრის გვერდით გავიარე და მომესმა რამდენიმე ფორტუპიანოზე აღებული ნოტა, რომელმაც მიიჭრია ჩემი ყურადღება; მიუხედავად იმისა, რომ იმ დროს დასაწყისად დასაწყისად ვიყავი, შევნიშნე, რომ ეს ნოტები ისმოდა ინსტრუმენტიდან. შატრაქა ქალის ბრახუნის წყალობით ვლავიშებზე. და, აი, ამ უკუპირი ნოტებისაგან — ბუშვის აზრებისაგან — მან შეადგინა ინსტრუმენტი, ანუ შესავალი ერთის თავის საუკეთესო სონეტისათვის. არ არის დიდი ხანი მას ჰქვია, რაც მე თითონ მქონდა შემთხვევა აღმომიჩინა მგზავსება შილერის ბალადისა «Fredolin» და ერთის არავის შინაარსისა, რომელიც (არავი) ნემეტების პოეტზე ბევრად ადრე სხვა-სულხან ორბელიანს თავის «სიბრძნე-სიძროჟეში» მოუჭრევია. მას განა ამისათვის შექსპირს, ბეთხოვეს და შილერს შემამჩქედნი არ უნდა ეწოდოთ თავიანთ დრამებისა, სონეტებისა და ბალადებისა; მას განა რუსთაველი ამისათვის არ არის ნამდვილი ავტორი «ვეფხვიის-ტყაოსნისა?» ხელკლება ის არის, როგორ შესარულად სექსეს, როგორ მოიხმარ მასალას და არა ისა, რა არის მთავარი აზრი ამა და ამ ნაწარმოებისა... რაღაც შეეხება მეორე წუნს პოემის არა ერთგულს ხასიათზე — მე ამის ვასუსად მხოლოდ სენ-ბუვის სიტყვებს მოვიყვან, რომელიც მან ვიკილიის გამო წარმოსთქვა: «ყველა წსოველი პოემები, რომელნიც ოდესმე აღეკვებდენ და აღტაცებაში მოჭყავდნთ თანამედროვენი, თუმცა მათი გმირები სხვა

დროს ეკუთვნოდნენ, შეიტაცდნენ ისეთს გუნჭულს, რომელიც უახლოვდებოდა მათ (თანამედროვეთ) დროსა და ცოფა-ცხოვრებას. დანტა და გამონს ყოველისფერი ახალი დროის შესახებ ჰქონდათ მოფხრობილი, ისე, როგორც ტასასა და მილტონსა. ტელემახი, რომელიც ისე ძველი იყო შინაარსით, ნამდვილად სრულიად სხვა გვარ ზოლიტიკურს აჩვენებს შეიტაცდა და სხვა თვისებით იყო გაყდენთილი, ისე რომ იგი ლიუდოვიკოს მე-XIV თანამედროვე ქმნილებას წარმოადგენდა, — ეს იყო მიწეზი, რომ მან სასული გაითქვა». უეჭველად მასასადამე, რომ რუსთაველის პოემა, რომელმაც თავისი დრო და თავისი ქვეყანა აღტაცებაში მოიყვანა, უნდა ყოფილიყო ამ დროის ვითარებისა და თავისი ერის თვისებით გაყდენთილი და გამსჭვალული, და რომ როგორც უნდა ყოფილიყო მისი შინაარსი, სწავლული თუ ანაბული, სადაც უნდა წარმოებულყო მისი მოქმედება — ინდოეთში იყო სხვაგან, «ვეფხისტყაოსანის» ყოველთვის იყო და იჭება ქართული ნაწარმოები.

უკეთეს ჩვენ პოემის შესაკვალს ავიღებთ და შევადარებთ თვით ნაწარმოებს, დავინახავთ, რა სიყვარულით ეკიდებოდა რუსთაველი იმ საქმეს, რომელიც ეტირებინა. მთავარი აზრი პოემისა — სიყვარული ამაღლებული, წმინდა, მტკიცე — მისდევს. პოემას თავიდან დაწყებული ბოლომდე, თითქო წითელი ძაფიაო. პოეტი გვაუწყებს, რა გვარი უნდა იყოს სიყვარული და რა ზნენი უნდა სჭირდეთ გამოჯნურებულთ. «მეჯნური უნდა იყოს ლამაზი, მკვებ-მეტყუელი, ჭკვიანი, იყოს სულ-გრძელი, მდიდარი. იგი მტკიცეა და მომთმენი; თვით უძლეოებს მტრებს ეშინაინთ მისი;

«ვისაც ეს ზნენი არა სჭირს, იგი ნუ იტყვეს თავს მიჯნურად... და ცოტა შემდეგ: «ჭეშმარიტი მეჯნურობას მოსწონს

გამართლებს», — ანუ გიდეგ შეძგე: «საჭიროა რომ სიყვარულსა უეკლასაგან მსღვიდეს მიჯნური» — და ბოლოს: «რომ ვეკლასა ტანჯვა, რომელიც მას სვდება წილად, მიანდეს სიტყობა ბად.»

თვით ნაწარმოებში პოეტი ავმყოფილებს ყველა ამ მოთხრობილებათა; აჩას დროს არ ავიწყდება კსეები და ამით აჩვენებს მკითხველებს, რა სიმტკიცით ადგია იგი დასაწყისშივე ჩაფიქრებულს გონიერებას. ჩვენს დროში სწირად არიან იმისთანა ავტორები, რომელნიც სწერენ აჩქარებითა და მოუფიქრებლივ, მხოლოდ იმ ერთადერთის აზრით, რომ გავსონ; ფურცლები და იმას გა აღარ ატყობენ, რომ შეცდომანი მოსდით ლოდივის წინაშე და შუაში ავიწყდებათ ის, რაცა სოკვეს დასაწყისში! — ერთს გარჯად ცნობილს ნემცეების რომანისტს, შეემთხვა ასეთი უბედურება და შუაში თავის რომანის გმირ-ქალს სრულად სვკასსელი მისთვისა. რომანი გაწეთში იბეჭდებოდა და ეს შეცდომა მხოლოდ მაშინ იქმნა შენიშნული, როცა რომანის ორი მესამედი იყო უკვე დაბეჭდილი. რაღა უნდა ექნა ავტორს? ახლად ხომ ვღარ დაიწყებდა ბეჭდვას! და მან გადააჩინა თავი გაჭირებას იმით, რომ დაიწყო შემდეგი თავი რომანისა ამ სიტყვებით, რომელნიც გმირმა-გაღმა, რომანისამ მიმართა გმირ-ქალს: «მვირფასო მარამ, რომელიცა შე ხან-და-ხანა ვეძახი ხლემე შარლოტასა ესეთი ამბავი უკველია: არ შეემთხვეოდა რუსთაველს. მისი ნაღაწი ვეძებოდა, რომ იგი ისეთის გულ-მოდგინებითვე ჰბეჭდებდა ხელს თავის სამუშაოს, რა გულ-მოდგინებითაც თვით თხოულობს, რომ კვიდებოდენ პოეტისა, როცა ამოებს არა ერთჯერ და რაჯერ: «რომ მოშაიწე მოსუენებით ეჭვეოდეს თავის ხელობას, რომ იგი ესაყვარლებოდეს მას გულთა და სულითვე»

«რომ იგი ჩაუღრმავდებოდეს მას და რომ მისი ენა მუსიკობდეს.»

ამ გვარ ჩამოთვლილ თვისებებით, რომელნიც უნდა განასხვავებდნენ მიწნურთ, რუსთაველი ყველგან ამკობს თავის გმირებს. რომანის ეპიზოდები ძალიან ცხადად არიან დასატყუნი და მკითხველს ადვილად უნდა შეეძლოს აღვიაროს მომჭმედ შირთა გონიერება, სიღამაზე .. და რადგანაც, ჰოეტის მოწაღისა-მებრ, ჯილდო აუცილებელია მისთვის, ვინც იგი დაიძახურა, ვეკლა მკითხველი რუსთაველისა, უნდა მოელოდეს, რომ მის ამბავს კეთილი და ბედნიერი დასასრული ექნება.

ვიდრე შეუდგები გარკვევას და ანალიზს ხასიათებისას, რომელნიც, ჩემის აზრით, დიდის გულ-დადებით და განცხადების დრამატული აქტის დასატყუნი და შექმნილი — მინდა თხოვდი სიტყვა ვსთქვა თვით რუსთაველზე, იმ რუსთაველზე, რომელიც ჩვენ წარმოგვიდგება თვალწინ მის ჩამოჭმედარის კითხვის დროს, არა გორაკ ჰოეტი, არამედ როგორც განცხადება იმით უნდა მოვიჭმედო, რომ არ უნდა გავიწყდებოდეს შედგები ნათქვამი: «სული ჰოეტისა ჭკრთის და ისტება მის ნაწარმოებში და ჩამოჭმედარში». რასაც ვიტყვი მე ამ საგნის შესახებ, შირ-და-შირი შედეგია იმ შთაბუჭდილებისა, რომელიც აწარმოვა ჩემზე «ვეფხვის-ტყარისა» კითხვამ და მე საფუძველი არა მარტო არ გამოვსთქვა ის, რასაც ვეჭვრობ: ჯერ განცხადებული ვაჟე ჰოეტით, როცა მისი კითხვა დაიწყო, მე რე ეს განცხადება შეიცვალა პატივისცემად, რომელიც გამოიწვია ჩემში მისმა შირონებამ, როგორც შირონებამ განცხადებასამ. რუსთაველი თავის ნაწერში იჩენს დიდ სიმდიდრეს კეთილ-შობილ გრძობათა, აზრთა და შინაგანობა. მთელი ამბავი გასულდგომულია დაუბოლოებულის მისის სიკეთით»

ავტორი სიყვარულით შესდგება ხალხე იმ ალაცს, სადაც მას შეუძლიან გაძოსთქვას—ან ობიექტიურად, გმირების ზირით, ან სუბიექტიურად საკუთარი თავისი მსჯელობანი.

ზოგიერთა ალაცს, საცა მსჯელობა მოქმედებისა ითხოვს, რომ გმირები მკაცრი იყენენ, იგი ნამდვილად ამ გვატყბადა ჭხატავს მათ, მაგრამ ამის შემდეგ მაშინადვე წარმო-სთქვამს სიტყუებს შერიგებისა და შენდობისას, როგორც ეს სჩანს, მაგ., იმ სტენაში, საცა ავთანდილი მოკვლას ეძუტება ასმათს. ეს სტენა სრულიად შესაბამია ავთანდილის ხასიათისა: იგი დახეტიალობს მინდვრად და ტყუებსში სამის წლის განმავლობაში ტარიელის საძებნელად, — ზოგჯერ მას და, აი, სწორედ ამ გაცხე ასმათი არა ფერს ეუბნება. მოუთმენლობა შეიზურაბს მაშინ ავთანდილს და განიზრახსავს ძალით მოქმედებას, — იქნებ ეს გაჯავრება განგებაც გამოიჩინა, — მაგრამ მაინც ჩჭარა მოდის გონებაზედ; ავთანდილი დინჯი, ციკი და შინაქტი-გულის ბუნების პატრონია და უნებ მოისაზრებს; რომ შენდობა მომივიდა, როცა ძალას მიკმაართუო, და სწრაფად დაიშვი-ღებს გუელს, თავს ანებებს გაჯავრებას. მეორე ადგილი, რომელიც არ გავრსავე სტენას წარმოადგენს — როსტეკან მეფის გაჯავრება, როცა შემხდინი გაუმსილეს თავის მბძანებელს ავთანდილის წასვლას. მეფის თავი დააკვირდა და ისე გაჯავრდა, რომ თავის ყმასა და ქვემოკრდომს სკამი ესროლა, მაგრამ მეორე დღესვე გონს მოვიდა, მოუწოდა მას და თავისი გაჯავრება, მეტის-მეტო უსიამოვნო აზრით გამოწვეული, დაყვავუ-ბით გამოისყიდა. ეივლა ამ დაწვრილებას მე ისე გუტქერი, როგორც მეტად ნაზს სამხატვრო და ხელკენურს ნაკოს, რომელსაც მნელად მოსძებნის კაცი მეთორმეტე საუკუნის პო-ტების თხზულებებში. მხოლოდ თავის საკუთარის ხასიათისა-

ზან ეჭნება რუსთაველს იგი შთაგანებული.

რუსთაველის გულ-კეთილობასთან ერთად, მე ვპოვებ «ვეფხისტყაოსანში» მის სულ-გრძელობასაც, მეგობრობის ზიკარულს, მიტყულის სიტყვის შესრულებას. ამის პოემაში ზრც ერთი გმირთაგანი არ ივიწყებს ამ სამსახურს, რომელიც მისთვის გაუწყიათ. ამ საგანს არა დალატობს იგი და ისეთის სიმტკიცით მისდევს, რომ მსრლოდ ავტორის სასიათი უნდა იყოს დასაბამი ამ კეთილ-მოხილულის გრძნობისა. ტაროელი, ფრიდლანა და რასტკვანი ვი არ არიან «ვეფხისტყაოსანში» მოციქულნი მადლიერობისა (признательность), თვით რუსთაველია, რომელიც ათქმევინებს თავის გმირებს: «კინც მე სიკეთე მიყო, არას ღრას ჩემგან დავიწყებული არ იქნება... მისი მადლი აზრი მოვალეობასა და მეგობრობაზე იხატება შემდეგს მის სიტყვებში:

... ვინცა ვაცმან ქმა ანუ თუ დაცა იღოს,

ვხამსო მისთვის სიკვდილსა და ჭირსა თავი არ დარიღოს.

ანუ ამ სიტყვებში:

ვხამს მოყვარე მოყურისათვის, თავი ჭირთა არ დამრიდად;

გული მისცეს გულისათვის სიყვარული გზად და ხიდად.

მე მეონაა, რომ საჭირო აღარ არის ამოკვრობო ვადეუ ადგალები, რომელნიც ამტკიცებენ პოეტის მადლ თვისებას, რაკორც ვარუთის გარისას, მაგრამ განა შეიძლება მდუმარებით ავუაროთ ამ შესანიშნავს ლექსს რუსთაველისას:

რასაცა ვასცემ, შენია—რაც არა დაკარგულია.

ეს სიტყვები, ისეთი ღრმა აზრი აქვსთ, რომ დიანნი არიან მთელი ქვეყანა შემოვლან!

მე მიხილდა ვადეუ მიმეთითებისა ზოგაერთა ადგილებზე, რომელთაც იმოქმედეს ჩემზედ ამ აზრის სიღრმით, რომელიც

მთლიან გამოთქმული და იმ ჭიკრიძის სიმშვენეიერით, რომელითაც გამოთქმულნი არიან. ამ გვარ ადგილებს ეკუთვნის, უეჭველად, როსტოვეანის სიტყვები, მიმართულნი მის ქალისადმი, როცა ეს უგანასკნელი დაგვირგვინებულ იქმნა:

ვარდსა და ნებსა ვინადგან მზე სწორედ მოეფინების
დიდთა და წვრილთა წყალობა შენმცა ნუ მოგეწინებოს.

და ბოლოს ვიდრე, როცა ბედნიერად გათავდა მისი და-ქორწინება:

ყოველთა სწორად წყალობასა, ვითა თოვლსა მათოვდეს.

ამ გვარზე აზრები, საკსენი კეთილ-შობილურის გრძობით, ყოველ ნაბიჯზედ გაბნეულია პოეტის გრძელს პოეზიასა და მათი ხშირად გამოცრება მხოლოდ იმას ამტკიცებს, რომ პოეტი გულ-წრთულად იყო გატაცებული ამ აზრებით, და ცდილობდა თავისი აზრები თავის თავის თანამედროეთისადმი შეეთვისებინა. ცხადია, ამის შემდეგ, რომ ჩვენ ისე ვა ვარუნდა გურჯაჩაიძეთ იმის ნაწარმოებს, როგორც სალილიბელ ამბავთა მოთხრობას, მოგონილთ თვით პოეტისაგან თავის მკითხველების გასართობად, აჩამედ, როგორც უნებრთვე წიგნს, რომელიც დიანსა, რომ განმარტებით იკითხებოდა ჩათქრებით და ჩადრმაკებით. მეზადმეტე საუკუნე მოწყალეობის და გულ-კეთილობის საუკუნე არ იყო და, უნდა ვითქვით, რომ ის პატრიის-ცემა, რომელიც დამისსურს რუსთაველის ქმნილებაში, ჰომოფობის თვით ქართველთ ერის სასარგებლოდ თამარ მეფის დროს. მხოლოდ ეს ქაქტი იქნებოდა და საკმარისი ეტნოგრაფისათვის, რომ მის მიხედვით მთელი რიგი სამართლიანის საგულებელ აზრისა და ჰომოტრეებისა წარმოსთქვას მან რუსთაველის თანამედროეთა გულტურის მდგომარეობაზე. მაგრამ მე აქ კვამყოფილდები მხოლოდ იმით,

რომ აღენიშნავ იმ კავშირს, რომელიც უნდა არსებობდეს ხელაგონურ ნაწარმოების შესწავლისა და იმ ვითარების შორის, რა ვითარებისადაც ის დაიბადა და გაიშალა ფესვები, — იმ შესწავლის შორისა-მეტე, რომელიც ასე მიმზიდველ საქმედ ჰქნდის დიპლომატიკის ძველ სახსრავართა გამკვლევას.

ასეა თვით ნაწარმოების გარჩევას დაკუთრებული. რუსთაველს საგნად აუღია ყველა თავისი ოთხი გმიანი, ქალი და კაცი ერთს ბოლქას და ვითარებამდის მიიყვანოს. ეს ბოლქა და ვითარება არის ბედნიერი შეერთება სიყვარულითა და მეგობრობით. მე ამ კისრად ნადებს საგანს სამხელის კეძახი, სასწულდობრ იმიტომ, რომ შოკრის აუცილებლად ხელში უნდა ეჭიროს ყველა თავის წვეკები, რათა მისაწყენს ერთგვარობაში არ ჩააგდოს თავი და არ აუჩიოს ერთმანეთში ხასიათები, რადგან მათ თვით ეს განზრახვა შოკრის ბეკად აერთგვაროვნებს. და მე მგონია, რომ რაც უნდა მხელი შესასრულებელი ყოფილიყო ეს საგანი, რუსთაველმა მანც შესასრულა ბოლომდე. მან მოახერხა ხასიათებისათვის ისეთი განთავითება მიერა, რომელიც თვითვე უფრო გმიანს სრულიად დამოუკიდებელ მოქმედ ჰიქნდა ჰქნდის.

უბოჰეას დასაწყისში მე მგონა, რომ ავტორმა ავთანდილა და თინათინი უნდა გახადოს თავის რომანის მთავარ გმირებადა. მეტე. მაგრამ კითხვამ მალე დამარწმუნა, რომ მე ვცდებოდი. მთავარ გმირებსე შოკრი გადადის ისე, რომ თავად არ ეჩვენა აზრის იხრობაში; იგი მკითხველებს უთმობს თავად შეადგინონ აზრი მათზე იმ ღრმად-სამიოდე ჭრახულებიდან, რომელსაც თითონ ავტორი წარმოსთქვამს, ანუ გმირთა ხასიათების რამოდენიმე ნაკვთის წყალობით, რომელსაც (საკვთის) იგი აჩვენებს მათში მოქმედების დროს.

ის ხერხი, რა ხერხითაც რუსთაველი აღწერს თავის ახალგაზრდა გმირს, ბევრად მოგვაგონებს იმ ხერხს, რომელიც 400 წლის შემდეგ იხმარა თავის გმირის დასახატვად ტორკვატო ტასომ. ავთანდილი კარგაა მოუვანილი, ტანდათა, უწყვეტ-უღვაშლი; იგი ჯერ ისევ იმ ასაკშია, როცა მის ჰეროს კანს ბრალის ბრწვნივს აჭკის; იგი ეძებს ნუგეშინისცემას ან სიგვდილს თავის მიერ შეყვარებულის თინათინის წარბებში. დასაწყისიდანვე თინათინი, რომელიც უოკელიცე სიმდიდრე თავისი სამეფოს სალაჩოსი გასცა უხვად დიდსა და მცირეზედ, ღირსი აღმარდება ხელმოწიფობისა, რომელიც მამამ ჩააბარა. იგი იყო ლამაზი და მშვენიერი; თვით მზეც კი თინათინობდა, როგორც მოხდენილად გამოსთქვამს ავტორი თვის ფრად ჰეტიუის აზრს; სხვა ნაინად რომ ვსთქვათ, თვით მზე, ტყვე ქმნილი ქვეყნის უმშვენიერესი ქალის სილამაზით, მის შვევებს თავის სხეულში თრთოლვით გამოსახავდა... ის სცენაც როდესაც თინათინი მოიწოდებს ავთანდილს და რომელიც მაც კვსანის მას ვეფხვის ტყავით მოსილის კაცის საძებნელად, ფრად საჭარბტერო სცენაა. ახალგაზრდა ქალწული ეუბნება თავის მადმერთებულს, რომლის საიდუმლო მან უკვე იცის:

«გულსა ავრე საიმედო ია მორგე, ვარდი ჰყარე».

მე ამ ჭიჭისას ვამჯობინებ ძეგლებურს, ტრადიციით გადმოცემულს: «ავსებს გულს სურნელებითა» — და აღუთქვამს. ჟილდოდ თავის სიყვარულს, უკეთუ გაარიგებს რაიმე ძებნის დროს.

ეს ძაბტი სრული გარკვევაა თინათინის ხასიათისა: სასურველის მისაღწევად იგი არ უშიდება მიმართოს უოკელ-გვანდ სამუქლებას და ივიწყებს ჩვეულებრივს თავის მოკრძალებასაც კი. ამის შემდეგ ავთანდილსაც მალე გცნობთ. ის აჩის მოხერხე-

ბუღურ და სუქმის ამღებ-დამღები, იცის თაგის გულის-თქმითა შეკავება, რათა ამით არ გადაუხვიოს ერთის იოტის ტოლადაც იმ გზას, რომელიც წინადაკე არჩეული და მოსაზრებული აქვს. ძალიან სძირად თავის ხანგრძლივის მოგზაურობის დროს იგი ტანჯვას ეძლევა, რადგან მისი სიყვარული თინათინისადმი გულ-წრთულია—მაგრამ, როგორც კი თვალთვან ვირველი ცრემლი ვარდება, ამშვიდებს თავს ჯადოხანის სიტყვით: «მოთმინება» «ჭირთა თმინა», და ეს სიტყვა უბრუნებს მას ძალას. რადგანად არის ავთანდილი თავ-დაჭერილი, ჩვენ ამას ვსვდავთ მაშინ, როცა იგი შეეყრება ტარიელს, რომელსაც სამი წელიწადი ეძებდა და რომელსაც, შესკვდრის დროს, მოითმინა და არ მივარდა ერთმანეთის «ტემა-ყლეტად». ჩვენ რამ საბუთები არ გუქმადეს იმის მამაცობისა, იქნებ, შესაძლებელი ყოფილიყო მსდალობა დაგვებრახებინა მისთვის, მაგრამ რადგანაც კარგად ვიცნობთ, სრულიად სხვა გზას აზრებს გასკვნით. იგი ურცელად მისდევს იმ ქვევას, რომელიც ერთხელვე წესად მიიღო:

«ვამს თუ ვაყმან გონიერმან მნელი საქმე გამოაგოს,
არ სიწყნარე გონებისა მოიხულოს, მოიძაგოს».

მეორე ალაგი, რომელიც ავთანდილის სასიამოთს განარკვევს, არის ეპიზოდი ვაჭრის ცოლის ფატმინისა და ავთანდილის შესასებ—ეს ერთადერთი ეპიზოდი, რომელიც უხეობის დამცველთ პერაფრად ეჭაშნიკებათ. სკინიდისის მიერ შეუწყულებად ავთანდილი ტრფალებას დაუწყებს ვაჭრის ცოლს; ეს ტრფალებაც მანც ერთისა და იმავე საგნისთვის—მეგობრის საშველად—არის და გამართულია იმ პრინციპის სასკელით, რომელსაც პოეტი სავალდებულოდ ჰხდის მეგობრობისათვის, სახელდობრ: «მეგობრის გულისათვის არავითარი მსხვერპლის შე-

წირკა არ უნდა იყოს ძნელია. ამ შემთხვევაში, ძანინც-და-ძანინც მსხვერპლი მეტად საძნელოდ არ ეჩვენება ავთანდილს, რადგან ღალატი საყვარლისა არაერთად ქნუნას სულისას და სკინიდი-სის შუწუსებას მასში არ იწვევს. პოეტი ძანინც დიდ ხანს არ ჩერდება ამ ეპიზოდზე და არ იშორებს, იმიტომ რომ «სძაგს უგულოდ სიყვარული». პოეტმა რომ გამოიყვანა ავთანდილი ამ გვარ სიყვარულის გმირად, ამით გაჩვენა, რომ ავთანდილი იმის საყვარელი გმირი არ არის. მე ამით სრულიად ის არ მინდა ესთქვა, რომ პოეტს განზრახვა ჰქონდა ავთანდილი ბორტების წარმომადგენელად გამოიყვანა; არა, მას უნდოდა განესხვავების ავთანდილი ტარბელისაგან. მაგრამ მასაც ბეგრ-გვარად სიმპატიური ხასიათი მისცა, რაგორც ეს სჩანს მის ღაზარაკიდამ შერმადინთს. ეს ღაზარაკი სასკა მშვენიერის მოძღვრებით. ეს სჩანს აგრეთვე ანდერმიდამ, საცა მას მოჭყვას მოციქულის სიტყვები და ლოცვები. მისი ანდერმი სამკვიდროს დარბეპაზე გვიჩვენებს, რა პრაკტიკული კაცი იყო და რაგორ მისდევდა მხოლოდ პრაკტიკულს საგნებს: იგი სიტყვებს ანდერმს, რომ მისი სიმდიდრით დამართულნი იყვნენ სიღები, აკებულ საჯგურები რბოლთათვის და სხვ. მეორე კარგი ხასიათი ავთანდილისა გამოსატულია მისს მიმართვაში პლანეტებისადმი... მაგრამ, ეს პლანეტები, მამლევენ მე საზახს «ვეფხვის-ტყაოსანის» შემოჭმედს მივმართო შეძლევის საყუდურით:

რუსთაველს ძალიან ცოტა პოეტური სახეები აქვს ხელ-ქვეშა. იგი არ იღლება თავის გმირების შედარებით მხესა და მოვარესთან. რა დიდა ამ მხრივ განსხვავება რუსთაველსა და ვოტელვეიდეს შორის, რომელიც ჭალზე ღაზარაკის დროს, სრულიად სხვა ეპიტეტებსა ხმარობს, ვადრე ის გაუთავებელი

შედარებას გვირებისა და წათა მნათობებისა! საზოგადოდ რომ ვსთქვათ, ამ გვირის სახეები უფრო ღირსეულს ზოგისა შეეფერება და ეზოზიას ლექსად მიქმელს ეპატიებოდა, რომ სრულიადაც არ მიემართნა მათთვის. ასე გადაჭარბებით ხსენება წის მნათობებისა, სწორად ხმალება სიტყვისა: ვარდი, ბრელი და ედემის ხე, რომელნიც შეადგენენ მთელს რეპერტუარს ზოგის მეტაფორულის ენისას, გვიშლის დავსტებეთ ზოგის ქმნილებით და აწარმოებს მკითხველებზე ფრად უსამართლო შთაბეჭდილებას, ხალხი ხანდახან კიდევ გვიშლის თვით ზოგის გაგებას.

ამ შენიშვნით, არა მგონია, იმ შეცდომის მიუხედავად, რისთვისაც მე ვესაუკუდურებოდი ჩვენს თანამედროვე მკითხველებს ამავე წერილის თაობაზე: მე არ ვითხოვ ძველის ზოგისასა, იმ გვირის სიმდიდრეს, რომელიც ენისა და იმ დროის ლიტერატურულ განვითარებას არა ჰქონდა, რადგან მე დავასახელებ შემოდ რუსთაველის ერთი თანამედროვეთაგან, რომელიც ამ მხრივ მაღლა სდგას პირველზე.

მეორე შენიშვნა, რომელიც შეიძლება მიეცეს ზოგის, არის განუწყვეტელი ცრემლთა დენა გვირებისა ზოგისში. უკველ ნაბიჯზე მკითხველი შეეყრება «სისხლის ცრემლებს» «წყარებს», «მდინარეებს», «ზღვებს» ცრემლებისას. ეს გარემოება სულს ართმევს გაცს კითხვის დროს და საშინლად მოქმედობს. მაგრამ, არ შეიძლება, რომ მეორეს მხრით ბოდიშიც არ მოეხდებოდეს ავტორს. რუსთაველი ამბობს— და არც უსაფუძლოდ:

«თუ მოყვარე მოყვრისათვის ჰსტირს, ტირილსა ემაროდების,
სიარული, მარტობა ჰშენის, გაჭრად დაფთვლებს».

მე მგონია, რომ ის წუნდობა, რომელსაც ზოგის წარ-

მოკვიდრებს, თითქო გარეშემო იყო გავრცელებული მისი და შეესაბამებოდა მის თანამედროვეთა საზოგადო გემოვნებას. ესეთი დრო, შავი და ბნელი დრო წუხილია: არსებობდა არამართა საქართველოში. ჩვენ ვხედავთ მას აზიასში, მეთექვსმეტე საუკუნეში ქრისტეს დაბადების წინად, ხოლო ევროპაში პირველიდან მათე საუკ. ქრის. დაბ. შემდეგ, სადაც მან დაჭაბა და ბერული ასკეტიზმი, ხორცის გვეძა და მოკვდინება; ამ ჩვენს საუკუნეშიაც იგი გამოიხატა გიორგის «გერტრუში», შატოხიანის «რენეს» სულთქმა-თხრობაში, ბაირონის პესიმისტურ დაწინააღმდეგე და ლერმონტოვის ღრმა ნაღველიანობაში. შეცდომა იქნებოდა გეოფიქრისა, რომ პოეტის გენიოსობა ჭქმინის მთელი ქვეყნიერობის გონებრივს ვითარებას, — პირ-იქით, ქვეყნიერობა თავად ჭქმინის პოეტებს თავისებურად. ყუაყალი კი არ ჭქმინის ნიადაგს, ნიადაგი ჭქმინის ყუაყალს. ასე უფურებს ამ საგანს თანამედროვე კრიტიკა — ასული პოზიტინის მენიერებასა. ბ. ტენი თავის «ხელოვნების ფილოსოფიაში» ამბობს, რომ ჩემის მეთოდის მთავარი საფუძველი ის არის, რომ ამ მეთოდით ხელოვნური ნაწარმოები განიხილება, როგორც კერძო მოკლეანი კი არა, არამედ როგორც შედეგი მრავალ სხვა მოკლეანთა, რომელნიც განმარტავენ და შეასებენ იმასა. ამ წესს რომ მივუყვებით, იქნება, ძნელი არ იყოს, მოკვდინებოთ დასაბამი იმ ცრემლებისა, რომლითაც რუსთაველის ტომები «რწმუნებენ ველთა» მვიდოთ, მას, წესად, რომ «ნაწარმოები ხელოვნებისა და მოკვიდრულია იმ ჭარბობის განვითარებასა და მნიშვნელობისა იმდენად, რომელიმაც იგი განიხილა», და, ვსთქვათ, რომ არსებობს ისეთი გონებრივი ვითარება, რომელიმაც უშირატეს ელემენტს წუხილი და ნაღველიანობა შეადგენს. ეს წუხილი, შეიძლება, წარმოდგას იყო ასე მტერთა ხანგრძლივის შემოსე-

კითხვას და თავს-დასხმით, ან სიმშვიდით, ან ყაბით, ან რაიმით. ცხადია, რომ უბედურება, რომელიც მწუხარებაში ჩაგდებას სწავლავს, იმავე დროს ანადგვლიანებს პოეტსაც და ეს მით უფრო, რომ პოეტი მეტად ჭკრძნობს ხალხის უბედურებას, ვიდრე სხვა ვინმე. იქნება მითხრას ამაზე, რომ ეგ მოსაზრება საქართველოზე არ ითქმება, რადგან იგი თანამართს მეფობის დროს კარგ მდგომარეობაში იყო. ძალიან კარგი; მაგრამ უდადესი პოლიტიკური ფაქტები (სახელმწიფოს არეულობათა გარდა, государственный переворотъ). უეცრად რომ არ იბადებინ ქვეყანაზე; საზოგადოებრივ მოკვლენათა შორის უკვლავად იზრდება და მიიწეკს წინ თან-და-თან, ისე რომ ზოგიერთი ასტროლოგი ფაქტების კეთილი შედეგნი მხოლოდ რამდენიმე წინა შემდეგ იჩენენ ხოლმე თავს. ამით ახსენება სახელდობრ ის გარემოება, რომ მონარქების სახელები შეიმკობიან ხოლმე ტიტულთა «დიდი» მხოლოდ კარგა ხანი რომ გავა ხოლმე მათ სიკვდილის შემდეგ, როცა ქვეყნის აუგაგებელი მდგომარეობა ჰმომობს იმას გენიოსობას, ვინც დიდის ხნით ადრე მიიცვალს. რუსთაველს რომ შვილები და შვილის-შვილები დასჩენიდა, და მათ შემკვიდრობით მისი პოეტური გენიოსობა გამოჰყოლოდათ, ივინი უთუოდ საქართველოდ აჩუქებდნენ ისეთს ეშუპიას, რომელიც შეაქებდა დიდის მეფის ცხოვრებას სრულიად სხვა — ძლევისა და სისაჩუქლის კაცობა. ხოლო თვით რუსთაველმა ეს ვერ მოახერხა, რადგანაც თავის განამედრობებამ მათხრავნილებსაც და გემოვნებას ეჭვებდასწებოდა.

რუსთაველი ემორჩილებოდა ამავე გემოვნებას და ამიტომ ჩაუთოთ თავის პოემაში რამდენიმე სისხლით საკსე სტენები, თუმიც ეს სტენები, ჩემის აზრით, სძაგდენ მას, რამიანობის

უბედურება არავითარს კმაყოფილებას არ შეადგენს ჰაუტისათვის, თუმცა რძი სხატავითან აწერილი აქვს მას მშვენიერად და ბრწყინვალედ. ზოგიერთა ადგილები, როგორც მაგ., ის, რაცა ტარიელი ამბობს:

შიგან ასე გავერიე, გზოლის, დოგსა ვითა ქორი;

ანუ:

და ერთობ სრულად ამოვწყვიტე წინა კერძი რაზმი. კრი.

ცხოვლად მოგვგვინებს სცენას Chanson de Roland-იდან.

აქ მინდოდა ბარემ შევხებოდი ერთს მეტად სასრთიროს ბიზოდს, რომელიც ადვილად შეიძლება ცოდვად ჩათვალოს «ვეფხისტყაოსანის» ავტორს: ნესტან-დარეჯანი ითხოვს ტარიელისაგან, რომ მან მოჰქვას ახალ-გაზდა კაცი, რომელიც მისთვის ქმნად უნდათ მის მშობლებს. მაგრამ ამ საგნის გამო მსურს მე გამოვიდო თავი და დავიცვა ნესტანი. იგი ამბობს:

«რა მოვიდეს სიძე, მოჰვალ, მათთა სპათა აუწყებულად,»

და შემდეგ:

«ასრე ჰქმენ, ჩემო ღიომო და მეფობო ყოველთა გმირთაო,

«მიჰპარვიო მოჰვალ სასიძო, ლაშქართა ნუ მოირთაო,

«მისთა სპათაცა ნუ დაჰზოც, ზრონათა ვითა ვირთაო,

ღიადი სასწლი უბრალო კაცმანცა ვით იზვირთაო.»

მე ვკვან, რომ უკანასკნელი სიტყვები საკმაოდ ამბობს თქვენ და ბოდიშს სდიან ნესტანს... მართლაც და, განა არ იქნებოდა, რომ სჯავრებოდა ის უცხოელი, რომელსაც უნდა განუთრებინა იგი თავის სატრფოსაგან? განა, ნამდვილად ეხლანდელი ჩვენი დუელები ისევე ეს არ არის! ნესტან-დარეჯანი არა ჰხედავდა გარეშე არავითარს სხვა ღონისძიებას გაჭირვებულის მდგომარეობიდან გამოსვლისათვის და მართლაც

არ იყო არავითარი სხვა ღონისძიება. იმ დიდის ხნით გამ-
ჭრალს დროს მოხდებოდა რჩევაში არ შედიოდნენ თავიანთ გა-
ლებთან მათ გათხრობის დროს, მეტადრე მისინ, როცა გა-
თხრობა პოლიტიკურის მოსაზრებით იყო გამოწვეული; აი
რისთვის ჰქვამდნენ ხელს ერთად ერთს შესაძლებელს გარდაწვე-
ტილებას, მაგრამ ამასთანავე არ ივიწყებს სთხოვს თავის
სიყვარულს მიჰყურებს, ერთის მეტი სხვა არავის სიტყვასზე არ
დაჰყვებოდა, რადგან მძაგს უბრალოდ დაღვრილი სისხლით:

«დიდსა სისხლსა ვერ შეგაქნევ, ვერ ვიქნები შეა კედლადა».

რუსთაველი მეტად გულ-დადებით და ზრუნვით ეკიდება
ამ ორის ხასიათის დასატყუას და ამიტომ ამ გარემოებას შე-
მიჯნობის (კომპროზიციის) მოუხერხებლობით ვერ ავსნით;
არა, როგორც სხვაგანაც, აქაც იგი მისდევს ჭაჭრებისა და
ამბავთა ლოკიას. არუნდა დაკვირვებით, რომ კაცთ მკვლელ-
ბა საშუალო საუკუნოებში ისეთს შიშსა და ძრწოლას არ
აგრძობდნენ ადამიანს, როგორც ესეა, ჩვენს კაცთ-მოყვარე
საუკუნეში, და უნდა მიუყვებოდნენ იმ ჭეშმარიტებას, რომ
კაცობრიობის სინიდასი, ისე როგორც სხვა ყოველივე ამ ქვე-
ყნობისაზე, არ დაინა განვითარების საზოგადო განახლებს გა-
რეშე; «უკეთეს ეს ჭეშმარიტება არ გვესმის, ამბობს ერთი დი-
დი მოაზრეთაგანი—ყოველთვის წარსულ მართანებში გაუგებარ
სკანდალად გვეჩვენება; უმიხოდ არავის არ შეუძლიან თვალ-
ყური ადევნონ ბრწყინვალე და სხივოსან განახლებს პოპოვსი-
სას, რომელნიც ადამიანებს კაცის სინიდასის და ასადგურებენ
მის წმინდა უზაკველ სიძარცვებსა და სიტყვობის ბინაზე».

მეტის-მეტად ზედ-მიწევნილს ფსიხოლოგიურს მომენტს
წარმოადგენს, ზემის აზრით, შემდეგი სტენა «კვების-ტყუას-
სტენა»: ნესტანი დაემოწმებდა გულს-თქმას, მისწერა წერილი

ტარიელს და მოაწონა თავისთან. როცა ტარიელი მოვიდა, მან კვლარაფრის თქმა კვლარ მიახერხა... მსოფლად ხან-გრძლივმა მისმა შესუდვამ გააწილა იგი კარებად. — მამაცობა უმაწვილ-კაცთან და მისი მოკრძალებული უსერხულობა!.. და მერე კიდევ, ხადიმობის დროს, ტარიელის დაბრუნების შემდეგ სატაკეთიდან, როდესაც მეფე ფარსადანი სულგრძელებით შეუნდობს მეფე რამაზს და, როდესაც შეჟვარებულნი ერთად სხედან და ვერ გაუბუნიათ ერთმანეთის შესუდვა! ეს სრულად შესრულებული აქვს პოეტს მეტად ზედ-მიწეკნილის სინამდვილით და ხელაწერადაც.

აი, კიდევ უპირობად, რომელიც მიიქრებს უურადლებას: ნესტანი შეიტუობს თავის სატრფოს ბედს იმ შინაურ ვაზირობის დროს, როდესაც გარდასწყდა მისი გათხოვება, მოაწოდეს მას და, ღამად შეწუხებული, სძლეეს ახალ-გაზდა ქალის კრძალულებს, კეთსუვით პირ-გამეხებული მიკრდება და ეკედრებით ავსებს ლაღატისათვის. მაგრამ ეს გაჯავრება მალე გაუვლის შემდეგ, როცა ტარიელი განუმარტებს თავის ქრებას მეფისა და დედოფლის წინაშე. უკანასკნელთ უცებ მოასწრეს ტარიელს და გამოუცხადეს განზრახულის ქორწინების ამბავი, რომლის შესრულებასაც ტარიელი ეერას გზით ვერ დაუშლიდა. ამ განმარტებაში გამოსტვირს გრძნობა მისი თავ-მოყვარეობის შეურაცხყოფისა, იმისთვის რომ მეფემ და დედოფალმა თვით იგი დაივიწყეს და მისი სიძობა ფიქრად არც კი მოუვიდათ. განა იგი შესაფერი საქმრო არ იყო ნესტანისთვის? განა მის ძარღვებში მეფის სისხლი არ სჩქეფდა? მაინც-დამაინც ტარიელი ეუფლება ნესტანს, რომ ფიქრადაც არ მომსკლიაო უარ-კუთის უფლებანი, რომელნიც შენს თავს მე მკუთხებენო, — და ნესტანიც ერწმუნება მას, რადგან იცის მისი

კეთილ-შობილური ხასიათის ამბავი. რას იზამთ: იმ თავითვე ასე უტყუარის პოეტი ტარიელს; იგი უოველგან და უოველთვის მის თხზულებასში ზიარ-და-პირი და ჰატოქსანია, სოლო თუ ეს არ გამართლდა ამ შემთხვევაში, მეფის შესასებ, ეს, ჩემის ფიქრით, უფრო მისის შეურაცხყოფილის ამყოფის გრძობისაგან წარმოსდგა, ვიდრე სსვა რამ გარემოებისაგან. ეს ადგილი ღირს იმად, რომ დიდხანს შეჩერდეს კაცი, მაგრამ ამ წერილს საგზად არა აქვს განხილვა პოემის დაწვლილებათა, და სჯობან, რომ ეს დაწვლილებანი ჩემი გარემანელო მკითხველისათვის შეეინახოს.

მე დამრისა რამდენიმე სიტყვას ვსთქვამ ვიდრე ორიოდე მომქმედ პირზე, რომელთაც მღუძარებით გპერდს ვერ აუვლი, თუ არ მინდა, რომ პოემისადმი გულ-და-უღებლად მოქცევა დამწამონ. უნდა ვსთქვამ, მაგ., როსტეკანზე, რომელიც არის კაცი, საგსე სიბრძნითა და სიკეთითა, თუძცა თავისი ნაკლულუანებანიც მოეპოვება, რომელთაც პოეტი გვიჩვენებს ვეკლამის სიჭკაუთა შორის. რა კარგს შთაბეჭდილებას აწარმოებს ჩვენზე, სსვადა შორის, ის სტუნა, რომელშიც იგი აუთანდრელის ანდრქმისა ვითხულობს! მკითხველი ელის, რომ აკერ მეფე განრისხდება და იქნებ, ვიდრე სწუხს, რომ ეს კეთილი კაცი უნდა მოთმინებინდამ გამოვიდეს ახლათ; მაგრამ ნამდვილად ვი სრულებით სსვა-ნაირად სდება: იგი დამშვიდებული და მედიდური მის წავითსვის შემდეგ და ბრძანებს:

... მხარულსა ნუ ჩაიცმენ ჩემნი სპანი,

ვამლოცველნი და ვრდომილნი, ობოლნი და ქვრივნი სხვანი,
შევეწივნეთ, მშვიდობისა ნუ თუ მისცეს ღმერთმან გზანი.»

როსტეკანი ბრძანებს ამას და თან ჰგრძნობს, რომ ასრულებს იმის სურვილს, კის დაკარგვასაც ჰგლოვებს.

რუსთაველის მე-XII საუკუნის გმირებში ყველაზე მეტად ეს ხასიათები გაანტიფორმებენ ჩვენ. კერაფერს ამ გეგარს ადვილად ვერ იპოვიოთ ამ დროინდელ თხზულებებში. ერთი ძირისიელო კრიტიკოსთაგანი (პოლ ალბერ) ამბობს თავის თხზულებაში, «სწავლა პოეზიასად», რომ როლანის ლექსი არ შეიცავს გრძნობათა შეუმჩნეველ მიმოკრთობის გამოხატვასა და რომ მასში სრულიად არ მოიპოება ღრმა აზრინი ადგილებიო (კიდევ ამითი განსხვავდება უმთავრესად «ვეფხვის-ტყაოსანი»), და ამას დასძენს: «რადცა შეესება ხასიათებს, ეს ხასიათები მხოლოდ ოდნავ აზინ დასახულები და ესკიზებს წარმოადგენენ: კარლას დიდი, დიდი იმპერატორი თეთრ-თმინი და თეთრ-წვერინი თავს-მჯდომარეობს ბარონების ბჭობის დროს, მაგრამ თაოსნობას სრულიად მოკლებულია. იგი, ჩვეულებრივ, კონსტანტინე იმპერატორს, რომელიც უკანასკნელად დაპყრობენ... ერთის სიტყვით, კარლას დიდს არათუ არ შეუძლიან წინადაწინვე დაინახოს, კერაფერი საქმე ვერ შეუძლიან მოშალოს და ან მოიხერხოს, — მაგრამ ტირილით ვი სშირად სტირდის და იგლეჯს თუთრს წვერებსა. მართალია, ჩვენი ქართული გმირებიც სტირინ, მაგრამ ისინი ამასთანავე მამაცად ადგანან ყველა თავის გზას; თითოეული მათგანი მისდევს თავის ოქლს და არ დაჯატობს მას, არა ჩერდება შუა გზაზე და ასრულებს თავის სურვილს. მეორე შესანიშნავი პირი, დასატული რუსთაველის მიერ, არის ასმათი, განხორციელება დედობრივი სიყვარულისა, რომელიც თავდადებად მიდის. სტენაზე გამოსვლისათანავე, ასმათი თამაშობს პოემაში პირველის ხარისხის როლს, რომელიც სელკონურად არის დაწერილი და რაც უფრო-და-უფრო შორს მიდის, უფრო მეტად საინტერესობდება. ეს იყო, რომ თავი არ დაინდა და გაბედა ნესტანის

წიგნის წაღება ტარიელთან; ეს იყო, რომ აიტანა ყველა უსიამოვნო ამბავი ნესტანისა და ტარიელის უბედურის სიყვარულითა, ეს იყო, რომ ტარიელს თავი არ დაანება, როცა ის გაჰქიჩებოდა და ჭინში ჩავარდა. მერე რა ნაწია და რა მამაცი ამ სტენაში, როდესაც ავთანდილს ძალით უნდა ათქმევინოს ტარიელის ამბავი. სიკვდილს უფრო ირჩევდა იგი, ვიდრე ამბის თხრობასა და ტარიელის საიდუმლოს გამჟღავნებასა. მაგრამ როდესაც მან შეატყუა ავთანდილს, რომ ისიც გამოიჭნურებულა, მისი გული მოღბა და მოუთხრა ყოველივე.

ასმათის დახატვით რუსთაველი ვატყავს სტუმს არა მარტო ქალს, არამედ მთელს წოდებას, კასტას: კასტას დამდაბლებულთა—და ამ მხრით იგი ბევრით განსხვავდება თავის ეროვნულ თანამედროვეთაგან, რომელნიც აქებენ მხოლოდ მადალს წოდებას და ზიზღით ეჭვგეგან მდამალ წრებს, მდამალ წოდებას შიშით, რომელნიც მათ თხზულებებში მხოლოდ იმიტომ გამოდიან, რომ ბატონებს შეეძლოთ გული გადააყოლონ და დრო გაატარონ მათის ცემით.

რუსთაველმა არც ერთხელაჲს საჭმე არ იკადრა. შირიჭით მან მასცა კეთილშობილური როლი მოსამსახურეს და ამით თითქო იმის დამტყიცება უნდაო, რომ ადამიანის სული შეიძლება დიდი იყოს საზოგადოების ყველა წრესა და წოდებაში. ასეთივეა სხვათა შორის ტარიელის შეხედულობაც, რომელიც ისე ვი არ უყურებს ასმათს, როგორც მონას, არამედ როგორც დობილს, ანუ უფრო კიდევ მეტად მიანია და ისე უტყპრის, როგორც დას. ასმათი დაუფილდოკებელი არა რჩება თავისი ნაამაგარის სიყვარულისათვის. ტარიელი, რადგან დარწმუნებულია, რომ გვინც სამისხური იცის, ის მართვასაც მოახერხებს—ასუქებს მთელს ვატარას სახელმწიფოს.

აზრუნდა დაევიწყოთ ფრიდონიც, ეს დარდიმანდი მოქიფე, რომელიც მუდამ მზად აზის სამსახური გაუწიოს მოუკასს, მუდამ მამაცია და მუდამ თავ-გამომეტუბელი. ეს კი სიუვაწულის გრძნებით აზრის შეზერობილი—და იმიტომ კი აზრს, რომ შტურია ქალებისა, იმიტომ რომ მოციქულის წერილს მისდევს: «ვინც ცოდვს აზრითავეს კარგად იქცევა, მაგრამ, ვინც აზრითავეს—უფრო კარგს სწავლისა».

იგი ბედნიერია, თუ შემთხვევა აქვს უშველას მეგობარს გულის საყვარელის განთავისუფლებისათვის (ჭეკას თუ არა თავად გულის საყვარელი? ფრიდონი მეტად ფრთხილია, რომ გვიანრას ჩვენ ესა), ხოლო დასასრულს, როცა რაღაც მისი მეგობარი დაქორწინდება, ეთხოვება მათ, ბრუნდება თავის სამეფოში და აღუთქვამს, რომ განახავთ კიდევ, რათა დაესტებოთ ქვეყნის საოჯახო ბედნიერების ხიფათათა.

ამ სახით, სახატო აზრს წარმოვსთქვამ კიდევ ფარსადანზე, და ამით ვათავებ რუსთაველის პოემის მთავარ გმირების მიმოხილვას. რაიმედე სიტყვა კიდევ მჩვენებს სათქმელად თვით მოქმედების მსკლელობაზე, და იმ მოხერხებაზე, რა მოხერხებითაც პოეტი ცდილობს წახალისოს მკითხველები, აღუძრას მათ ინტერესი. მაგრამ ამ საგნის შესახებ, ჩემის აზრის წარმოთქმისათვის, ეს რომანი მე ისე უნდა წაშეკითხა, როგორც ვითხულობენ საზოგადოდ რომანებს, ე. ი. ცოტადონის გულ-უბრყვილო უბრალოებითა და წრფილის ხალისით, რომელსაც ჭგონია, «que c'est arrivé». ჯერ მაშინაც კი, როცა საქმე შეეხება ესლანდელს ნაწარმოებს, კრიტიკული მოზერობა მათ მიმართ, ამცირებს მკითხველის დატუბობას, და მაშინ სომ უფრო მეტად მცირდება ეს დატუბობა, როცა ხელში გიჭირავს უცხო ლიტერატურის უძველესი ქმნილება, რო-

მელიც გულ-დადებით და უოკულ-მსრივ შესწავლას მოითხოვს. უხლანდელი და მეტადრე კერძოელი მკითხველი «ვეფხვის-ტყაოსნისა», უოკულ ფურცლის გადაშლასზე რადი დაიწეებს კითხვას: «იპოვის თუ არა ავთანდილი ტარბელს, ანუ შეი-რთავს თუ არა ტარბელი ნესტანსა?» იგი მოუთმენელად და სიყვარულით დაუწეებს თვალ-ყურის დევნას პოეტის აზრსა, ეცდება იპოვოს რამე ცნობანი იმ დროინდელ მხეცა და ჩვეუ-ლებასზედ და მხოლოდ იმის წარუხეხაში იქნება, რომ შეიტყოს: «რა ღირსებათა მიხეზით შეიქმნა დიდება რუსთაველისა?»

ამ კითხვის პასუხად, თავი რომ მოუყვარო უოკულსავე შემოდ თქმულს, უნდა ვსთქვა, რომ «ვეფხვის-ტყაოსნისა» აწარმოვს ჩემსე შთაბეჭდილება მთლალ-სეფოვანურის ქმნილებისა, რომელიც ერთად-ერთათა თავის ვკარ თხზულებათა შორის და მარგალიტოვით აბოლი, რადგან მე ერთს ადვილსაც ვერ შევხვდი ამ პოემაში ისეთსა, რომელიც ამტკიცებდეს ქართვე-ლის პოეტის მიბამვას წინანდელი პოეტებისადმი. თუ აღაგ-აღაგ იმას აქვს ამოკრეფილი წოგოერთა აზრები ძველის ფი-ლოსოფოსებისა, ეს გარემოება სრულად იმას არ ამტკიცებს, რომ პოეტი ჭბამავდა ლათინთა და ბერძენთა მწერლებს; ეს ჭმოწმობს მხოლოდ იმის გონების შემუშავებისა და გულტუ-რისა.

რაცა შეეება ხერხს შემოქმედობისას, გრძობათა კუ-თილ-შობილებას, ადფოროვანებას აზრისას, — ქართველთ შე-უძლიანთ სიამყავთ წარმოსთქვან, რომ მათი ერთგული პოე-თა არ არის მიბამვა არც ჭმობროსისა, არც კირგილიუსისა: ავი პირველიდამ უკანასკნელ კაბადონამდე წმინდა რუსთაველი-სებურდა და მხოლოდ რუსთაველისებური.

ბარონ სუტნერი.

რას უამომცხვარი ამოვიღო?

რას უამომცხვარი, ძმობილო? ოფელში ვარ გაწუწულია?..
ხუ გიკვირს, მენა, ჯაფაში, არ გამტყნია გულია...
არც ვიყავი, ისევ ისა ვარ, მიდგას მე კარგი უანები,
გულხათ დამბაღ უფაღმა,— იმასამც კეთაყვანები!...

რად გიკვირს, ძმაო, შენ, ჩემი დაკორძეული სელები?
— ცუღს და ბარს მოვაქსევიზე, კვრისუ და კვრისუ წნელები..
უინვაში, მიწის მრძოლაში, ზოგჯერ არც დამიბანია,
გინდა შანთს აგალებინებ, არც კი ამეწვას კანია!...
რად მამლეკ, არას მარგია, მე შენი სელთათმანები,
სახუნარს არა გჩეუელვარ, რას მარგებს მავისთანები?...

რად გიკვირს, ძმაო, შენ, ჩემი დაწულელებული ფეხები?
— კელებში დავად უოკელ-დლე და ტუეში დავკესხები!...

რათ გიკვირს ეს ხალხიანი, გადაღედილი მკერდია?..
— გუთნით და ნამგლით ვიბრძოდი, შავს მიწას შეკახუნდია!
ქარმა და უინვამ, მზე-წვიმამ არ ამიქტია გვერდია,
არ შეკუმოკე მეც იმათ, გულადად გაუხერდია!...

რად გიკვირს, ძმაო, შენ, ჩემი აქტელებული ვისერი?
— ქედი ამომწვა მზე-უინვამ, ლახლავებს როგორც ვიშერი!..

რას შამოდტქერი, ძმობილა? ოფელში ვარ გაწეწულია?...
ნუ გიკვირს, მენა, ჯაფაში, არ გამტებსა გულია...
რატ ვიყავ, ისევ ისა ვარ, მიდგას მე კარგი უნები,
გლესათ დამზადა უფალმა, — იმსახმტ კეთაუვანები...

თ. რაფ. მრისთავი.

20 დეკემბერი 1884 წ.

ძართულე სამკლესიო ხელნაწერები
ხელოვნების მხრით.

როგორც ვიცით, სასარგებლო მოძღვრება საქართველოში მეოთხე საუკუნეში იქნა შემოტანილი; იმ დროიდან ქართველებმა დაიწყეს თარგმნა თავიანთს ენაზე სირიულისა და ბერძნულის ენიდან სამღვთო წერილის წიგნებისა. პირველად გადათარგმნა ქართულს ენაზე სასარგებო და ის საეკლესიო წიგნები, რომელნიც საჭირონი აღმოჩნდნენ ღვთის-მსახურების წესის შესასრულებლად; შემდეგ კანდენ დაბადების თარგმანები და წმ. მამათა ნაწერები. არის საბუთი ვიფიქროთ, რომ წინაღუე გადათარგმნა ქართულს ენაზე ზოგიერთა კლასიკურ საერო მწერალთა ნაშრომებიცა. ვინ იყვნენ, სახელდობრ, პირველნი მთარგმნელნი საქართველოში, ჩვენ ამასუდ ნამდვილნიცნობანი არა გვაქვს, თუმცა გადმოცემა კი უჩვენებს მათ შორის ვინმე «მოსესა და დავითს თანამშრომლებითურთ, რომელთაც განათლება მიუღიათ ათინაში»; მაგრამ ამასთანავე, თუ მივიღებთ სახეში ეტრატზე ხუცურის ასომთავრულით დაწერილს წიგნებს, რომელთაც მოუღწევიათ ჩვენამდე, უმეტესად დაერწმუნდებით, რომ მომეტებული ნაწილი სამღვთო წიგნებისა, გრიგორი ღვთის-მეტყველისა, იოვანე ოქროპირისა, კასილი დიდისა და სსვათა წმინდათა მამათა და საქრისტიანო ეკლესიის მოძღვართა ნაწერები შესუთადგან მეტხრე საუკუნეებდე ჩრსებობდენ.

ეს ნათარგმნი წიგნები მკათა-მეთერთმეტე საუკუნის გან-
მავლობაში, ერთის მხრით გასწორებულ იქმნენ და მეორეს
მხრით — შეკსებულ იმ სამღვთო და საეკლესიო წიგნებით,
რომელთა თარგმანიც არ იპოვებოდა მაშინ ქართულს ენაზე.
იმ აზრით, რომ საქართველოს ქვეყნოდა გადათარგმნილი ყვე-
ლა ის თხზულებანი, რომელნიც მოსწონდათ კიზანტიასში, (ამ
ქვეყნისათან საქართველო მეოთხე საუკუნიდგან იყო დასილოკე-
ბული), დაჩსებულ იქმნენ ქართველთაგან. მონასტრები წმ.
ქვეყნის სხვა-და-სხვა ალაგს, სასულდობრ: იერუსალიმს, სინა-
ზე, შავ-მთაზე ანტიოქიის ახლოს და ათონზე. ამ მონასტ-
რებში ძმანი განდგეილთა, გვარ-ტომობით ქართველთაგანნი,
რომელნიც წინ-და-წინვე სწავლობდენ ბერძნულს ენასა და სი-
ბრძნეს კიზანტიის იმპერიის მაშინდელის დროის შესანიშნავს
სკოლებში, სწიპრადენ თავიანთ თავს; როგორც თარგმნას წიგ-
ნებისას ბერძნულის ენიდგან, ასე მათ გადაწერას. ზირველნი
დამფუძნებელნი ამ მონასტრებისა და მთავარნი სელ-მძღვანელ-
ნი მთარგმნელთა და გადაიწერთა ცნობილნი არიან: წმ. იოანე და
ევთიმე მკათა საუკ., გიორგი მთაწმინდელი, პროხორი მე-
თერთმეტე საუკ. და სხვანი. იმათი თარგმანები ან ამ თარგმ-
ნების ზირები იგზავნებოდენ საქართველოში, საცა უმთავრესს მთ-
შინდელს მონასტრებში: სასულდისა და ოზიზისაში, მდ. ჩო-
როხის მიადმოთა-შორის, დავით გარეჯისა და შიომღვიმისაში
ქართლსა და კახეთში მრავლდებოდა მათი რიცხვი და ვრცელ-
დებოდა სხვა ადგილობრავ მონასტრებსა და მრევლებში.

ხელნაწერების გამშენიერება ხელმოცობის მხრით სწარ-
მოიბის თვით წერის გამშენიერებასა და განვითარებასთან ერ-
თად. რომ შეკადაროთ ძველი დროის ქართული ხელნაწერები
მკათა-მეთერთმეტე საუკუნეთა ხელნაწერებს პალეოგრაფიისა და

ხელოვნობის მხრით, დაეინახავთ, ყოველსავე ექვს გარეშე, რომ უკანასკნელი დრო მათი წარმოადგენდა უმაღლესს სა-რისის წერის ტექნიკისა, ხელოვნებისა და ილიუსტრაციის განვითარებისას. ამავე დროს შემოსუნებულ ხელოვნებასთან ერთად დიდს განვითარებაში შედის, როგორც საეკლესიო ორ-ნამეტოვა, (ჩუქურთმა), ისე კედლის მხატვრობა. ეს უკანასკ-ნელი, ჩვენდა სამწუხაროდ ან სრულად მოისპო, ან ისე ის-პობა, რომ გერკვირ ვერ ამჩნევს და იმ დროინდელ ქართულს მხატვრობაზე ჩვენ ვსჯით იმ ნიმუშების მიხედვით, რომელ-ნიც ტლანქად და უხერხულად არიან ნაკეთები და ეგუთვნან უკანასკნელს დროს, როცა მხატვრობა სრულად დაცა.

მაგრამ შედარება სჯობიან: იგი, იქედია, დაგვიანსებეს, რადუნად ჩამოუვარდება პირველი პერიოდის განვითარება მე-ორე პერიოდისას. პირველი პერიოდის ხელნაწერნი დაწერილ-ნი არიან სქელს, უხერხულად გაკეთებულს ეტრატზე; მათი ალქაიკი შესდგება მხოლოდ ასომთავრულის ასობადგან, რომლითაც ჭკის ზედ-წარწერანდ არიან ამოქრდილი (აბადა-რული წერა); ამ ასობეს ზედ დაერთვისთ მრავალი უმნიშვნე-ლო ასობა, რომელნიც უშლიან გაცს ნაწერის კათხვას; და-საწყისი ასობები ანუ ინიციალები მოკლებულნი არიან ყოველ-გვარ მხატვრობას; მათ დაწერის დროს არ იმარებინ არც ფარგალი, არც სამკუთხედი, ურთმდებოთაც მეორე პერიოდის ინიციალები არ იწერებინ; მხატვრობანი, რომელნიც დაერთ-ვიან ოთხ-თავის თითოეული საშარების დასაწყისში კანტებს ანუ კრებათა მხარებლების პარალელურ ადგილებსას, რო-გორც თვით მხარებულთა სახეები, მოგვაცონებენ მოსწყველთა კარგაშობასა, რომელნიც ასლად იწებენ საწყისა და მხატვ-რობის სწავლას; ფერადები მერთალნი არიან, წყალ-გარეულე-

ბოვით, და ბუნებრივად არ არიან შესაგებებელი.

მეორე პერიოდის ქართულ ხელნაწერთა-შორის, რომელნიც ხელმოყრად არიან დაწერილნი და რომელნიც მე თითონ ვნახე, უნდა მოვიხსენოთ შემდეგნი: 1) გრიგორი დვთისმეტყველის მოძღვრებათა კრებული, რომელიც თარგმნილია წმ. კეთილისაგან და ეგუთენის იმის დროსა, მათე საუგუნეს. იგი ეგუთენის ესლად მცხეთის ტაძარს, 2) თთვენი სამთავროს მონასტრის ბიბლიოთეკისა, დაწერილი მეთერთმეტე საუგუნეში ვალაშკერტის ეპისკოპოსის ჩაქარას-მიერ და მოტანილი თბილისს, როგორც ამბობენ, დავით-გარეჯის მონასტრიდან; ამ ხელნაწერში მრავალი მინიატურებია (პატარა სატყეოს სასუბისა); 3) ოთხ-თავი in quarto მეთერთმეტე საუგ. მდიდრულს სუკადიანს მინანქრის უდაში, რომელსედაც სუკადით მინანქარზე დასატულია: ჭვარცმა, დვთის-მშობელი და ანგელოზნი ჭვარცმის ზემოდ. ეს ოთხ-თავი ოდესმე სატრავუნო სახარება ყოფილა იშხანის საეპისკოპოსო კათედრისა, ჩორჩხის სეობაში, ოსმალეთის სამოღვაწეთა შორის და დღეს ეგუთენის ერთს სომეხთ-გერგორიანთა ეკლესიათაგანს ართვინს, ბათუმის მაზრაში, და დასასრულ 4) შესანიშნავი ოთხ-თავი გელათის მონასტრისა მე-XI საუგუნისავე, რომელსაც კარგად იცნობენ მსწავლეუნი. ეჭვი არ არის, რომ ამ გუარევე ხელნაწერები იქნებოან ვიდრე სადმე საქართველოს მონასტრებში, იმერეთსა და სვანეთში, და იქნება ქართლ-იმერეთის თავად აზნაურთ კერძო სასაღებშიანც, მაგრამ მათი არსებობისა კი არავინ არა იცის-რა.

უკვლავ ამ მანუსკრიპტებს ვიზანტიური ბეჭედი აჩის, გარდა იმისა, რომ ივინი დაწერილნი არიან იმ გუარული ხუცურის ხელით, რომელიც დაიბადა წმ. ქვეენის ქართულთ მო-

ნასტრებში და განსვავდება ადგილობრივ ქაროკელთ მონასტრების ხელისაგან. წმ. გრიგოლ ღვთის-მეტყველის მოძღვრებათა კრებულის ინიციალებს მსატვრული ანუ, ესრედ-წოდებულად, დეკორატიული ხასიათი აქვთ; ამავე ხასიათისანი არიან მე-XI საუკუნეში ზოგიერთა ხატებისა და საქართველოს ეკლესიების ზედ-წარწერანი. ამ კრებულის ინიციალები წააგვანანდია იერის სკვადით მართულს მინანქრის ხასატებს, რომელთა იერი დღეებდღამდე დაცულა და სრულებით არ წამსდარა. მათმა მშენებამ და სილამაზემ გააკვირვა ს. ნ. ტრუბეცოვი, რომელმაც გადიდო იგინი თავისთვის. მას განზრახვა აქვს დაბეჭდოს ეს ხასატები ინიციალების ხელოვნურ წიგნებში, რომლის გამოცემა დაუწყება ს.-პეტერბურგში სტასოვს.

თვით ხასატების გამშენიერებულნი არიან, როგორც ეს მიღებულია საზოგადოდ ხასატებში, ესრედ-წოდებულის განონების, ანუ ეკვასიანებზე შედგენილის ოთხის ხასატების ჰარა-ლეულად ადგილების კრებათა-მიერ. ამ ადგილებს შემოდგან თადები აქვთ გადაკრული, დამყარებული წვრილ და ჭრულ სვეტებზე, ხოლო პირ-და-პირ (ქრონტონზე) სჩანან ჯვრები, ყვავილები, სხვა-და-სხვა იერინკელები, ბავშვები, რომელნიც საყვირს უკრავენ და ყველა ეს ხელოვნურად და ცხადად არის გაკეთებული (იშხანის ხასატება.)

თთვეთა ხელნაწერში შესვლით ხასატებს, რომელნიც წარმოადგენენ საუფლო დღესასწაულებს. ყველა ხასატები ამ წიგნისა, ხელოვნობის მხრით წუნ-დაუდებულნი არიან, მაგრამ, სამწუხაროდ, ვიღაცის უმეცარს ხელს ერთი ნაწილი მათი დაუმხინჯვებია სხვა-და-სხვა უშნო მსატვრობით და ერთი ნაწილი ამოუჭრა. თთვეთა ბერძნულის წარწერადგან სჩანს, რომ მათი ავტორი, მსატვარი ცდილა თავის ნაწარმოების შესრუ-

ლებს დროს, მიებაძნა შესანიშნავის თავის თანამედროვესათვის, ათონის მთის მსატერის ჰანსკლინისათვის, რომლის სელოვნებას ის განსაცვიფრებელს მოწიწებით იხსენიებს.

ვიზანტიის სელოვნობისა და საეკლესიო მსატერობის შესანიშნავი მცოდნე, პროტესორი ნოკორასიის უნივერსიტეტისა, ბ. კონდაკოვი, რომელმაც შეისწავლა გელათის სასარება, სთვლის მას თავის თხზულებაში (ვიზანტიის სელოვნობის ისტორიაჲ. ოდესა 1876 წ. გვ. 240—241) იმავე დროის სასარებად, რომელსაც კეუთენის ოთხ-თავი ჰარიყის ბიბლიოთეკისა, № 74 და რომელიც საუგუთესო სელ-ნაწიერს შეადგენს მე-XI საუგუნისას მინიატურებითურთ. «გელათის სასარება, ამბობს იგი, საინტერესოა ჩვენთვის, როგორც ერთი საუგუთესო ნიმუში სამინიატიურთა უანრისა რუსეთში. აქაც კანონების ნახატებში (ორნამენტებში) შესვლებით ესრედ-წოდებულ ცხოველთ კილოს ნიშნებს (черты зверинаго стилия): ლომი ჭხლეის შუაზედ ირემს—ეს ცნობილი სიბოლოა ძველის აღმოსავლეთისა; შესვლებით ნიშნებს შუა-საუგუნობის ნატურალიზმისას: სვეტზე მცოცხავენ ორნი გაჯობრებულნი, და სხვა ამ გვ. საზოგადო ხასიათის განსამარტებლად ჩვენ დავთვალეთ ყველა მინიატურები და კბოკეთ, რომ მათეს სასარებაში დასატულია 64 მინიატურა, მარკოზისაში—60, ლუკასაში—72, იოანესაში—41, სულ 240 მინიატურა. თითო სასარებაზე თითქმის ერთი და იგივე რიცხვი მოდის, ისე რომ ზოგჯერ ერთგვარ სიუჟეტები არიან დახატულნი მცირეოდენის განსხვავებით. დასასრულ მსგავსება ამ ხელნაწერისა და ჰარიყის სასარებისა № 74 ისეთი დიდია, როგორც საერთო სწასათათ და კილოთი, ისე კომპოზიციით, რომ საფიქრებელია, ორთავე ხელნაწერნი გაკეთებულნი არიან (ათონი?)»

ერთსა და იმავე დროს, ერთსა და იმავე დედნის მისეჭულ-
 მით. სწორედ ასევე გამოვჩეხებულნი არიან უველა ჩვენ-მიერ
 აღწერილნი სიმბოლური ნახატები (იხილეთ იმავე «ისტორია-
 ში გვ. 237—240), თუმცა სინ-და-სან არა ერთსა და იმავე
 მინიატურაში: მაგ. ნახატი სამებისა: ღმერთი სიტყვას და კმ-
 რან-უილი შეგხვდებათ სულის წმინდის მოყვინის სურათში, სა-
 დაც მეფისა და სუერდის მაგიერ გამოხატულია თავ-შეკრეფილი
 კირი. დრამატიზმის გამოხატვის ცდაც შეგხვდებათ საიდუ-
 ლო სერობის იმ სცენებში, სადა წარმოდგენილია გამცემლის
 პოვნა, და კიდევ ტიპურიადის ტბაზე ნაკით სიარულის ნახატ-
 ში, სადა მეტად აღელვებულნი და შემკრთაღნი მოციქულნი
 აღვიძებენ ქრისტეს. ეჭვი არ არის, რომ კოდექსი საკსკა სხვა-
 წერილი ნახატებითაც (შესვლებით უმნო ჭორმებსაც: ქრისტე
 მიჭყავთ პილატესთან ვისერსე თოგ-მოხმული); მაგრამ იგინი
 არაფერს ახალს არ წარმოადგენენ საეკლესიო მხატვრობის
 ისტორიაში.

ღიმ. ბაქრაძე

188. აზნაური რამინისშვილი.

ამათნი წინა-პარნი არიან ამირეჯობთა გვარისანი, გარნა მდაბალნი და აზნაურად მიღებულნი და ცნობილიცა დროსა როსტომ მეფისასა და ტრაკატას შინაცა მიღებულ.

მენიშენა. სხვა ვარიანტში: ძველად როინის გვარისანი ახალ-ცნობილად ამერეთს ჩამოსულნი და რომელიმე ამათ გვარნი რამინად წოდებული მოვიდა ქართლს დროსა სვიმონ მეფისასა 1588 წ. და გაუგვარდათ ამა სახელისა გამო.

საჯავახიანოს ადგილის აზნაური მოსახლენი.

189. აზნაური აბულგარდისშვილი.

ამათ წინა-პართავის იტყვიან, რომ იყვნენ სენემ ქარი-მის გვართაგან და იყვნენ პირველ მოსახლე ვანსა შინა და უკანასკნელ მოვიდნენ აბულეთს და მუნიდგან გადმა. მხარს ქართლში და ესენი სხნდნენ ქრისტეს აქეთ 971 წ. და არიან მუნიდგან წოდებულნი სახელისა გამო აბულ გარდისა და იწოდებიან შთამომავლობანი მისნი აბულგარდის შვილებად და არიან ტრაკატას შინაცა მოსსენებულ.

190. აზნაური მარვილაძე.

ესენი იხილუ ზემოთ მახვილაძეების აღწერაში, მისნი მონათესავენი არიან და ტრაკატას შინაცა მოსსენებულა.

191. აზნაური ზაალას შვილი.

ესენი იხილუ ზემოთ ზაალის შვილებში, ამათნი გვარისაგან არიან და ტრაკატას შინაცა მოსსენებულა.

192. აზნაური ბეჟანის შვილი.

ამისი წინა-პარნი დაშოენ კალმურთაგან ბეჟან წოდებულ.

ლი საქართველოსა შინა, რომელნიც იწოდებოდნენ შვილნი მის-
ნი ბუყანის შვილებად და ოდეს ჯანგ თემურ ბრძოდა მეფესა
ბაგრატს, მაშინ მხნედ გამძინდა ბუყან ამათი შთამომავლობა-
სა და მეფემან მიიღო ბუყანის შვილებად და იწოდებან მუნი-
დგან ბუყანის შვილებად და არიან ტრაპეტუსა შინა მოხსენებულ
შენიშვნა, მეორე ვარიანტი: ბუყანის შვილი არის სპარ-
სათ მოსულნი ბუყან ბეკ ვინმე, დროსა მეფის როსტომისასა
1638 წ.

193. აზნაური გამურელიძე. ესენი ისილუ ზემო რე,
გამურელიძეებში, იმერეთიდან მოსული სახსსო აზნაური მეფის
არჩილის დროს 1675 წ. ამათგანნი არიან ესენიცა და ტრაპე-
ტუსა შინა მოხსენებულ.

194. აზნაური ნინიაშვილი. ამათი წინა-პარა იყო
კლდოესთა ნოინთაგან ხანხანად წოდებული და დაშთა მუნი-
დგან ქართლსა შინა ადგილსა (ოლსა) შვილთაგან მისთა და
იწოდნენ ნინიაშვილად, აზნაურად და არიან ტრაპეტუსა შინა
მოხსენებულ, წელსა ქრისტეს აქეთ 1237.

შენიშვნა. მეორე ვარიანტი: ესენი იყვნენ გვარად ნა-
ჩანა შვილნი მოყოლილნი ტრაპიზონით ანდრონიკესთან (ისი-
ლე ანდრონიკაშვილი თავადი ზემოდ) და დაშთენ რომელნიმე
კასეთს და დაძაბლდნენ უამთა ვითარებისა გამო და რომელ-
ნიმე მოვიდნენ ქართლსა შინა და იწოდებან ნინიაშვილად
დროსა მეფისა თეიმურაზისა 1629 წ.

სათვალაუნეს შვილნი აზნაურნი.

195. აზნაური ნამორაძე. ამათი წინა-პარნი არიან
ძველად აზნაურიდგან თურგის წყლის პირს მცხოვრებნი, მოს-

რულნი იმერეთს, დროსა ბაგრატ მეფისასა, ქრისტეს აქეთ 1525 წ. და იქიდგან გადმოვიდნენ და დაუშენენ სამეფოსა ადგილსა ნიქოზს, რომელიცა სვიმონ მეფესა, თვისსა ბატონის შვილობაში, ეპყრა გვერდის ძირი და ადგილი ესე ნიქოზი, და მუნს ცნსოვრება ნაურელი, მცირე აზნაურად მიღებული, და ამა ნაურელის შთამომავლობათა მიიღეს გვარად ნამორაძეობა ენისა ცვლილებისა გამო და არიან მოხსენებულ ტრაკატსა შინა და იყო მეფის ირაკლისაგან მიხნეულ ერასტი ნამორაძე მსახურებისათვის, რდეს ავარიის ხანი დიდის ჯარითა შემოადგა ყვარელსა და გაჭირვების დროსა სხვათა თანა ესე ერასტი შევიდა და უთაღაბად ცისესა შინა ყვარელისასა და გაამაგრეს ცისე იგი.

196. აზნაური წვიმეტიძე. ამათნი წინა-პარნი არიან იმერეთიდან მოსრულნი და მიღებული მცირე აზნაურად და ცნობილნი დროსა როსტომ მეფისასა და მოხსენებულნიცა ტრაკატსა შინა.

სახიდირბეგოს მცხოვრებნი აზნაურნი.

197. აზნაური ნათისშვილი. ამათი წინა-პარი მოვიდა სტამბოლიდგან ბერძენთა გვარად. რომელსა ეწოდა ნათის და დაესახლა ახალციხეს და იყო მუნ აზნაურად მიღებულ და, რდეს ათაბეგი შეიქნა შამადიანი, ესენიცა აიყარნენ და შთამოუკნენ ხაღირბეგის შვილებს ქართლშია და დაუშენენ მუნ და არიან ცნობილ მცირე აზნაურად მეფისაგან დროსავე ლუარსაბისა მეფისას 1612 წ. და მეფის ირაკლის დროსაც იყო გლახა ნათის შვილი მიხნეულ მეცნიერებისა გამო და არიან ტრაკატსა შინა მოხსენებულ.

198. აზნაური ოღთაელი ანე ოღაძელი. ამათნი წინა-პარნი არიან მკვიდრნი ადგილის ოღთისა და მის გამომიიღეს გვარადცა ოღთაელობა და არიან მცირე აზნაურნი, ცნობილნი დროსაკე მეფისა თეიმურაზისასა და ტრაკატას შინა-ცა მოხსენებულ.

შენიშვნა. მეორე ვარიანტი: არის სურამის სეობიდაძე მკვლად ოძელი სოფლიდამ და ადგილისა გამომავლებად ოღთაელები, ესენივე იყვნენ დროსა თეიმურაზ მეფისასა 1640 წ.

სამეზხარანოს ადგილის აზნაურნი.

199. აზნაური რატიშვილი. ისილე ზემორე თავადის რატიშვილის და ქსინის ურისთვის გვარებთა შორის, რომელიცა არს მუნ.

200. აზნაური ზედგინიძე. ისილე ზემორე ამილახვრანთ გვართა აღწერაში და არიან ესენი მოხსენებულ ტრაკატას შინა.

201. აზნაური მუსხელიაშვილი. ისილე ზემორე სამეფო აზნაურის მუსხელიაშვილის აღწერაში, მისი გვარნი არიან; და მოხსენებულ ტრაკატას შინა.

202. აზნაური ვარინიძე. ამათ წინა-პართა ადგილია სს გამომავლიანისა მიიღეს გვარი ესე, რომელიცა არიან ჯავახეთის ადგილიდგან მოსრულნი და ცნობილნი, რომელთა მეფისა დროსაკე მცირე აზნაურად მიღებულნი. რომელთა მეფემ 1597 წ. მისცა აზნაურობა, რომდეს მოჭყვა ათაბაგისა ქაღისა დედოფალს თანათინს ზითეში და ტრაკატას შინა მოხსენებულ.

203. აზნაური ქავთარაძე. ამათნი წინა-პარნი არიან

იმერეთიდან მოსრულნი, ვითარცა ზემოაღნიშნულთ ქუთაისის შვილი და ამათგანნი და არიან აზნაურად მიღებულნი დროსავე ლუარსაბ მეფისასა და მოხსენებულ ტრაკტატსა შინა. რომელნიმე სასლობენ ამათნი გვარნი იმერეთს და რომელნიმე ქართლს.

შენიშვნა. მეორე ვარსკვლავის სიტყვით, გიორგი მეფის დროს 1587 წ.

204. აზნაური ელიოზისშვილი. ისილე ზემოაღნიშნულთ ელიოზისშვილის აღწერაში. ამათ გვართაგან არის და არიან მოხსენებულ ტრაკტატსა შინა.

205. აზნაური ბაქრაძე. ისილე ზემოაღნიშნულთ საამიროჯობას აზნაურთა აღწერასა შინა იმათ გვარისანი არიან, ვითარცა ზემოაღნიშნულთ და მოხსენებულ ტრაკტატსა შინა.

206. აზნაური მესხისშვილი. ამათი წინა-პარნი არიან მოსრულნი იმერეთიდან მესხისაკე გვარისანი, ვითარცა ზემოაღნიშნულთ სწორად ამილახვართათვის. მუნცა არიან მოხსენებულ და არიან ტრაკტატსა შინა დაწერილ.

207. აზნაური ნათისშვილი. ისილე ზემოაღნიშნულთ ნათისშვილების აღწერაში. მისნი გვარნი არიან და ტრაკტატსა შინა მოხსენებულ.

208. აზნაური ნასიძე. ამათნი გვარნი არიან სომეხთა დავითის კანისაგან მოსრულნი, რომელსა ეწოდა ნერსაძე და დროსა თათართა განძლეურებისასა მოკიდნენ ქართლსა და დაჰმუნნენ და მიიღეს ნაცვლად ნერსესის ძეობისა ნასიძეობა და არიან ესენი ცნობილ დროსა გიორგი-მეფისასა და სხვათასა და ტრაკტატსა შინა მოხსენებულ.

შენიშვნა. მეორე ვარიანტი: ძველად იყვნენ იმერეთიდან

ნასწრაძეთ წოდებულნი, მოსრულსა დროსა მეფისა შაჰნავაზისასა 1661 წ. და მუნდგან იწოდებან ნასიძედ.

209. აზნაური წიწინაძე. ამათნი წინა-პარნი იყვნენ მთავრად დადგენილი ვანსა შინა, რომელსა ეწოდა წიწირან და მეგრე ამათმან შთამომავლობათაგანმან კართაბუტმან, წიწირანის ძედ წოდებულმან, მოასკენს სატი წმინდისა ღვთის-მშობლისა დროსა მეფისა დიმიტრისასა, წელსა ქრისტეს აქეთ 1278, და მოართო მეფესა სატი იგი, რომელსა ჯილდოთ მის კარ-თაპეტის შვილებსა უბოძა წიწირანის ძეობა გვარად და აზნაურობა და სხასათო ადგილთა შინა მამული და აგრეთვე იმერეთსა შინა, რომელნიცა იწოდებან ქართლსა შინა წიწინაძედ, ხოლო იმერეთსა შინა ჭიჭინაძედ და არიან მოსსენებულ ტრაქტატსა შინა.

210. აზნაური შალიდაშვილი. ამათი წინა-პარნი იყო მცირე თავადთა გვარისა შარიშხანად წოდებულნი, თავადი მცირე სომეხთა სამეფოსანი და თათართა დაპყრობის დროს გარდ-მოსახლდენ ასალციხეს და მეგრე იმერეთს და ამათნი გვართა-განნი მოკვიდნენ ქართლს და რომელნიმე იმერეთს დაშთნენ და მიღებულ იქმნენ აზნაურის სარისხით გვარად შალიდაშვილად შარიშხის ნაცვლად იმერეთს შინა იწოდებან აწ შარუაშვილებად და არიან მოსსენებულ ტრაქტატსა შინა შალიდაშვილები.

შენიშვნა. მეორე ვარიანტი: შალიდაშვილები არიან გვარით შალიკაშვილები, გააზნაურებულნი, ვითარცა რატიანნი და სხვანი. (იხილეთ თავადი შალიკაშვილი.)

211. აზნაური ნანაშვილი. ესენი არიან შველადვე გვარით ნინაშვილისანი, ვითარცა ზეთ დაწვერეთ და იწოდ-ნენ მეგრე ნანაშვილად და იყვნენ ცნობილ დროსა როსტომ მეფისასა და ტრაქტატსა შინა მოსსენებულ, რომელნიცა აწ სცხვარობენ სამეგრეთსა შინა.

სააბაშიოს ადგილის მოსახლენი აზნაურნი.

212. აზნაური ყიფიანი. ამათი წინა-პარნი იუენენ ძველადვე ყიფთაგანნი, რომელნიცა დაშთა დროსა აჩჩილ მეფისასა იმერეთს, ოდეს მოვიდა მურვან ურუ, წელსა ქრისტეს აქეთ 669. და ოდეს აბაშიძეები მოვიდნენ ქართლს, ესენიც გარდმოიყენენ და მიუბოძა მეფემან ვახტანგ სურამის კერძოდ მამული და არიან მუნდგან მცხოვრებნი ქართლში და მოსსენებულ ტრაკტატსა შინა. ამათნი გვარნი რომელნიმე სასლოზენ სვანეთსა, ახალციხეს, იმერეთს და ქართლში.

213. აზნაური სავანელი. ამათნი წინა-პარნი არიან მონათესავენი მდაბალთა აბაშიძეთა, დამდაბლებულნი მათთან. ხოლო სავანელობა მიიღეს ამათ ადგილისა გამო სვანეთისასა, რომელ არს საწყურთლოსა სეობასა შინა და მუნ ესახლნენ პირველ და მერე მოვიდნენ ქართლს, დროსა ვახტანგ მეფისასა, და არიან ცნობილ აზნაურად და ტრაკტატსა შინა მოსსენებულ.

შენიძვნა. მეორე ვარიანტი: სეგავან არის ცხუ ვანის მსარეს მაგარი და მუნდგან არიან მოსრულნი, ამის გამო ეწოდათ სავანელები ქართულის ენის თვისებით. ესენი არიან დროსა თათართაგან დაპყრობისა მათ ადგილთა, რომელნიც იუენენ ცხისის მის უფროსად, ესენი იუენენ ძველადვე 901 წ.

214. აზნაური ჩხეიძე. ამათნი წინა-პარნი იუენენ თავადის ჩხეიძის გვართაგან, რომელიცა ზემორე მოვიხსენე ჩხეიძეებისათვის, ახალე მუნ. და არიან ესენიცა მოსსენებულ ტრაკტატსა შინა.

215. აზნაური რუსასმვიდლი. ამათნი წინა-პარნი არიან რუსეთით მოსრულნი ადრევე და ამიღებულ მდაბალ აზ-

ნაურად, რომლისა გამო ადგილისა რუსეთითა ეწოდათ რუსსა შვილობა და არიან მოხსენებულ ტრაკტატსა შინა.

216. აზნაური ორჯონიკიძე. ესენი არიან ახალციხით ადგილით ორჯონიკიძე და ადგილისა გამო გაუგავრდათ ორჯონიკიძეობა, რომელნიმე სახლობენ იმერეთს და რომელნიმე ქართლს და არიან მოხსენებულ ტრაკტატსა შინა და ცნობილიცა დროსა ვახტანგ მეფისასა და არიან მონათესავენი ზემოხსენებულს სახსარ ორჯონიკიძისა, იხილეთ მუნ.

217. აზნაური გოდაბრელიძე. ამათნი წინა-პარნი იყვნენ რუსეთით აზნაურის გოდას გვარისანი და შთამოვიდნენ იმერეთს, რომელიცა ცნობილი იყო აზნაურად ალექსანდრე იმერეთა მეფისაგანვე და არიან ტრაკტატსა შინაცა მოხსენებულ, რომელნიმე სახლობენ იმერეთს და რომელნიმე ქართლს.

218. აზნაური ნაცვლისშვილი. ამათნი წინა-პარნი იყვნენ მოხელედ მეფეთა: ნაცვლად წოდებული და მის გამო გაუგავრდათ გვარი ესე ნაცვლის შვილობა, რომელნიმე სახლობენ ქახეთსა და რომელნიმე ქართლსა და არიან მოხსენებულ ტრაკტატსა შინა.

219. აზნაური ავალიანი. ამათნი წინა-პარნი იყვნენ მდებარეთა ავალიანთა მონათესავენი და ცნონილნი. დროსავე დროსტამ მეფისასა, რომელნიმე სახლობენ იმერეთს და რომელნიმე ქართლს, იხილეთ ზემორე ავალიანთათვის და არიან მოხსენებულ ტრაკტატსა შინა.

220. აზნაური ალექსისძე. იხილეთ ალექსის ძის ალა წერაში მათის გვართაგან არიან მოხსენებულ ტრაკტატსა შინაცა.

221. აზნაური ჩიკოიძე. იხილეთ ზემოდ.

222. აზნაური ნემსაძე. ესენი არიან ძველნი ნემსაძის ძეგბი: ნურმაზურ აწრუნელი კანის ქვეყნიდამ.

223. საბადის შვილი არიან გვარით ურბანი, მოსრულნი 978 წ. რომელსა ეწოდა საბადა და მის შვილთა უწოდეს საბადის შერლად, აზნაურად 985 წ.

224. კორძია. გურჩხაკ, ანუ გურბაკ არის ურუმისა დავანის ტბის საშუალ ადგილი, ან სალმასად წოდებულად და მუნიდგან არიან გურძიანნი, სოლო იმერტაგან ეწოდათ კორძიები წელსა 3851.

225. ჭამიტაშვილი, ჭარბ არის ქალაქი მახლობელ უარძანისა ადგილისა. წელსა 130 იქიდან მოვიდა ჭაისელი და უწოდეს ჭამიტაშვილი.

226. ჭამიაშვილი. იმავე ჭამიტაშვილის ქვეყნიდან არის.

227. დუშიაშვილი. დღუშ იყო სპარსთა მეფისა მელოქშის შვილი. წელსა 1092 მისი გვარნი მოვიდნენ გარდაგლებულნი სპარსთაგან და მიიღეს საწმუნოება ქრისტიანეთსა და მეფემან უბოძა ადგილნი სურამის სამთავროსა შინა და აზნაურის საარსებით იყო მიღებულ.

228. ნამნაძე. ხუშაკურიკ არის სოფელი ნახსენის მხარისა, გურსტანის ადგილის საშუალ, და მუნებურნი არიან ხამნაძეები. ოდეს სპარსთაგან წარხდა სომეხთა ადგილნი, მამინ მოვიდნენ და დაესახლნენ სურამის საერისთავოსა შინა.

სათალოანდის შვილო აზნაურნი.

229. გოგობაშვილი. გორგაბეგის შვილნი არიან, ძველად სომეხთ მეფეთა ადგილთაგან მოსრულნი, წელსა 630 და აწ იწოდებან გოგობაშვილებად.

230. შალაშვილის შვილი. ამათნი წინა-პარნი იყვნენ დეალოთს ოსთა აზნაურნი და არიან მუნიდგან გადმოსახლებულნი ქართლს სათალოანდო ადგილში.

231. შალიბას შვილი. შაბათ, ანუ შაბათ თავადი გუგუთნის ადგილისა ნახნეკანის მსარეს აუღლისა. ამათნი გვარნი მოკიდნენ და დაუშენნენ წ. 392 და მიიღო მეფეპან რიცხვთა შინა აზნაურთასა.

232. სამარჯანის შვილი. სამარჯანდელნი არიან ძველად, თურქისტანის ადგილიდამ მოსრულნი ძველადვე.

233. ხუცია შვილი. ესენი არიან იმერეთიდამ მოსრულნი ძველნი აზნაურნი მეფის გარის ხუცესის შვილნი, რომელთაც მსახურებისთვის მეფისა მიიღეს აზნაურობა.

234. ღაშატის შვილი. ღაშტავარ არის არზრუმის მსარეს მასლობელ ქალაქი, რომელ დაქციეს თურქთა 1049 წ. აქაური აზნაურთაგანი მოკიდა ქართლში და მიიღეს გვარად ღაშატის შვილებად.

235. ნაგლადი. არიან ძირით იმერეთიდამ მოსრულნი, ესენი იყვნენ ნურქინადგან, ვანის მხრიდამ გადმოსრულნი.

სახეიდო აზნაურნი.

236. მაჭავარიანი. ისილე ზემოტყე.

237. ქართველი შვილი. მზითეკში გატანებული მეფეთაგან სადადანი რში.

238. რამინის შვილი. ისილე ზემოტყე და ქვემოტყე.

სახერხულიდო აზნაურნი.

239. მაჭავარიანი. ისილე ზემოტყე.

სათაქთაქი შვილი აზნაურნი.

240. რამინის შვილი. რქვან არის სოფელი მასლობელ

ნიშპურსის ინდოეთის კერძო და იქნდამ არიან მოსულნი წ. 454. და ადგილის გამო მიიღეს რამინისშვილობა.

241. ღონენაშვილი. ღონია არის ქალაქი კილიჯის მხარეს იკონიის, იქიდან არიან მოსულნი და ადგილის გამო გაუგვარდათ გვარი ესე წ. 1084.

242. ციმაკურიძე.

საყაფლანიშვილო აზნაურნი, ანუ ჩომელსაცა ჰყოლობენ ორბელიანნი.

243. ჩაჩიკაშვილი. სასუნკი, ანუ სასიკ. არის სამთავრო ვანის მხარეს და იქაურნი არიან.

244. უაითმაზაშვილი.

245. დოერბათაშვილი. დოდრათა იყო თათართ მთავარი ვაღმურთა და ოდეს იყვნენ საქართველსა შინა ვაღმურნი მფლობელად, მაშინ ამისნი გვარნი დაშინენ და ეწოდათ დოვრათაშვილები, ენის თვისებისა გამო 1238 წ.

246. ბაგრატიონშვილები. ბაგრატ გრიგოლის ძე იყო ტარონის ჭკუენასა შინა კერძოსა ვანისასა, რომელიც იყო კეისრისაგან რომანოსისა, ჰატრიად დადგინებული წ. 926 და, ოდეს დაიპყრეს ოსმალთა ადგილნი ესე, მოვიდნენ სომხითს და მეფემან მიიღო ამათი გვარნი აზნაურად და უბოძა ადგილნი. მერე დაშოათ უაფლანიანთა გარემოებისა გამო.

247. შაბურის შვილი. იხილეთ ზემორეთ.

248. მორთუელაძე. მულათელ იყო ვანანდელი, რომელიც აწამეს თათართა მთავარმან ბუღამ 855 წ. და ამათნი შთამომავალნი მოვიდნენ ქართლში და მიიღეს გვარად მორთუელაძეობა, ანუ მულათელიძეობა.

249. კობახისშვილი, (იხილე კობახიძეებში № 355).
250. ტარიელაშვილი. ტარონ არის ქვეყანა სომხეთისა შინა და უწოდებდენ მუნებურსა აზნაურთაგანსა ტარონალად. ამით შთამომავალსა ეწოდა სახელად ტარიელ და შვილთა და შთამომავლობათა მისთა უწოდეს ტარიელის შვილებად.
251. უონინიძე.
252. ხანდაშისშვილი. ხანაწანდ არის სახელი კაცისა. ესე იყო სომეხი საბერძნეთსა შინა მოხელედ ანტიოქიისა კერძოდ 555 წ. ამთნი გვარნი მოვიდნენ შემდგომად დავურობისა თათართაგან. ადგილთა მათ, მიიღო მუჟემან აზნაურისა ხარისხითა და მუნიდგან ეწოდებათ ხანდაწანის მაგიერ ხანდაშის შვილები.
253. ბუჭყიაშვილი. ბუჭნი ცხეს არის ერკებისა კერძოდ და იქაჟინი მუცხეთა უფროსნი იყვნენ. სომეხთაგანნი აზნაურნი. ესენი ცხორებდნენ 472 წ. ამთი გვარნი მოვიდნენ საქართველსა შინა და გაუგვარდათ ადგილისა გამო ბუჭყიაშვილობა.
254. ავთანდილაშვილი. არიან ძველადგანვე სომხეთუნნი აზნაურნი.
255. მაჭავარიანი. (იხილე ზემორე.?)
257. ჯანიაშვილი. ჯანს, ანუ ჯანბ სუკადას შვილი, გვარით სომეხი აღსახელი. ესენი იყვნენ 861 წ. ესენი მოვიდნენ შემდგომად სომეხთა მუჟობისა და დაშთიენ ქართლსა შინა.
258. ნაცვლიშვილი. (იხილე ზემოდ).
259. საუვარელიძე. (იხილე ზემოდ).
260. ბანძაშვილი. არის სეობა-სიონისა ანუ სისიანისა; იქილამ არიან მოსულნი და სახელისა გამო მიიღეს ბანძა-

შვილობა. ბაქენ იყო თავადი ჭილაიკისა, რომელიც ცხოვრებად 1095 წ. და ამათნი გვარნი მოვიდნენ უამსა თურქთა განძლიერებისასა და დაესახლნენ ქართლში და მიიღეს გვარი ბანძაშვილებისა.

261. ქართარაძე. (იხილეთ შემოკრ.)

262. ღერეული. გურუ, ანუ ღურუ, არის სოფელი აშტინგის ადგილსა შინა და ბუნიდგან არიან მოსულნი აზნაურნიკე და ძიღბუღნი მეფეთაგან აზნაურად 1335 წ.

263. კარგარეთელი. (იხილეთ შემოკრ.)

264. ბეჟეტაშვილი. არიან კალმუსთაგან დაშთომილნი აზნაურნი, რომელსა ეწოდა ბეჟეტი და ბუნიდგან იწოდებიან ბეჟეტაშვილებად.

265. ლოლაძე. (იხილეთ შემოკრ.)

შენიშვნა, ლოლა, ანუ ლელვა არის ცისე გარდაიბის სამსღვარსა ზედა და ესენი იქიდან მოსულ არიან ციხისთავნი 1202 წ. რომელნიმე იმერეთსა შინა მისახლდობენ, რომელნიმე ქართლსა შინა.

266. შერგილაშვილი. შერგილ იყო ლეკთა მთავარი და ამათი გვარის კაცნი არიან მოსულნი და იწოდებიან ორგვარად: პირველნი შერგილაშვილებად და მეორენი შერენის შვილებად.

267. გაბილაშვილი. გაბილ, ანუ საბილ იყო ასული ლეონ III სომეხთა მეფისა. ამან აღზარდა ობოლი ვინმე ურმა და ეწოდა გაბილა შვილად. მის გამომ მიიღეს აზნაურება და მათ შთამომავალს ეწოდა გაბილაშვილობა. ესენი მოვიდნენ წელსა თურქთა დაპყრობისასა დიდისა სომხითისასა.

268. დიხვანაშვილები. არიან გვართ დვიანთის გვარისა თუმანის შვილებთაგანი, გილანიდამ მოსარულნი. ამათმა

გვარმა პირველმა განითვისა თუმანიშვილობა და მკორემ დიკა-
ნიშვილობა.

269. ქაოზისძე. ქარაფუს არის სოფელი სომეხთა სა-
მეფოსა შინა ტუსკისა კერძოდ და მუნიდგან მოვიდა ქაოს-
ვინმე სომეხი, მიიღეს აზნაურად და იწოდებთან მუნიდგან ქაო-
ზისშვილებად.

270. კოჭი ბროლაშვილი. ესენი არიან იმერეთიდან
მოსულნი.

271. ელიოზისშვილი. (იხილე ზემოთ).

თაუარის სომეხთ მელიქის აღგილთა შინა აზნაურნი.

272. აბაზაშვილი. აბაზ იყო სპარსპეტი სომეხთა მე-
ფოსა, უარსა შინა დედგინებული 984 წ. და ყამსა თურქთა
დაპყრობისასა მოვიდნენ მცირესა სომხითსა შინა და მუნიდგან
იწოდებთან აბაზისშვილებად იმა აბაზისა შთამომავლობანი.

273. არდაშელისშვილი. არტაშერ სომეხთა თავადი
იყო კეისრის კარზედ 545 წ., ჯარში მოსამსახურე. ამათნი
გვარნი მოვიდგენ სომხითსა შინა და დაეშენნენ და მუნიდგან
იწოდებთან არდაშერის შვილებად.

274. უარასანაშვილი. უარა ასან იყო თურქთაგანთა
აღაღარო ძველად დაშთომილი. ესენი დაშთნენ ყამთა თურქთა
განდგენისა სომხითით და ამჟსნი გვარნი იწოდებთან უარა ასა-
ნის შვილებად მამეულთ სახელდას გამო და არიან აზნაურნი.

275. ისაშვილი. ისა, ანუ ისაჲ არიან ავღანელები ძველ-
ლად თავადნი წელსა 855. მიღებულ არიან აზნაურად საქარ-
თველას მეთვისაგან, ესენი დაშთნენ დროსა ბუღასასა, სპარსთა
მთავრისასა.

საეკლესიო საზნაურნი.

275. ღაპინაშვილი. არის ადგილი ღუპინი სსშუაღ
საგანისა და ლეკთა და მუნიდგან არიან მოსულნი და ლაპი-
ნასშვილს უწოდებენ შთამომავლობათა მათთა. სოლო რომელ-
ნიმე ამით გვართა ღაპინის შვილად უხმობენ. ესენი არიან
დროსა მეუისა გიორგისასა ქართლსა შინა მოსულნი და ად-
გილისა გამო გაიგვარეს ესე.

277. აჯიან შვილი. ესენი არიან ძველადგანვე თათართ
გვარისა აჯიან შვილნი, სასლტისიდგან მოსულნი სეობასა ში-
ნა და მონათლულნი მუნ.

278. სანთლის-კუდაშვილი. არიან ძველადვე სეობას
აზნაურნი.

279. ღომიძე. არიან იმერეთის აზნაურნი, მათი სახ-
ლის კაცი მოსულა ქართლსა შინა.

280. გეცხოველი. არის ადგილი გეცხეთი. მუნებურ-
ნა არიან და ადგილისა გამო მიიღეს გვარი ესე.

281. ედიშერისშვილი. არიან კდისიდგან მოსულნი
სეობასა შინა ძველადვე აზნაურნი.

კახეთის სამეფო აზნაურნი.

282. ნათანისშვილი. (იხილეთ შემოქმედ ნათან შვილი)

283. პეტრიაშვილი. იყო კანის მხრადგან, მხნე და
ძლიერი შოკობარი დედის მხა გუდვასილისა და წარწინებულ-
კაცი, რომელმანც მრატელ-გზით აწიო სპარსსა მხედრობასა ქურ-
დულის ზედსსმითა და ამათნი გვარნი დაშთენ კახეთსა შინა
წელსა 1143, მიიღეს აზნაურება პეტრიაშვილობისა სახელისა
გამო მამულთა მისთა და მუნიდგან ცხოვრებენ კახეთსა შინა.

284. კოდალაშვილი. კოდაკით არის ქვეყანა ანუ

ყოფილით თათრის ენითა. ესე ადგილი არის ეკეკის მსარეს, რომელიც იყო სანადირო ადგილი სომეხთა მეფისა და ყოფილეს ვისმე ეხარა ესე ადგილი. იმა ადგილთა შედამხედი წელსა 368-სა არშაკ მეფისა დროსა. ამათნი გვარნი შემდგომად სომეხთა მეფისა მოვიდნენ კასეთსა და მიიღო მეფემან აზნაურად ყოფილასვილად.

285. კობიაშვილი. ყუბილასან იყო თათართა უფროსი დროსა დაზურობისა თათართაგან კასეთისა და, რდეს ასწავლიეს კასთა, ამისი ყუბილასანის ნათესავი ვინმე დაშთა და მოინათლას და მიიღეს მეფეთა აზნაურად 1253 წ. და იწოდებოდნენ კობიაშვილებად.

286. ნაცვლიისშვილი. (ისილე ზემოაქ).

287. გილდაშვილი. გინდ, ანუ გილდ იყო კებისკობოზი კილიკიის მსარესა. ესე იყო შედამხედი რბოლთა 365 წ., რდეს დაიპყრეს თათართა ესე ადგილნი, ამათნი გვარნი იწოდებოდნენ გინდაშვილებად და მოვიდნენ კასეთსა, მეფემან მიიღო აზნაურად და მას აქეთ იწოდებიან გილდაშვილებად.

288. გიჟიურელი. გადიშე მალსაზის შვილი სურსუნელი წ. 450 იყვნენ სომეხთა თავადნი მამიკუნიათაგან. ესენი მოვიდნენ ყამთა თათართა დაზურობისა სომხითისასა გიჟურს და მერე დაემუნენ კასეთსა და მიიღებულ აქმენ მეფესაგან აზნაურად და იწოდებიან გიჟიურელად ადგილისა გამო.

289. გარაყანიძე. გარნიე შეიღის-შვილი იყო გულამისა დიდსა და მამითსა შინა წ. 2140-სა და 3300. ესენი დიდსა მეფედ მოვიდნენ, იმის სასლად გუოფილნი და იწოდებოდნენ ბარნიეშვილებად. შიჯელები სასლობდნენ ქსანსა ცხრა ძმასა. შედა და შატრონიბდენ ადგილსა მასსა სოლო მეორენი იდგნენ გარდაჩისა (გულანისა) მსარესა აწ. შემოაკვლად.

წოდებულსა. პირველნი არიან აწ ლამის უნის სოფლისა ჰატ
რონნი, ერისთავთაგან დამდაბლებულნი, სოლო მეორენი აწ
ცხოვრობენ ზემო აჭაღას.

290. მიწობლიძე. ბაიაზეთის მხარეს იყო მონასტე-
რი, მეწობად წოდებული, რომელიც ითარგმნების დიდის იობის
მონასტერად. სოლო მუნ იყო თომას ვინმე წინამძღვარი მეტ-
ნიერი, წიგნთა მთარგმნელი, გვართ თავადი და ამის გვარნი
მოვიდნენ არშაკუნიანთა დროს და იწოდნენ მიწობლიძედ და
იყვნენ მთავრად კლდის კარისა ქართლსა შინა და მეტე დამ-
ცირდნენ ამათნი გვარნი და გავიდნენ კასეთსა და მუნ მიღე-
ბულ იქმნენ აზნაურად, მიწობლიძედ წოდებულნი.

291. გველესიანი. ესენი არიან გველათელნი. პირველ
იმერეთს მოვიდნენ და მეტე კასეთსა, მეფის თეიმურაზის დროს.

192. მაჭავარიანი. (იხუჯე ზემოტე).

მენიშენა. მაჭარაკაძურ ადგილი არის უარზადის მხარეს
ვაიციურისა შინა და ესენი არიან მუნიდგან მოსულნი, რომელ-
ნიმე იმერეთს და რომელნიმე ქართლსა წ. 1371.

293. აზაურაშვილი. აღანუზან, ანუ აზაზან იყო
სპარსთა მსედარი 349 წ. და სარდალი შაბურისა სპარსთა მე-
ფისა. ამათნი გვარნი დაშტენ კასეთსა შინა და მეფემან მიიღო
აზნაურთა რიცხეთა შინა აზაურაშვილებად.

294. ბასტაშვილი. ბასტინ იყო სომეხთა მოსულე
ათასის თავი, გვართ ფრანგი, რომელიც სცხოვრებდა უარ-
ზადსა შინა. ამათნი გვარნი მოვიდნენ კასეთსა შინა. მეფემან
მიიღო აზნაურად და მუნიდგან იწოდებიან ბასტინიშვილები ბა-
სტაშვილებად.

295. თუმბალიშვილი. იყო მოსულე მზარეულთა,
შემდეგი ნაზირისა და მეფემან თეიმურაზმან გაუგვარა სახელი

თუშმაღასშვილობა და ირცესებთან აზნაურთ რიცხვში.

296. გოგნაშვილი. გოგინ იყო მძა მიწობლიძისა, მეღვინე მეფისა 1430 წ. და ამათმა შვილმა გაიგვარა გოგნაშვილობა.

297. სულხანისშვილი. სუსარა არის მონასტრის სასული დიდსა სომხითსა შინა და მუნებურისა ადგილიდამ მოკიდნენ სომეხთა აზნაურნი სუსარელინი და ქართულის სასულითო სულხან სულხანისშვილობა გაიგვარეს 1391 წ.

298. მეღვინეთუცესისშვილი. (ისილე ჴემორე).

399. მგალობლისშვილი. ესენი არიან მყვანთ გვარნი, რომელნიც იყვნენ ჰირველ მგალობელინი მეფისა სახლისანი და აგრეთვე ალავერდისაცა. ამისა გამო მგალობლის შვილობა გაუგვარდათ მით მგალობლობისა გამო.

300. ენდრონიკაშვილი. ესენი არიან ენდრონიკაანთაგან და შთომილნი აზნაურნი. (ისილე თავადი ენდრონიკაშვილი).

301. აბელიშვილი. აბელა იყო ფარეშთა მოხელეთაგანი ჴედამოუკი და ნაიბი ფარეშთა ხუცისა დროსა კალაშხაგ მეფისა არშაკუნანთასა 3859 წ. და ამით გვართა მიიღეს აბელის შვილობა მოკიდნენ. შემდგომად თათართ დაპყრობისა სომეხთ სამეფოსა 5518 წ. და დაეშენენ ალავერდს, კახეთსა შინა. გაუგვარდათ აბელიშვილობა და არიან რიცხვითა შინა აზნაურთასა.

301. თანიშვილი. ესენი არიან შორს განყოფენი ფანაშვილებისა და იწოდებან თანიშვილებად. ესე სასული მიიღეს თათართაგან: თან ტანოვანს ეწოდება და მის გამო გაუგვარდათ ესე.

302. იორამისშვილი. ესენი არიან გვართ ბუჭქენნი.

იორის შვილები, მოსრულნი ძველადვე საბერძნეთით და მუნიდ-
გან იწოდებთან იორამიშვილებათ, აწნაურად მიღებულნი.

303 უძნაძე

304 ჯაბარბე

305 ნაცვლისშვილი

} ისილე ზემორე.

306. ზაღდასტანის შვილი. ესენი არიან გვარით
სპარსნი. ზაღდასტან სახელად და მუნიდგან გაიგვარეს ზაღ-
დასტანის შვილობა.

307. ხირსელაშვილი. ხირსადგან არიან ქიზიყისკე
ადგილად ხირსელნი და ამის გამო გაუგვარდათ ხირსელაშვი-
ლობა.

308. ბოსტაშვილები. არიან ძველად კალმუნთაგან
დაშთომილნი. ლომის(?) გამო გაიგვარეს ბოსტაშვილობა.

309. ასასაშვილი. ასით იყო ძველად ბერძენთა მხედარ-
ნი და ამასინი გვარნი მიხაილანი დაშთენ საქართველოსა ში-
ნა დროსა ბერძენთა მეფისასა მონამოხისასა 1403 წ. და მუ-
ნიდგან მიიღეს ასასაშვილობა გვარად და ირიცხებიან აწნაურ-
რად.

310. გომელისშვილი. არიან გვარით ელიოზაშვილებ-
ბისაგან და მუნიდგან არიან მოსულნი გომიდგან და იწოდნენ
გომელის შვილებად, რადგანაც გომელს უწოდნენ მოსულსა.

311. ესიტაშვილი. ესეცა ასასაშვილთაგან არიან, ძვე-
ლად ასიტ ბერძენთა მეფეთა მხედართაგანი იყო.

312. ოზაიაშვილი, ანუ ოზაშვილი. ესენი არიან
გვარით ოზბეგიშვილები, სვარასნიდამ მოსულნი, რომელიც იყო
ოზ ალა და მუნიდგან მიიღეს ოზაშვილობა.

313. ალაშვილი. ალა ტერტურ იყო ნახჩევანის ქვეუ-

ნაში და დროსა შაბაზისასა მოვიდნენ კახეთსა შინა, ოდეს შაბაზ აჭყარა მუნიდგან სომეხნი და ესე იყო მდიდარი და კაი კაცი და მეფემან დასახლა 1604 წ. და მის შვილებს უწოდებენ აღაშვილებად და მიღებულ იყო მეფისაგან აზნაურადვე.

314. უავრიშვილი. ყარინ არის აზრუმის ქვეყანა და მუნიდგან არიან მოსულნი და ყარინიდგან მოსულთა მიიღეს უავრიშვილობა.

315. მიქელაშვილი.

316. ტარიელაშვილი. იხილე ზემოჲ. ესენი სახლი კაცნი არიან საამილახვროს ტარულაშვილებისა.

იმერეთის თავადნი და აზნაურნი.

317. წერეთელი. არიან გვართ მონათესავენი წადარის ბეგისა დაღისტანს, რომელიცა ჰყოლობდა წადაარს და სხვათა მახლობელთა მისთა. ოდეს მოვიდა ლახვ. თემურ და აიძულა მუნებურთა გამაჰმადანება. ამით დაუტოვეს ადგილი თვისი და მოვიდნენ ჩერქეზს და მუნიდგან გადმოვიდნენ იმერეთს მეფის ბაგრატის დროს 1395 წ. და მან მიიღო ჰატიკით, მისცა საჩხერე და უწოდა თავადად და აწცა არიან მუნ ყამიდგან აჰამოდვე. ვიოზგი მეფის დროს 1709 წ. შეიქმნენ უმეტეს წარჩინებულნი.

318. წულუკიძე. ვიოზგი მეფის დროს თავადნი 1605 წ.

319. აბაშიძე. მურვან ყრუ რომ მოვიდა, მამინ დაწინა ბეგის შვილი, რომელიცა აღზარდა არჩილ მეფემან და და თავადობა. სსვანიცა ამისა სახლნი დაწინენ

მრავალნი და ესენიცა მუნ დაასახლა, რომელნიცა არიან აზნაურად, ისევე აზნაურებად წოდებულნი 668 წ.

320. ჩხეიძე. თავადნი გამოჩენილნი თეიმურაზ და როსტომის დროს 1636 წ. ბაგრატ მეფემ 1535 წ. შაშითა ჩხეიძე დასკა რაჭის ერისთავად.

321. მიქელაძე. ვაკის თავადი 1690 წ. მიქელ მთავარი იყო მასახლე ვანისა და ახრუმის საშუალ ადგილისა ტარონსა შინა. ესე მიქელ მსახურებდა ალექსი კვიციანსა, რომელსა მისცა დაი თვისი ცოლად და ამათგან იშენენ ორნი ძენი: გრიგოლ და იოანე, რომელნიცა იწოდებოდნენ ზრახსუბესტოდ 1085 წ. მერედ შემდგომ თურქთაგან დაპყრობისა ამათნი გვარნი მოვიდნენ იმერეთს და მიიღო მეფემან მცქელაძეებად თავადებათ, მათნი მდაბალი სხლის კაცნი მიქელაშვილებად, აზნაურად. შირველნი ცხოვრობენ იმერეთს, მეორენი ქართლსა.

322. ფხეიძე არიან სალიშპრტიანნი, ორბელიანთა ნათესავი. (იხილე ორბელიანი. იმათი დროინდელნი არიან).

323. ჭილაძენი. ჭიხაძე, ანუ ჭიხაძე არის ადგილისა გამო, რომელიცა არის ალვანის მხარეს ლეკთა და არის ები გვარნი შერაცხილი აზნაურად და თავადად მეფისა თამარის დროს. გარნა თავადნი არეილდა არიან გვარნი მისნი.

324. ქიქავაძე. ესენი იწოდნენ ყიყავის ადგილისა გამო გურიისა კერძოდ.

325. ნიკარაძე. არიან სპარსთაგან ნიყადის შვილნი, რომელნიცა დაშინენ იმერეთს და მის გამო იწოდებიან ნიყარაძედ.

326. დოღრთქიფანიძე. დოღრთქანი არის ციხე მხარესა მცხეთის აღბაყისასა, რომელ არს სალმანის კერძოდ და მუნ-

ბურნი მეციხოვნეები მოკიდნენ ღროსა გიორგი მეფისასა 1656 წ. და ამის გამო მიიღეს სასკლად ღორბეანის მაგიერ ღორ-თქიფანბეობა.

327. აგიაშვილი. არიან მასხარაშვილები ძველად.

328. იაშვილი.

329. ავალიშვილი.

330. მარბელი.

331. ჯაფარიძე.

332. მიქაძე. არის ადგილიდამ არარატისა, ეწო-
ება ნიქა და ამისგანნი მოკიდნენ და იწოდნენ მიქაძედ
1042 წ.

333. მდივანბეგის შვილნი. არიან ასაღნი აწინაურნი
კვინისბეები.

334. მდივნის შვილები. არიან გვარით მდივნისაგან
კაჭისა.

335. მესხიშვილი არის მესხეთიდან მოსულნი ასა-
ღისის მხრიდგან და არიან ძველად გვარით ამილახურაინნი.

336. თაყაშვილი. არიან გვარად ბარათისნი და რა-
მეზნიმე ჯაფარიძეები.

337. მაჭავარიანი. (ისილე ზემორე № 287).

338. აბულაძე. (ისილე ზემორე აბულაჯ)

339. ჯღერიაშვილი. არის ძველანელნი სოფლიდამ
მხარესა კაძუანისასა, მუნიდგან მოსულნი და იწოდნენ ჯღე-
რიაშვილად. ესე ადგილი არს ყარსის მხარე, შარაქად წოდებუ-
ლი და იყო მუნ მეუფროსედ ჯღერან ვინმე გვარისა უიბგი-
თაგან და ამის გამო იწოდნენ ჯღერიაშვილებად 533 წელსა.

340. თინუზისშვილი.

341. კუნთაშვილი. კუსტ არის სამზღვარი ასაღ-

ტისისა შარხარის შთის კერძოდ და მუნდგან არიან მოსულნი ძველად და მიიღეს გვარად გუხნიტელობა და იწოდებიან მუნდგან გუხნიტაშვილებად წელსა 629-სა.

342. ჩიკოიძე. ისილე ზემორე.

343. დოღობერიძე. ღუბიფსანი, ანუ ღუღიფსანი იყო თათარი წელსა 1253 და ამით გვარნი დაშთენენ იმერეთსა შინა და მიიღეს დოღობერიძეობა სახელისა გამო მათისა.

344. ინასარიძენი. ინან-უს იყო სომეხთა მეფეთა თანამსლესელი ბაგრატიონთა გვარისა, თავადად მიღებული 3984 5183 წელსა და ამათნი გვარნი მოკიდნენ იმერეთს და იწოდნენ ინასიძეებად.

345. ღაშის შვილი. მეფემან ღაშა გიორგიმ აღზარდა ობოლი ვინმე აზნაურთაგანი და უწოდა ღაშის შვილად.

346. გამყრელიძე.

347. ხეიძე.

348. იაშვილი.

349. კახიძე. კასხურის გვარიდგან ირანს.

350. კიკნაძე. კიკორონ მოშაირე მეტნიერი. იყო წელსა 5137 და ამათნი გვარნი დროსა ბერძენთ მეფისასა მოკიდნენ ჰომიპიოსთან და დაეშენნენ იმერეთს და მის გამო დაშთენენ იმერეთს, გამრავლდა მათი გვარი და იწოდებიან კიკნაძეებად.

351. გლეურჯიძე. (ისილე სააკაშენი.)

352. გოციორიძე. გონთაშიძეობა. ესენი იყვნენ ძველად მხედარნი ბერძენთა, ამით უმუხანათეს ბერძენთ მეფესა და მოკიდნენ გამოქვეყლნი იმერეთს; მუნ შეიწყნარეს აზნაურად და დაეშენნენ 545 წ.

353. სვანაძე. არიან სვანეთის აზნაურნი მუნიდგან გად-
მოსულნი სვანის მედ წოდებულნი.

354. კირმალაძე. კირმანოელის მსახურთაგანი მოკი-
დნენ საბერძნეთიდან 1144 წ. და კირმანოელის სასულისა გა-
მო მიიღეს კირმალაძეობა.

355. აბდუშერისძევილი. აბდიშურ იყო ზედამდგე-
ედესიისა ქალაქისა მოსულე წელსა 33. და ამათნი გვარნი მო-
კიდნენ დროსა თურქთა დაპყრობისასა სომხეთისა და იწოდ-
ნენ აზნაურად აბდუშურისძევილებად.

356. თევდორაძევილი. თეოდორ რუსტუმელი იყო
მსუდარტ მძღვანი სომეხთა წ. 625 და ამათნი გვარნი მოკი-
დნენ დროსა თურქთა განძლიერებისასა და იწოდნენ თეოდო-
რას შვილებად.

357. კოჭიბროლაძევილი.

358. ბაქრაძე.

359. ჭილაძევილი.

360. თაყაძევილი. ფანასკენტელნი აზნაურნი.

361. კობახიძე. არიან ერყენის ადგილიდამ მოსულნი
გულმაფურიდამ იმერეთს, იმერეთიდამ ქართლს. მოკიდნენ იმე-
რეთს 902 წ. და შეკაცხილ იქმენ აზნაურად.

362. ბოჭორაძევილი. არიან ბოჭორმიდგან კასეთით
იმერეთს გადმოსასლებულნი და ადგილისა გამო გაუგვარდათ
ბოჭორაძევილობა.

363. კვიტაძევილი. ვატუკ ქალაქა კილიგიის კერძო
და მუნიდგან მოკიდნენ წ. 1288 აზნაურთა გვარნი და იწო-
დებიან კვიტაძევილებად ადგილისა გამო.

364. ბუღაძევილი. თათართაგან დაშორდინნი არიან.
ქსენიცი ვაფარაძეს გვარნი არიან.

365. სავანელი: ისილე ზემოტყე.
366. გომართელი. არის: ორნი გომართიდგან მოსულნი.
367. გძილიძე.
368. მომცემლიძე.
369. კვინიხიძე.

ოდიშის თავადნი.

1. დადიანი მთავარი.
2. დადიანის ბიძები და ბიძისშვილები.
3. ფაღვანა. ფაღვანულ ანუ ფაღაუმც, იყო ორბელიანთა გვარი, რომელიც მეფემან გარდასახლდა ოდიშში და იწოდნენ ფაღვანელებად, წელსა 1271.
4. ჩიჩუბა. ძველად იყვნენ ესენი ჩიქოანის გვართაგან, რომელიც იყო ოჭან ვინმე სომეხთა თავადი და მან დაუტოვა სომეხთა სჯული და იქმნა მართ-მადიდებელი და ამის გამო სომეხთა უწოდეს ჩიქოჭან, ესე იგი წყუელი ანუ შეჩვენებული ოჭან და მის გამო გაუგებრდით ჩიქოანობა წელსა 1335 დროსა მეფისასა და ესენიც დაესახლნენ ოდისშია.
5. ჩიქოანი.
6. ქოჩაქიძე. ქუშანგ ანუ ქოჩანგ, არის ადგილსა სომხის მხარეს ხორაზმისასა და, ოდეს ზაქარია მსარგებელმან ბრძოლა ხორასნულთა დროსა თამარ მეფისასა, მასინ ქოჩანველი მთავრის ძე, მცირე ყრმა მოიყვანა მძევლად; ესე ყრმა მონათლეს ქრისტიანედ და დასახლეს ოდიშში და იწოდა თავადად ქოჩაქიძედ.

7. კორძია. არიან გვარად ჭურჭინისძეები, ქართლიდამ შოსრუღნი და ამათნი რომელნიმე თავადნი არიან და რომელნიმე აზნაურნი (ესლა მათში თავადნი არ არიან).

8. გებუაძე-ღემუნა იყო ძღანი აზგარ მეფისა, რომელმანც აღწერა ცხოვრება აზგარ მეფისა წელსა ქრისტეს აჰედ 67 და მათნი გვარნი დროსა თურქთაგან დაზღვრობისა მოკიდნენ ახალციხეს და მუნიდგან ოდიშში და მეფემან მიიღო თავადთ წელსა 785.

9. ჯაიანი. ჯან, ან ჯააბ, იყო თათრის ბეგი. ესე მოინათლა და დაემოყვრა მამიკუნიათ გვართა ვანის მხრით მცხოვრებთა და მეტე მოკიდნენ დროსა თათართაგან დაზღვრობისა და დაესაზღნენ იმერეთს და მეფემ მიიღო მათი გვარი თავადად ჯაიანად.

10. აფაქიძე. არფასან იყო თათრის ჩინგის ყეენის დროსა და ამან მიიღო საწმუნრება ქრისტეანეთა და დაშთა აზხაზეთს და უწოდეს ძეთა მისთა აზაქიმეთ და მეტე დაუშენნენ ოდიშში დროსა მეფისასა და მიღებულ იყვნენ თავადად და მუნიდგან იწოდებიან გვარნი მათნი აფაქიძეებათ.

11. ჯოღია. ჯოღა იყო თათრის ბეგი, ესე მოკიდა წელსა 1232 მეფესთანა ქართლს და ნათელ იღო, იმას მიუბოძა ადგილნი ოდიშში და შედგომ მან და ძეთა მისთა მიიღეს გვარად თავადნი ჯოღიაშვილები (ესლა არ არიან თავადნი ჯოღიები).

12) გოშაძე. გოშა იყო განჯელი თავადი, გვართო გოშა, მითითარად წოდებულნი და, ოდეს სპარსთა დაიზღვრესადგილნი მისნი, მამან მოკიდნენ ქართლსა და მეფემან უბოძა ოდიშში მამული და მიიღო თავადად გოშაძე და მის ძეთა ეწოდათ გოშაძეები წელსა 1213 და მუნიდგან იწოდებიან გოშაძეებათ.

13. მხეცია. მსეჭყუც თავადი სომეხთა — მოვიდნენ ღროსა თუჩქოთაგან დაპყრობისასა და მეფემან მიიღო თავადად მხეციად და მის გამო გაუგვარდათ შვილთა მისთა მხეციაში-
ლობა.

ახნაურნი.

1. იასელიანი. არიან ადგილის თსიფგან მოსრულნი ოდიშს ღროთა მეფისასა წელსა 1532. და ადგილისა გამო მი-
იღეს იოსელიანობა.

2. ასათიანი — ასათი მიხაილ იყო ბერძენთა მხედრობა
სარდას მონომასის კეისრისა წელსა 1073, და მისი შვილი
მოვიდა იმერეთს და მეფემან მათი გვარა მიიღო ასათიანად
და მუნიდგან იწოდებოან ამ გვარად.

3) გეგეჭყორი. გეგენა ჭყორჭელი იყო და ამან გეგე-
ნამ მიიღო ახნაურობა სამსახურისა გამო. მეფისა და მიუბო-
ძა გეგეჭყორობა გვარად და გაუგვარდა ესე.

5. თოფურნი (თოფურია). არიან ჩეჩქესის მხრიდან
თათარ თოფიდგან მოსულნი და ადგილისა გამო მიიღეს გვა-
რად თოფურია.

5. ვაბენია. ესენი არიან ურიაიტანის ვაბაიდგან გარდ-
მოსასლუბულნი სემიჩამიდისაგან. ოდიშში და მუნიდგან იწო-
დებოან ვაბუნიებად.

6. რეკია. არიან რეკანდულნი სპარსნი. ნიშაბურის მხრი-
დგან მოვიდა მათი გვარი და მიიღო ქრისტიანობა და უბოძა
გვარად რეკიანობა მეფემან.

7. გეგელია. იყო სომეხთ მთავარი (განში), დადგენი-

ლი ბერძენთაგან წელსა 1038 და მათი გვარი მოვიდნენ დროსა მეფისა და მიიღეს გვარად განძიელი და იმერთ შესცვალეს ენის თვისებისა გამო გვეკლათ.

8. შერია ანუ შელია. იყო თათარი აზრუმის კერძოდ და მოვიდნენ დროსა მეფისასა და იქმნა ქრისტიანე და მიიღო გვარად შერაშვილი, ესენი იყვნენ ძველად გომოსენი დიდის თათარიდგან შერადუნელად წოდებულნი და ამავე გვარით მიდებულ იქმნენ ესენი.

9) ლოლუა. ესენი არიან ქურთის გვარისანი ლოლადისშვილები, ესენი მოვიდნენ და მეფემან უბოძა აზნაურობა, გვარად ლოლუაშვილობა.

10. კეირდია (კეიდა) ამათი გვარი ეგვიპტის ქალაქის კეირდგან მოყვნენ მეფესა დიმიტრის და მან უბოძა აზნაურობა კეისადგეობის ადგილის გამო.

11) თურულავა (ფარულავა) ფარულას იყო ურიათ მსაჯული, დადგინებული რომაელთაგან ოდიშსა შინა 1002 წ. და ამით გვარნი დაშოენ მუნიდგან და იწოდებინ ფარულავად.

12) მასხულია. მასხული არის ადგილი თათართა და იქიდან არიან მოსულნი.

13. ცხოდიაშვილი. ესენი არიან გვარათ ცხველან გვარანი.

14. შავდიაშვილი. არიან შავკრდაშვილის გვარისანი.

15) სანგინი არიან გვარად სანგინაშვილებისა.

16) ხაინდრავა. არის ორთა გვარნი აზნაურნი.

ზანახადმბანი.

მიიღება ხელის-მოწერა გაზეთს

„დროებაზედ“

1885 წლისათვის

თბილისში — «დროების» რედაქციაში; ქუთაისში — მმ. ჭილაძეების წიგნის მაღაზიაში; ბათუმში — მოსე ნათამესთან; თელავში — კანო რასტრამაშვილთან; გორში — ალალ თუთაყვანს.

ფასი გაზეთისა მთელის წლით — 9 მან., 6 თვით 5 მან.

იქვე და იმავე პირებთან, რომელნიც ზემოთ არიან გამოცხადებულნი, მიიღება აგრეთვე ხელის-მოწერა ჟურნალს

„ივერიისაზედ“

ვინც ცალკე დაიბარებს მთელის 1885 წლით ჟურნალს «ივერიისა», უნდა გამოგზავნოს წლის ხვედრი ფული შვიდი მანათი (სოფლის მასწავლებელთათვის ხუთი მანათი) «დროების» რედაქციაში ჯმ ადრესით: Въ Тифлисъ въ Редакцію «Дროება» ანუ Въ Редакцію журнала «Иверія».

ვისაც უფრო ემარჯვებოდეს შეუძლიან «დროება» და «ივერია» ერთის წერილით დაიბაროს და ამისთვის ხვედრი ფული 16 მანათი გამოგზავნოს «დროებისკენ» ადრესით.

რედაქცია «ივერიისა» ჭსთხვს მათ, ვისაც წერილების და სტატიების გამო საჭმე ეჭმნება რედაქციასთან, მიჭმართან თვითონ რედაქტორს ყოველ-დღე დილის რვა საათიდან დილისკე ათს საათამდე, ახალ ბებუთოვის ქუჩაზედ, სახლი № 1.

რედაქტორი «ივერიისა» ილია ჭავჭავაძე.

განცხადებანი

ქუერნალი «ნობათი»-ს გამოცემა 1885 წელში.

(წელიწადი მეორე)

საყოველთაო ყრმათა საკითხავი სურათებიანი ქუერნალი

„ნობათი“

ზედაგოგიურის ნაწილის დამატებით — მშობელთა და აღმზრდელთათვის — მომავალს 1885 წელში გამოვა იმავე პირობებით, მიმართულებითა და სიერტით, როგორც 1884 წ.

ქუერნალზე ხედვის-მოწერა. წლიური ფასი ქუერნალი «ნობათი»-სა — ქალაქში დარიგებით და გარეშე გაგზავნით, დაჩნა იგივე, ე. ი. ოთხი მან. მარტო ნასკვარი წლის სელის-მოწერა არ მიიღება. ცალკე ნომერა ღირს ათი შაური.

საოფლის მასწავლებელთ შეუძლიანთ გამოგზავნონ: თავდაპირველად ორი მან. და დანარჩენი ორი მანათიც — მისში: რომელთაც ამ რიგად სელის-მოწერა ჭსურთ, პირ-და-პირ რედაქციას უნდა მიმართონ.

ხედვის-მოწერა მიიღება: თბილისში — ქუერნალ «ნობათი»-ს რედაქციაში, ალექსანდროვის ბაღთან, საჩინის გვერდით, თუმანიშვილების სახლში № 7. და შუერდოვის წიგნის-სააგენტოში. ქუთაისში — მმ. ჭილაძეების წიგნის მაღაზიაში. გორში — ეკ. ფურცელაძესთან და თელავში — ივ. როსტომაშვილთან.

ფოსტის აღრესი: Тифлисъ, въ редакцію грузинскаго педагогическаго журвала «Н о б а т и».

რედაქტორი-გამომცემელი ა. ს. დელაძე.

„ЮРИДИЧЕСКОЕ ОБОЗРѢНІЕ“

(годъ пятый)

Журналъ, какъ и прежде, будетъ выходить въ 1885 г. по четвергамъ, въ размѣрѣ отъ 1 до 2 печатныхъ листовъ, по прежней программѣ,

при содѣйствіи многихъ прежнихъ и нѣкоторыхъ новыхъ сотрудниковъ, въ томъ числѣ: К. Д. Анциферова, А. Я. Ашеберга, С. М. Арцруни, Ф. К. Бакало, Д. З. Бакрадзе, Э. А. Быкова, Г. О. Івниева, А. А. Гребенщикова, Я. И. Гурлянда, К. В. Долгова, И. Я. Долголенко, Г. А. Джаншьева, Д. И. Кипиани, Д. В. Квиркелія, П. М. Лебединскаго, А. Е. Носа, П. А. Опочнина, Я. И. Рапета, М. А. Селитренникова, Н. П. Смиттена, В. Д. Спасовича, А. Т. Тимановскаго, Я. Г. Теръ-Іоаннисяна, В. А. Хлѣбникова, Н. И. Чижевскаго и др.

Независимо статей общаго юридическаго характера по вопросамъ гражданскаго и уголовнаго права и судопроизводства, межевымъ, нотаріальнымъ, судебно-военнымъ и пр., а также о внутренней жизни Кавказскихъ судовъ и о вопросахъ дня,—въ 1885 г. будутъ помѣщены: грузинскіе законы царя Вахтанга, съ необходимыми предисловіемъ и примѣчаніями, и продолженія изслѣдованія законовъ: армянскихъ—по Мхитару Гошу, еврейскихъ—по Маймониду, мусульманскихъ, собственно Кавказскихъ народностей; ихъ адаты и пр.—Кромѣ того, Ст. І. Гулишамбаровъ, Н. А. Шавровъ и др. обѣщали статьи по вопросамъ Финансовымъ и экономическимъ; П. И. Коваленскій, З. А. Блюмъ, Г. И. Еджубовъ, А. А. Павловскій и др.—по судебно-медицинскимъ.

Пріемъ подписки, объявленій и розничная продажа: Тифлисъ, Сололакская ул., д. кн. меликова и въ Центральной Книжной торговлѣ.

Подписная цѣна на журналъ съ доставкою и пересылкою: на годъ—10 р., на 6 мѣс.—6 р., на 3 мѣс.—3 р. 20 к., на мѣс.—1 р. 25 к.

Рассрочка въ платежѣ денегъ допускается—для годовыхъ и полугодовыхъ подписчиковъ.

Желающіе пріобрѣсти журналъ за прежніе годы уплачиваютъ: за 1881 г.—8 р. 20 к. и за всѣ послѣдующіе по 10 руб.

Иногородные подписчики «Юрид. Обзор.» имѣютъ право на полученіе, чрезъ редакцію, свидѣній о положеніи ихъ дѣлъ въ Тиф. судеб. учрежд.—въ текстѣ журнала безвозмездно, письменныя и телеграфныя—по соглашенію съ редакціею журнала.

Редакторъ-издатель А. С. ФРЕНКЕЛЬ.

ნ 383
1884

განცხადება.

ამა 1885 წელს ჟურნალს «ივერიისაჲ» ხელის მოწერა მიიღება მხოლოდ მთელის წლით.

ესაი მთელის წლისა შვიდი მანათი.

სელის-მოწერა მიიღება, როგორც «ივერიისაჲ» აგრეთვე «დროების» რედაქციებში. პირველი იმყოფება მიხეილ ფოცის ქუჩასზედ, გ. ქართველი შვილის სახლებში, (მისაკვლი უზოდამ), სოლომეონ ქუჩის სახლის ქუჩასზედ, სახლი დ. სარაჯიშვილისა.

შუთაისში, შილაძის მადონისში.

ბათუმში, წერა-კითხვის საზოგადოების სკოლის მასწავლებელ მ. ნათამესთან.

თელავში ვანო როსტომაშვილთან.

ქალაქს გარეშე სელის-მომწერთ წერილი და თუელი შემდეგის ადრესით უნდა გამოგზავნონ:

Въ Тифлисъ

Въ Редакцію журнала «ИВЕРІЯ» илѣ «ДРОБѢ»

მსურველთ შუქშიან ერთის წერილით დაიბაროს გაყოთი «დროება» და ჟურნალი «ივერიისა» «დროების» ადრესით.

ვისაც ჟურნალი თავის დროსზედ არ მიუვიდეს, კონსტანტინე მალე აცნობოს რედაქციას.

რედაქტორი ილ. შავჭავჭავაძე.